ంధ్రసాహిత్యపరిషత్ప్రకాశితము. సంఖ్య ౧౫.

శివరాత్రిమాహాత్మ్యము

దేశభాషలందుఁ దెలుఁగు లెస్స.

శ్రీనాథమహాకవి.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ప్రకాశితము. సంఖ్య ౧౫.

శ్రీరస్తు.

శివరాత్రి మాహాత్మ్యము

(సుకుమారచరిత్రము.)

శ్రీనాథమహాకవి విరచితము.

దేశభాషలందుఁ దెలుఁగు లెస్స.

మూఁడవకూర్పు ౨౦౦.

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తు,
కాకినాడ.

ప్రథమ ముద్రణ పీఠిక.

శ్రీనాథమహాకవి కాశీఖండమునందు "చిన్నారి పొన్నారి" యను సీసపద్యమునఁ దాను రచించిన శాలివాహనసప్తశతి, మరుత్తరాట్చరిత్రము భీమఖండము నైషధము, కాశీఖండములను లోకమునకు తెలుపఁబఱచెను. అందలి మొదటి రెండు గ్రంథములు నింతవఱకు నెవ్వరికిని గోచరము కాలేదు. ఆపద్యమందు లేని హరవిలాస మిప్పుడు ముద్రితమై ప్రచారమున నున్నది. దంతులూరి బాపరాజు మూర్తిత్రయోపాఖ్యాన పీఠికలోఁ దన తాతయగు గన్ననరపతి "శ్రీనాథసుకవీంద్రునిచే ధనంజయవిజయం బను సత్కావ్య మందికొనియె" నని చెప్పినాఁడు. దానింబట్టి కవిసార్వభౌముఁడు కిరాతార్జునీయమును గూడ రచించె నని యూహింపనగును. ఇవియే కాక యెన్నఁడు నెవరును గని విని యెఱుఁగనిది యీ శివరాత్రి మాహాత్మ్య మొకటి.

దీనిని గొంత కాలమునకు మునుపు, ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తువారు తమ ప్రాచ్యలిఖితగ్రంథ పరిశోధనమునఁ గృష్ణాజిల్లా నందిగామతాలూకా జొన్నలగడ్డ వాసిరెడ్డి వారియింటఁ గనుఁగొన్ని యావృత్తాంతము లోకమునకు తెలుపఁబఱచి ప్రత్యంతరమునకై చాలఁ బ్రయత్నించియు నయ్యది లభింపమిచే నెల్లో పత్రికలోఁ బ్రకటించిరి. ఈగ్రంథమును బలువు రపేక్షించుటచే మరల నిపుడు పుస్తకరూపమ్మునఁ బ్రకటింబడు చున్నది. కావున దీని చరిత్ర మిటఁ గొంచెము చర్చింపఁబడును.

ఈగ్రంథము ప్రతి యతిశిథిలము లగు తాటియాకులపైఁ గలదు. మధ్యమధ్య పత్రములును ముక్కలు నుసి నుసియై పోవుచున్నవి. వ్రాఁత చాలఁ బురాతన మైనది. "ఆనంద నామసంవత్సర శ్రావణ శుద్ధ ౧౩. మంగళవారము నాఁడు వెంకన్న కుల్కరణి మ॥ గుడిమిట్ల" వ్రాసినట్లు ద్వితీయాశ్వాసముచివర నున్నది. ఈ యానంద క్రీ. శ. 1674 నాఁటిది. కావున నిప్పటికి 249 యేండ్ల క్రిందటివ్రాఁత. ఈగుడిమిట్ల నందిగామ

సమీపమున నున్నది, గుండ్రని నైజాముకత్తు. సాధారణముగాఁ దాటాకు పుస్తకములు చదువువారెల్ల నీవ్రాఁత చదువఁజాలరు. ప్రస్తుతము లభించిన గ్రంథము నాలుగాశ్వాసములది. దీనితోఁగవి మొదటఁ బ్రతిజ్ఞ చేసిన "ఉరులింగోద్భవంబును, శివరాత్రిమాహాత్మ్యంబు" ననుకథలు ముగిసి పోయినవి. కాని నాల్గవయాశ్వాసాంతమున శివదూతలచే యమదూతలు పరాజితులై యముని కెఱిఁగింప "చిన్నవోయి యముం డేమి చేసె" నని యైదవ యాశ్వాసారంభ సూచకముగ మునులచేఁ బ్రశ్నింపఁబడెను. దానిచే నింకను గొంతగ్రంథము కలదేమో యని తోఁచును. కాని శ్రీనాథకవి యింతమాత్రమే రచించె ననుట సమంజసముగా నున్నది. ఏలన మొదటఁ బ్రతిజ్ఞ చేసిన శివరాత్రి మాహాత్మ్యము ముగిసినది. పైని యమప్రమథాదుల యుద్ధములు కథ కంతగా నుపకరించునవి గావు గావునమూల మగునీశానసంహితాధ్యాయాంత్యపద్యాను రోధమున నీమునుల ప్రశ్న వాక్యమును గూడ గ్రంథమందుఁ జొప్పించె ననుట యుక్తము. రెండవది శ్రీనాథుఁ డీగ్రంథమును ముగింపకమునుపే కాలగతి నొందుటవలన నాలుగాశ్వాసములు మాత్రమే శ్రీనాథరచితము లని చెప్పవలయును. అంతియ కాని యింకను గొంతభాగ మున్నదనియు నది లేఖకునిచే విడువబడిన దనియుఁ జెప్పు టంత సరికాదు కావున, శివరాత్రిమాహాత్మ్యము సమగ్రముగనే లభించిన దని తలంపనగును. ఇఁకనీగ్రంథ మే కాలమున రచింపఁబడెనో విమర్శింపవలసి యున్నది

"సత్కవిసార్వభౌముం డగు శ్రీనాథకవివరేణ్య --- గాంచి
"ఆ. ౧. ప. ౧౩,

గీ. వేడ్కఁగవిసార్వభౌముని విమలచరితు "ఆ. ౧. ప. ౩౭.

వ. అనవుడు నమ్మహీసురాగ్రగణ్యుండు కమలనాభామాత్యపౌత్రుండును మారయామాత్య పుత్రుండును నగు శ్రీనాథకవివరేణ్యుండు సంతుష్టమానసుండై, ఆ. ౧-౩౮.

అను వాక్యములవలనను, ఆశ్వాసాంతగద్యములు నాలుగువలనను శ్రీనాథుఁడు కవిసార్వభౌమబిరుద మందినపిదప హరవిలాసనైషధములకుఁ

*ఈయుక్తికి ముందు విమర్శింపఁబోవు ప్రమాణము లాధారములు.

బిదప భీమఖండమునకునునుపు దీనిని రచించె నని శ్రీ వీరేశలింగముపంతులు గారియూహ. ఈగ్రంథమందు దోషము లత్యధికముగానుండుటచే నియ్యది శ్రీనాథుని బాల్యకవిత యని బ్ర॥ శ్రీ॥ నాగపూఁడి కుప్పుస్వామయ్య గారి తలంపు. వీరిరువురివాదములలో నేది వాస్తవమో పరికింతము.

"సుతుని న్నద్యుక్తశాంతాత్మునిన్. ఆ. ౧. ప. ౧.

"కృతిపతు లగుకవిముఖ్యుల. ఆ. ౧. ప. ౯.

"వడిపాసవిడంబబంధమై, ఆ. ౧ప. ౧౧.

"మల్లికార్జునకుత్పలంబర్థిఁబడసె, ఆ. ౧. ప. ౧౬.

"పుణ్యాబుషీశ్వరసప్తతుల్యులం బోలిన, ఆ. ౧. ప, ౧౯.

"వైభవప్రఖ్యాతవర హరిశ్చంద్రుండు, ఆ. ౧. ప. ౨౦.

"ఘనుఁడు కొమరగిరీంద్రుండుగలిగియుం, ఆ. ౧. ప. ౨౦.

"నేర్పరతఁడు, ఆ. ౧. ప. ౨౨.

"(సకలసద్గుణ) విఖ్యాతసారసాక్ష్య మహితపంచాక్షరీమంత్రమాన సాత్మ ఆ, ౨, ప, ౨౪.

"పరమపాతివ్రత్యభావంబు తలఁపంగ గౌరిగాఁబోలు నీకాంత తలఁప ఆ, ౧, ప, ౩౪,

"నల్వీటుచింత." ఆ. ౧. ప. ౫౬.

కాళోదరగాత్రమణికంఠగ్రైవేయు. ఆ. ౧. ప. ౫౮.

ఇట్టివే కాక యింక ననేక దోషములును నపార్థకవితాబంధమును నవతారికాభాగమున నగపడు చుండుటచే నీగ్రంథము శ్రీనాథరచితము కాదనియైనను బాల్యరచిత మనియైనను జెప్పనగును గాన శ్రీవీరేశలింగ పంతులుగారి యూహ సరి కాదు. గ్రంథమునందుఁ బలుతావులఁ గవి సార్వభౌమబిరుద ముండుటచేతను దోషము లవతారికా భాగమందె తక్క మఱెచ్చటను లేకుండుటయేగాక కథాభాగము శ్రీనాథుని యితరగ్రంథ ముల శైలికి సమాన మగు ప్రౌఢిచే నలరారుచుండుటచేతను శ్రీ కుప్పు స్వామయ్యగారి తలంపుకూడసరి కాదు. ఇఁక మూఁడవపక్ష మొకటి స్ఫురించినది. దానిని జిత్తగింపఁ బ్రార్థించెద.

శ్రీనాథుఁడు నైషధరచనానంతరము ప్రౌఢదేవరాయల యాస్థాన పండితుఁడగు గౌడడిండిమభట్టు నోడించి సార్వభౌమబిరుద మందెను. ఆబిరుద మీ గ్రంథమునఁగలుగదా! హరవిలాసనైషధములందు లేనిపంచాక్షరీమార్కండేయ కాశీవిశ్వేశ్వరుల నామములు తోలుదొల్త భీమఖండమున నుపయోగింపఁబడినవి. ఆనామము లీగ్రంథమందు నగపడుచున్నవి. కావున శివరాత్రిమాహాత్మ్యము భీమఖండమునకుఁ బిదపనే రచింపఁబడినది. ఇంతేకాక సంస్కృత కాశీఖండమునుండి గుణనిధిచరిత్రములోని వగు-

శ్లో॥ "యాయజూకకులే జన్మ క్వ క్వ మే వ్యసనం మహత్
అహో బలీయా న్సవిధి ర్భావికర్మానుసారతః
భిక్షితుం నాధిగచ్ఛామి న మే పరిచితం క్వచిత్
నచ హస్తే ధనం కించి త్కిమత్రశరణం భవేత్
సదా వ్యాభ్యుదితే భానౌ ప్రసూ ర్మే మృష్టభోజనమ్
దద్యా దద్యాత్ర కం యాచే యాచే హా జననీ న మే"

అను శ్లోకములను :—

సీ. అక్కటకట దురోదరవ్యసన మెట్లు
యాయజూక విశిష్టాన్వవాయ మెట్లు
ఎట్లుచేసినఁ జేయుఁగా కేమనంగ
నేర్చు వారము విధి దయానిస్స్వహృదయి.

కాశీ, ఆ. ౪. ప. ౧౧౩.

చ. అరుణగభస్తిబింబముదయాద్రి పయిం బొడతేరగిన్నెలోఁ
బెరుఁగును వంటకంబు వడపిందెలునుం గుడువంగఁ బెట్టు ని
ర్భరకరుణాధురీణ యగుప్రాణము ప్రాణము తల్లి యున్నదే
హరహర యెవ్వరింకఁ గడు పారసి పెట్టెద రీప్సితాన్నముల్.

ఆ. ౪. ప. ౧౧౪.

అనుపద్యములుగా నాంధ్రీకరించెను. ఇందు మొదటి పద్యమును విస్మరించి శివరాత్రిమాహాత్మ్యమున వర్ణించినాఁడు. రెండవదాని నేమాత్రము మార్పు సేయక యట్లే వేసినాఁడు. (చూ. ఆ. 3. ప, ౧౯) ఈ

మూలశ్లోకములు కాశీఖండమందు నీశానసంహితయందు నొకరీతినే యుండునా? ఈశానసంహిత యెందున్నదో యగపడదు. కాశీ ఖండమే యీశానసంహిత యనినఁ దప్పు గాఁజాలదు. కావున నీగ్రంథము కాశీఖండము గూడ రచించినపిమ్మటనే గురజాల ప్రాంతమున రచింపఁబడె నని నా నిశ్చయము. అయినచో నవతారికాభాగమందలి యప్రౌఢశైలికి నలాక్షణిక ప్రయోగములకును గతి యేమందురా? శ్రీనాథుఁడు కాశీఖండమునందుఁ గుబేరపూర్వవృత్తకథనావసరమున శివరాత్రి మాహాత్మ్యమును గుణనిధి చరిత్రరూపమున వర్ణించెను. తనగ్రంథములం దటనట బాణకాదంబరి లోని వాక్యముల నుపయోగించెఁ గాని యారెంటియందును దనివిసనక కాదంబరిలోని రసవంతము లగుభాగముల విరివిగ గ్రహించి సుకుమార చరిత్రమును గల్పించి శివరాత్రి మాహాత్మ్యమును సమగ్రముగ వర్ణించెను. గ్రంథముపూర్తిచేసి యవతరణిక రచింపకమునుపే కైలాసమున కేఁగెను. పిదప శ్రీశైలవాసియగు శాంతయ యెట్లో యాయేకలిఖితప్రతిని సంపాదించి కొంత ధనము వెచ్చించియో లేక స్వయముగనో లేక తన యాశ్రితుఁడగు నొకయప్రౌఢకవివలననో యుపోద్ఘాతము నుద్భవింపఁ జేసి జనక వియుక్తయై నిరాలంబ యైన యీకృతికన్యను దన కంటఁగట్టుకొనియె నని యూహించుట సాహసము కానేరదు. గ్రంథారంభమునందలి యిష్ట దేవతాస్తుతియుఁ గవిస్తుతియుఁ గృతిపతికృతికర్త నుద్దేశించి పలికిన వాక్యములును గవి ప్రతిజ్ఞావాక్యములందలి ప్రథమ పురుష ప్రయోగములును వేయేల సకలవిధదోషాకరంబైన యవతారిక యెల్లను శ్రీనాథుని యితర సర్వగ్రంథములకు భిన్న మార్గముగలదై పైసిద్ధాంతమును బోషించుచున్నది. కావున నిందలి యవతారిక శ్రీనాథవిరచితము కాదనియుఁ గథాభాగము నాలుగా శ్వాసములు మాత్రము కాశీఖండానంతరము గురజాల ప్రాంతమున శ్రీనాథుని చరమదశ యందు రచింపఁబడెననియు నీగ్రంథమందలి కథానాయకునితోడనే శ్రీనాథుఁడును బ్రహ్మపదవి నందెననియు నీకృతియే శ్రీనాథుని యంత్యకృతియనియు (దీనికంటె నప్రాచీనకృతి కనఁబడు వఱకు) నూహింపవచ్చును.

ఇఁక నీగ్రంథరచనమందలి కొన్ని విశేషములు:—

క. వానిఁ గలలోనఁ గానని వనజముఖియు
వానిఁ మార్పున జేర్కొని మానవతియు
వానిగా నాత్మభావించి పరుని గవయ
నప్పళింపవిసతియు లే దయ్యె నచట.

శృం. నై, అ, ౧. ౬౦.

అను పద్యమును విస్తరముగ రసవత్తమముగా శివరాత్రి మాహాత్మ్యమున:—

సీ. హృదయ మువ్విళ్లూర నేకాంతమున నుండి
వానిఁ జింతింపని వనజముఖియు
నొకమా ఱతనిఁజూచి యొండొక్క మఱిఁజూడ
నభిలషింపని విమ్రమాధరియును
గలలోన వానిఁ జిక్కఁగఁ గౌఁగిటనుజేర్చి
ముకుళితేక్షణగాని ముద్దియయును
నతని రూపంబు గుడ్యంబులందు లిఖించి
యందంబుఁ జూడనియంగనయును
చెలులచేతను బోద్రిదిరాచిలుకచేత
వానిగుణములు విని కుచద్వంద్వసీమఁ
బాదుకోఁబులకింపని పైదలియును
బన్నిదమ వ్రేసినను లేదు పట్టణమున. అ. ౨. ౫౪.

అను సీసపద్యముగా రచించెను. ఇంక నిట్టి వనేకము లాతని పూర్వగ్రంథానుకరణము లిందుఁ గలవు.

గ. తస్యరాజ్ఞో నిఖిలకలాకలాపావగాహనగభీరబుద్ధి...
బృహస్పతి రివ సునాసీరస్య కవి రివ వృషపర్వణః వసిష్ఠ ఇవ దశరథస్య విశ్వామిత్రఇవ రామస్య ధౌమ్య ఇవాజాతశత్రోః దమనక ఇవభీమస్య సుమతి రివ నలస్య సర్వకార్యేష్వ ప్రతిహతమతి రమాత్యో బ్రాహ్మణః శుకనాసోనామాభవత్. కాదంబరి గ. ౨౪౩

వ. ఆరాజునకు నిఖిలశాస్త్రకలాపావగాహన గంభీరబుద్ధి యజ్ఞదత్తుండను బ్రాహ్మణుండు దేవేంద్రునకు బృహస్పతియు, వృషపర్వునకు శుక్రుండును, దశరథునకు వసిష్ఠుండును, రామునకు విశ్వామిత్రుండును, నజాతశత్రునకు ధౌమ్యుండును నలునకు దమనుండునుం బోలెఁ బ్రధానిమైె.
శివరాత్రి ఆ. ౨. ప. ౧౫.

క. సత్యపి రూపవిలాసోప హసితరతివిభ్రమే లావణ్యవతి వినయవత్యన్వయవతి హృదయా హారిణి చావరోధజనే'' కాదంబరి. క. ౧౨.

వ. అమ్మంత్రిభార్య వినయవతి వివేకవతి విభ్రమవతి విలాసవతి సౌభాగ్యవతి లక్షణవతి యౌదార్యవతి గాంభీర్యవతి యన''-శివరాత్రి. ఆ. ౨.ప ౧౫

పైగద్యమునందలి సప్తమ్యంతములను జమత్కారముగఁ బ్రథమాంతములుఁగ మార్చినాఁడు. మూలమందలి రాజాంతఃపురము నాంధ్రీకరణమున మంత్రి భార్యగా నొనర్చెను.

క. ఏకంతు తనయముఖకమలదర్శన సుఖం తు నలేభే. తథాసంభుజ్యమాన మపి నిష్ఫలపుష్పదర్శనం శరవణ మివాంతఃపుర మభవత్. కాదంబరి. ౭౭౧-౭౭౨.

గీ. తనయసంతానలబ్ధి చేొదవ్వగాఁగ
విభవసంపత్తి గల్గియు విన్నవోయి
వనితనిష్ఫల పుష్పదర్శనముఁ దాల్చె
శరలతా కాననమువోలె జవ్వనంబు. శివ. ఆ, ౨-౧౭

క. అథ తస్యా స్తాంబూలకరంక వాహినీ సతతప్రత్యాపన్నా మకరికా నామ రాజాన మువాచ. కా. ౭౯3

క. ప్రథమ మపి స్వామినీ దానవ శ్రీరివ సతతనిందితసురతాశయనాసనస్నానభోజన భూషణపరిగ్రహాదిషు సముచితేషు దివసవ్యాపారేషు కథంకథ మపి పరిజన ప్రయత్నాత్ప్రవర్తమానా సశోకే వాశీత్.
కా. క. ౭౯౬

క. దేవ హృదయపీడాపరిజిహీర్ష యాచ న దర్శితవతీ సావికారమ్. కా. క. ౨౭౯

గ. అద్యతు చతుర్దశీతి భగవంతం మహాకాల మర్చితు మితోగతయా తత్రమహాభారతే వాచ్యమానే శ్రుతం అపుత్రాణాం కిల గతి ర్నాస్తి నవా సంతి లోకాః. కా. గ. ౨౯౮.

వ. ఈదుఃఖమునకుఁ గారణం బే మని యడుగుటయుం బ్రత్యుత్తరం బీక యూరకున్న దాని తాంబూలకరంక వాహిని యిట్లను. ౨. ఆ. ౩౦. వచనముగా,

గ. అపరేతు.........ప్రతారణకుశలై ర్ధూర్తై రమానుషోచి

తాభి స్తుతిభిః ప్రతార్యమాణా వి త్తమదమ త్తచిత్తా నిశ్చేతనతనయా తథేత్యాత్మన్యారోపితా లీకాభిమా నవా ......అంత్యప్రవిష్టారభుజద్వయమివాత్మ బాహు యుగళం సంభావయంతి గ. ౭౧౫-౧౬.

గ. దర్శనప్రదానమ ప్యనుగ్రహం గణయ న్తి. ౭౧౭.

గ. దృష్టిపాత ప్యుపకారపక్షే స్థాపయ న్తి. ౭౧౯.

గ. సంభాషణ మపి సంవిభాగమధ్యేకుర్వ న్తి. ౭౨౦.

గ. ఆజ్ఞా మపి వరప్రదానం మన్య న్తే. ౭౨౧.

గీ. తమ్మమానుష కాలోచితంబు లైన
కీర్తనంబుల మెపులకించుకొండ్రు
తా రమర్త్యులుగా మదిఁ దలఁతు రహహ
వి త్తమదమ త్తచిత్తులై వెట్టిజనులు. శివ. ౨-౯౪.

సీ. అయ్యనీవుచతుర్భుజావతారుఁడ వన్న......... ౬౭

గ. మిథ్యామాహాత్మ్య గర్వనిర్భ రాశ్చ నప్రణమంతి దేవతాభ్యః కించ న పూజయ న్తి మాన్యాన్ నార్చయం త్యర్చనీయా న్నాభివాద యంత్య భివాద నార్హాన్ నా భ్యుత్తిష్ఠంతి గురూన్.

గ. ౭౨౨, ౨౩, ౨౪.

ఉ. సంపద పేరికట్టిఁడిపిశాచముసోఁకినమానవుండు పూ
జింపఁ డభీష్టదేవత భజింపఁడు సజ్జనులైనవారి మ
న్నింపఁడు మిత్రబంధుల గణింపఁడు ధర్మరహస్యము ల్విచా
రింపడు మీ.. భరింపఁడహంకరణంబుపెంపునన్. శివ ఆ. ౨-౯౫

౫. ప్రివిశ్యచ తరుషండస్య మధ్యభాగే మణిదర్పణ మివ త్రైలోక్య లక్ష్మ్యాః స్ఫటికభూమిగృహ మివ వసుంధరాదేవ్యాః కైలాసమివ ద్రవతా మాపన్నం...చంద్రాతప మివ రసతా ముపేతం హరాట్టహాస మివ జలీభూతమ్...శరదభ్రబృంద మివ ద్రవీభూతమై కత్ర నిష్యందితం అచ్ఛోదం నామ సరో దృష్టవాన్. ౫,౭౫

సీ. "స్ఫటికత్న గృహంబు సర్వంసహా కాంత
కభిధాంతరంబు దుగ్ధాంబునిధికి-శివ. ౩-౨౧

ఇట్టి యుదాహరణముల నింక ననేకములుగాఁ జూపనగును. వేయేల "తమ్మమానుష" "అయ్యనీవు" "సంపద పేరి" అనుపద్యముల కీగ్రంథ మునం దేప్రసక్తియు లేకున్నను గాదంబరీరసాస్వాద పరవశత్వమున నే యాంధ్రీకరించె నన్నచో శ్రీనాథకవి కాదంబరి నాంధ్రీకరింప దలంపువనే శివరాత్రి మాహాత్మ్యరచన మారంబించె ననియును, గాశీఖండ మునందలి గుణనిధిదుర్గుణ వర్ణనమునను శివరాత్రి వ్రతప్రభావవర్ణనమునను దనివిసనక సుకుమారచరిత్రమును గల్పించె ననియును విశద మగునుగదా?

పైనఁజెప్పిన విశేషంబులంబట్టి యీగ్రంథ ముత్తమ ప్రబంధములలో నొకటియుఁ బవిత్రగ్రంథములలో నొకటియు ననియుఁ దెలియనగును. ఈగ్రంథ మింత కాలము తాళపత్రములలో ఘుణాక్షరబహుళముగ వింత దనుక (౪౫౦ సంవత్సరములు) ఏరికి నగపడకున్నను నేఁటి కాంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తువారి యమోఘపరిశ్రమమువలన నాంధ్ర లోకమునకుఁ బ్రత్యక్ష మగుట మహాదృష్టవిశేషమే. ఈగ్రంథమును దొలుసారిపత్రికలోఁ బ్రకటించు సమయమునఁ, గీర్తిశేషు లగు(శ్రీ)తంజనగరం దేవరాజసుధి గారు చాలసాయ మొనరించిరి. దీనిని సంస్కరించుటయందుఁ గాదంబరియును శ్రీనాథుని యితరగ్రంథము లన్నియును సహాయములైనవి. అయిన నింకను గ్రంథపాఠములను దోషములు సందేహములు ననేకము లుండిపోయినవి.

ఇట్లే యింక నితరుల కనేక సంస్కరణములు దోఁపవచ్చును. అవి యెల్లఁ ద్వితీయముద్రణమున గ్రహింపఁబడును.

ఇట్లు, బుధవిధేయుఁడు,
కట్టి సాంబమూర్తిశాస్త్రి.

ద్వితీయముద్రణపీఠిక.

శ్రీశివరాత్రిమాహాత్మ్యమున కింతత్వరలోనే పునర్ముద్రణయోగము లభించుట కాంధ్రమహాజనులకు శ్రీనాథ మహాకవియెడఁ గలభక్త్యాదరములే కారణము. తొలుతటిముద్రణ మై యిప్పటి కించుమించు పండ్రెండేండ్లు గతించినవి. తొలుతటి పీఠికకంటె నీపీఠికయందనేకాధికాంశములు చేర్పఁగలనని విశ్వసించిన నాకుఁ బ్రత్యంతరాలాభము నిరుత్సాహజనకమైనది. అయిన నీగ్రంథము ప్రకటింపఁబడిన పిదప ననేకులు పత్రికాముఖమునఁ జర్చించిన విషయముల వలనఁ గొన్ని నూత్నాంశములు తెలియవచ్చినవి. వాని నుచితరీతిని వివరింతును.

ఈనడుమ రాజకీయ ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకాలయాధికారులకు "ఈశాన సంహిత" యనుగ్రంథ మొకటి లభించినది. దానియందీకథకు మూలమున్నది. దానిపరిమాణము నూరుశ్లోకములు మాత్రమే. ఆనూరుశ్లోకములనే యాతఁడుగొని కాదంబరీవర్ణములను చేర్చి మనకవి యింతగ్రంథముగా రచించినాఁడు. ఆమూలమునుబట్టి చూడ నింకొక్కయాశ్వాసము గ్రంథముండవలయునని తెలియుచున్నది. కాని, యది యాతఁ డాంధ్రీకరించెనో లేదో నిర్ణయించుట కాధారము లంతగా నగపడకున్నవి.

తొలుతటి పీఠికలో నీగ్రంథము చిరకాలమువఱ కెవ్వరు నెఱుఁగగరని వ్రాసియుంటిని. దాని నీక్రిందిరీతిని సవరించుకొన వేఁడెదను.

ఉ. కాయజవిక్రియం బడయఁగాని కులంబున సంభవించి య
న్యాయము సేయు నేయిటు దురాత్ముఁడు వీఁడుత్రపాభిమానము
ల్మాయఁగఁ దట్టియుంచు నతిమాత్రములజ్జితుఁ డైన కైవడిం,
దోయజషండ బాంధవుఁ డధోముఖుఁ డయ్యెనభోంగణమ్మునన్.

శా. వ్రాలెం బశ్చిమశైలశృంగముపయిం బ్రత్యగ్రమధ్వాగమో
న్మీలత్కింశుకకోరకస్తబక కాంతిన్ భానుమన్మండలం,
బాలంబించె మరుండు హస్తమున ద్రాక్షారామ లీలావతీ
భ్రూరేఖానిభవిభ్రమాభ్యుదయముం బుండ్రేక్షు కోదండమున్.

క. క్రుంకె విభాకరబింబము
పంకజషండములు మొగిడెఁ బ్రత్యగ్వీధిం
గంకేళీతరుపల్లవ
సంకాశచ్ఛాయఁ గొమరుసంజ జనించెన్.

వీనికిఁ బ్రతిబింబములు మనుచరిత్రమునఁ గలవు:—

చ. తరుణి ననన్యకాంత నతిదారుణ పుష్పశిలీముఖవ్యథా
భరవివశాంగి నంగభవుబారికి నగ్గము చేసి క్రూరుఁడై
యరిగె మహీసురాధముఁ డహంకృతితో నని రోషభీషణ
స్ఫురణవహించెనో యన నభోమణిదాల్చెఁ గషాయదీధితిన్

శా. శ్రేణుల్గట్టి నభోంతరాళమునఁ బాఱెం బక్షులు ష్ణాంశుపా
షాణవ్రాతము కోష్ణమయ్యె మృగతృష్ణావార్ధులింకెం జపా
శోణంబయ్యెఁ బతంగబింబము దిశాస్తోమంబు శోభాదరి
ద్రాణం బయ్యె సరోజషండములు నిద్రాణంబు లయ్యెం గడున్.

పెద్దనార్యుఁడు శివరాత్రిమాహాత్మ్యమును బాగుగా నెఱుఁగు ననుటకుఁ బైపద్యములు తార్కాణము.

ఆంధ్రీకరణమునందలి విశేషములు తొలిపీఠికలోఁ జాలవఱకుఁ జూపితిని. గావున, స్వల్పలోపములను మాత్రమిటఁ జూపెదను ;—

వ. "ఆరాజునకు ...నలునను దమనకుండునుంబోలె" ఆ ౨-౧౫
నలునిమంత్రి సుమతియై యుండ దమనకుఁ డనుట ప్రమాదము.

వ. సర్వజగత్ప్రసిద్ధంబు గదా......దశరథుండు దిగ్గజములంబోలిన కుమారుల— ఆ ౨.౩౫,

దిగ్గజము లెనిమిదియై యుండ నాలుగనుట యప్రసిద్ధము. ఆ౨-33 పద్యము పూర్వోత్తరార్థములకు సంబంధము లేదు.

"బహుదినంబు లమ్మహాసచివు పట్టపుదేవికి" ఆ ౨-౨౦. సచివునిభార్యను బట్టపుదేవి యనుట సమంజసము కాదు.

శా, "సీమంతోన్నత సంభ్రమంబు వెలయం జేయించె శ్రీయజ్ఞద
త్తామాత్యాగ్రణి కన్యాపాలకుఁడు" ఆ ౨-౫౨
యజ్ఞదత్తునిభార్యకుఁ జేయవలసిన సీమంతోన్నయన సంస్కారము నాతనికే రాజు చేయించుటయు నసమంజసము.

క. "పరిషేకాంతరమునఁ దా సరసిరుహాకరము వెడలి"
అనంతరము కాని యంతరమై యుండదు. ఆ ౩-౨౩

కాదంబరీభాగముల నందంద బహుళముగఁ జొప్పించినట్లు పూర్వపీఠికలోఁ జేర్కొనియుంటిని ఇంక నీక్రిందివిషయములనుగూడ దిలకింపుఁడు.

కాదంబరిలోని శూద్రకుఁడును దారాపీడుఁడును జేరి యందు హేమాంగదరూపము నొందిరి. తారాపీడుని పట్టమహిషి విలాసవతియు శూద్రకుని యంతఃపురమును నిందు యజ్ఞదత్తామాత్యునిభార్య సుశీలగాఁ బరిణమించిరి. కాదంబరిలోని శుకనాసుఁ డిందు యజ్ఞదత్తుఁ డయ్యెను. అందలి చంద్రాపీడ వైశంపాయను లిందు విద్యాభ్యాసకాలమున సుకుమారత్వ మొందిరి. కాదంబరిలో శుకమును దీసికొనివచ్చిన చండాలదారి కారూపచ్ఛన్నయగు మహాలక్ష్మి యిందుఁ గథానాయికయగు జనంగమకన్యగా నవతరించినది, అందలిపక్కణము యిందలి పక్కణము. అందలి శబరసేనాపతి మాతంగకుఁ డిందు మాలెతతోఁ గాఁపురమున్న సుకుమారభూమికఁ దాల్చెను. అందలి శబరసైనికు లిందు వృద్ధసుకుమారుని సహచరులు. కాదంబరిలోని తారాపీడుని మహిషి విలాసవతి సంతతిలేక విచారించుట, భర్తయామె నోదార్చుట, తాంబూలకరంకవాహిని గుట్టు చెప్పుట, శివాలయ పురాణశ్రుతి, దానధర్మము లాచరించుట. గర్భప్రాప్తి, సూతికాగృహాలంకారము, ప్రసవము. ప్రసూతిసమయబలి విధానము, కుమారసంరక్షణము, శైశవక్రీడలు మొదలగునవెల్ల దీనియందల్లే సలక్షణముగ యజ్ఞదత్తునిభార్య విలాసవతి వానికుమారుఁడు సుకుమారుఁడు వీరివిషయమున వర్ణింపఁబడినవి. సీమంతోన్నయనపుంసవనము లిందు స్వతంత్రముగఁ జేర్పఁబడినవి. అథమాధమవాపక్షమున నొక్కపర్యాయమే జరుపఁబడిన యీరెండుకర్మలు నానాఁటికే యాంధ్రదేశమునఁ గర్మశ్రద్ధ యడుగంటెనని తెలుపుచున్నవి.

ఈయంశముల నెల్ల నాలోచించిన నీకవి మూలము నెట్లు పెంచినాఁడో తెలియఁగలము.

దీనికి మూలమగు నీశానసంహితాభాగమును నేనింకను జూడఁ నటస్థింపలేను. ఆది లభించెనేని త్వరలోనే యీగ్రంథమున కనుబంధముగ నందలి విషయములను గూడఁ బ్రకటింతును. బుధజనవిధేయుఁడు,

విద్వాన్, కట్టి సాంబమూర్తిశాస్త్రి.

శ్రీరస్తు.

శివరాత్రి మాహాత్మ్యము

(సుకుమార చరిత్రము)

ప్రథమాశ్వాసము.

ఇష్టదేవతా ప్రార్థనాదికము

శా. శ్రీ ... ... వాశ్రితోరస్థ్సలీ
నాగాధీశవిశిష్టసంస్తవలసన్నాళీకపాదద్వయ
ప్రాగల్భ్యుం డగుశంకరుండు మనుచుం బ్రత్యక్షుమై యె
ప్పాడుఁ। యోగీంద్రాఖ్యుని ముమ్మడీంద్రసుతుని న్నాద్యు
క్తశాంతాత్మునిన్. ౧

శా. శ్రీ రామారమణుం డశేషజగతీక్షేమంకర ప్రక్రియా,
ధౌరాయత్తమనస్కుఁ డార్యజనసంభావ్యుండుభవ్యాత్ముఁ
డై, గారామారఁగ సుమ్మమాంబికసుతుఁ గౌరీశభక్తా
గ్రణిన్, ధీరు న్మమ్మయశాంతుని న్మనుచు సందీర్ఘాయుర
ర్థాఢ్యుఁగన్. ౨

వేదము లభ్యసించుచున్
...ష్టోమయాగముల నవ్యసుఖ...చేసియున్, ఆలిని
బుక్కిటఁబడిడి విహాయసవీథిని నంచ నెక్కి తాఁ, జాలఁ
జరించుబ్రహ్మఘన శాంతుఁడు శాంతనఁబ్రోచుఁ గావుతన్.

చ. హరిహరపద్మజాదులగు నాద్యులు సంతతభక్తియుక్తులై
చిర మగునిష్టసంపదలఁ జేకొని లోకములన్ సృజింపఁగా
నరుదుగఁ బ్రేమఁబ్రోవ లయమందఁగఁజేయఁగఁ గర్తలైరి నీ
పరమమహనీయతత్త్వ మనివార్యము సద్గుణశీల పార్వతీ.

గీ. మదనుఁ గన్నతల్లి మాధవునిల్లాలు
బ్రతుకు లెల్లఁ దానె పట్టిచూడ
ముఖ్యమైనలక్ష్మి మమ్మయశాంతాత్మ
మందిరంబునందు మసలుచుండు. ౫

చ. కవికవితాబ్ధిలోనముఖగహ్వరమోడయుజిహ్వఁదెడ్డుహ్వా
త్పవనుఁడు పీలికాఁడు మృదుభాషలు రత్నము......
......మాత్మవర్తకునికై వడి నీకు విశేషసత్కృతుల్
గవయఁగనిల్చె నీవలనఁ గావ్యసుఖస్థితి యిచ్చుఁగావుతన్.

సీ. బాణు నద్భుతశాస్త్రబహుకలాపారీణుఁ
బ్రకటవరకవితా ... ...
... ... గాంభీర్యబంధానుబంధవి
స్ఫురితమహోన్నతిస్తోము సోముఁ

జిరతరమతిభద్రుఁ జెన్నారుశివభద్రు
నతులగుణస్ఫారు నమ్మయారు
వరనీతిచాతురీ వాగ్భ్యాతిభవభూతి
... మోఘుమాఘు

ఘనవినూత్నవికాసు శ్రీ కాలిదాసు
దండి కావ్యానులాపవాగ్దండి దండిఁ
జిత్రవాగ్జృంభణప్రఖ్యుఁ జిత్తపాఖ్యుఁ
దగిలి మలహణు బిలహణు ౭

ఉ. ఉన్నతమైనయాంధ్రకవితోక్తుల నెంతయుఁ బ్రోడలై నయా
నన్నయభట్టు దిక్కకవినాయకుఁ డెఱ్ఱన శంభుదాసు ...
... ...
... ... శాస్త్రముల సంఘట ... ... కఞ. ౮

క. కృతిపతు లగుకవిముఖ్యుల
సతతముఁ గొనియాడి వారిసన్నుతి ... ...
... ...
... ...

క. ... ... కోటుల
తెఱఁ గిదె యని తప్పు లెల్లఁ దీర్తురు వశులై
మెఱుఁగరు సుకవులఁ గుకవులు
కఱకులు పలుకుటయ నేర్పు గర్వప్రౌఢిన్. ౧౦

ఉ. పద్యగణాక్షరప్రకరభావరసార్థగుణా...శబ్దపద హేతు
కళారసస్త్క్రియాఢ్యమై, యాద్యులు చన్నమార్గమున
నావడిప్రాసవిడంబబంధమై, చోద్యముగాఁగఁ జెప్పు
కృతి శ్రోత్రసుఖావహ మెల్లచోటులన్.

శా. ... ... సంభూతకస్థానమై, ఖ్యా
తంబై బుధహృద్యమంగళకవీంద్రాచార్యసంసేవ్యమై,
యాతారార్కసుధాంశువై కమలజాతాకల్పమైయెప్పు
డున్, జ్యోతిశ్చక్రముఁ బోలెఁ గ్రాలవలదా సాం-౧౨

వ. అని యిష్టదేవతా ప్రార్థనంబును గురుప్రశంసయుఁ గవీ
శ్వర ప్రస్తుతియుఁ గుకవి నిరాకరణంబునుం జేసి యొక్క
కవితావిధానంబు శైవంబుగా సుకుమారచరిత్రంబు - -
శిస్వస్తి శ్రీపర్వతస్వయంభూ శ్రీలింగచక్రవర్తి శ్రీమన్మల్లి
కార్జున శ్రీమహాదేవుని ముఖమండపంబున సుఖాసీను
లయి యంచుగండపృథ్వీమహా ... భక్తప్రకరంబులును
విజయసదృక్షు లగు శుద్ధక్షత్రియులును, ధనపతిసమా
నసంపద్భాసితు లగు వైశ్యులును, నిర్వక్రపరాక్రము
లగు వీరభటులును, శంకర పురాధ్యక్షులును, స్థానా - -
యోగంబును, గుండలి దండలాసక ప్రేరణీ ప్రేంఖణంబు
లైన చతుర్విధనృత్తగీత వాద్యాభిజ్ఞులును, గళావిలా
సకరుణాబంధుర బంధభేదంబుల గంధర్వసంగర ప్రవీణు
లయిన ... సియుండ శ్రీశాంతభిక్షావృత్తి యతీశ్వ
రుండు శివకథావిధానంబులఁ బ్రొద్దులు పుచ్చుచుఁ దన

మూలభృత్యుం డగు పువ్వులపు ముమ్మడిదేవయ్య శాంతు
నిం గనుంగొని నీపేరన ... కవిత్వంబున నీకథ యుపన్య
సింపుమన మహాప్రసాదం బని సత్కవిసార్వభౌముం డగు
శ్రీనాథకవివరేణ్యుని కృపావిశేషంబునం గాంచి శ్రీమన్మ
ల్లికార్జునమహాదేవ ... అంచుగండముఖ్యవరణా ...
లోష్ఠయేకో రామేశ్వరపండితారాధ్యాది చాతుర్వర్ణ్యం
బులుం గలిగిన మ ... యందు ... బందిన మల్లినాథ
గురుండు ౧౩

సీ. (లింగార్చ)న క్రియాలీల నేప్రొద్దును
గరికాలచోడని కరణివాఁడు
జంగమారాధన సక్తమైన
... ...
... ...
... ... య్యసరణివాఁడు
వరధర్మచాతురీవైభవఖ్యాతిచే
సేనమరాయుని చెలువువాఁడు
ననఁగ నిద్ధాత్రి నింపారు నఖిలకళల
సకలనిర్మాణ విద్యాప్రశస్తుఁ డనఁగ
మాన్యతైశ్వర్యసంప్రాప్త ... ...
మల్లికార్జునయోగి సమాజపరుఁడు. ౧౪

క. ఆతనివంశంబునఁ బ్ర
ఖ్యాతిగఁ జరితప్రతాపకలనాధర్మం
డాతతవిక్రమశీలుఁడు
భూతలమునఁ గొమ్మవిభుఁడు పొలుపై వెలసెన్. ౧౫

సీ. చేవ్రాలిక్షేమేశుఁ జెలువార గుండెలఁ
బూజ గావించినపుణ్యమూర్తి
కడిమినై నిరువత్తుగండనిచే నుల్లి
కార్జునకుత్సలం బర్థిఁ బడసెఁ
గొలనిరామారెడ్డివలన లింగాల
... ... రిమెతోడ
భక్తిరాజాఖ్యచేఁ బర్వతేశ్వరునకు
నర్పించెఁ జెరువాడు నాతుకూరు
ధరణిఁద్రిపురాంతకున కాముదాలపల్లె
రాయవేశ్యాభుజంగువల్లావ యిచ్చె
నిట్టి పౌరుష ... ...
పోలిదేవయ్య చెన్నారుఁ బుణ్యమూర్తి. ౧౬.

వ. ఆగురుస్వామి నిజవంశానుచారంబునకుం దగిన తలోద
రిం బరిణయంబయ్యె నంత. ౧౭

సీ. గౌరీతలోదరి గాఁబోలు నీభా
... ... యుండు
శ్రీలక్ష్మి గాఁబోలుఁ జెలువసౌభాగ్యంబు
దిక్కుల నెల్లను బిక్కటిల్లు
వాగ్దేవి గాఁబోలు వర్ణితబహుశాస్త్ర
పాండిత్యవిస్ఫూర్తిఁ బరిఢవించు
నింద్రాణి గాఁబోలు నిందునిభాస్య...
... ఖ్యాతిచేఁ బరఁగుచుండు

ననఁగ నేప్రొద్దు గుణముల నతిశయిల్లి
పరఁగ శ్రీశైలనాథునిపట్టనమునఁ
బోలిదేవయ్య కులసతి పుణ్యచరిత
ముదితసజ్జననికురుంబ ముమ్మమాంబ. ౧౮

ఉ. పోలయముమ్మనామాంబికలు పుణ్యచరిత్రుల భక్తియుక్తులం
బోలఁగఁ గాంచి రేడ్వురను బుణ్యఋషీశ్వర సప్తతుల్యులం
బోలినపుత్రసప్తకము భూతహితార్థగుణప్రవృత్తికై
లాలితవిక్రమోన్నతుల లక్షణదివ్యవిచక్షణాత్ములన్. ౧౯

సీ. రామామనోహరరతి రాజనిభుఁడు శ్రీ
మల్లినాథాఖ్యుండు మహిమ వెలయ
... చారనిర్మలస్వాంతుఁడు
శ్రీగిరినాథయ్య చెలువుమీఱుఁ
బరమశైవాచారపాండిత్యగరిమల
సెట్టిదేవాఖ్యుండు చెన్నుమీఱు
వైభవప్రఖ్యాతవర హరిశ్చంద్రుండు
భీమేశ్వరస్వా ... ...
వెలయ ముమ్మడిదేవయ్య వినుతకీర్తి
ఘనుఁడు కొమరగిరీంద్రుండు గలిగియుండు
... ... పోతలింగాఖ్యుఁడు పొలుపుమీఱు
సప్తఋషులకు నేప్రొద్దుసములు... ౨౦

కం. ... ...
... ... గావలసెను
కారణజన్ముండు ... వ్రారకి ...
... ... ౨౧

సీ. లింగార్చన క్రియా ... చెల్లించు
విఖ్యాత ... య్యాదండా ... వాఁడు
... ...
... ...
పరమలింగధ్యానపారీణసద్బుద్ధి
సల్లమ ప్రభులీల నలరువాఁడు
రుచ్యర్పణక్రియాహూఢి నిద్ధారణి
మాదరచెన్నయ్య (మహిమవాఁడు)
చెలఁగె గురులింగజంగమసేవకుండు
మల్లికార్జునశివునకు మంత్రియనఁగఁ
దూర్పునాఁడెల్లఁ బాలించునేర్ప రతఁడు
శ్రీసమేతుండు పోలయ సెట్టివిభుఁడు. ౨౨

వ. అమ్మహాత్ముండు దనవర్ణ నంబునకుం దగినవర్ణ నీయ యగు
సాధ్వి వివాహంబయ్యె నంత. ౨3

సీ. పార్వతీమూర్తియు భారతీదేవియు
నిందిరరూపంబు నింద్రుసతియు
రోహిణీదేవియు రుక్మిణీదేవియు
స్వాహాస్వధాతుల శక్తిచయము
గంధర్వసతులును గందర్పభామయుఁ
(గశ్యపు) సాధ్వులుఁ గ్రతువుసతులు
వరవసిష్ఠునిరాణి ధరఁ గుంభసంభవు
రామయు నాదిత్యురమణిఁ గూడి

ధరణినొక్కటఁ బుట్టించె ధాత యనఁగ
మగువ సెట్టిదేవాఖ్యునిమారమాంబ
(సకలసద్గుణవి)ఖ్యాతసారసాఖ్య
మహితపంచాక్షరీమంత్ర మానసాత్మ. ౨౪

క. సెట్టియమారమ గాంచెను
దట్టుల భీమయ్యఁ బ్రోలధరణీధవునిన్
మట్టురగండని మమ్మయ
సెట్టన విలసిల్లువీరశేఖరు నర్థిన్. ౨౫

క. పారావారగభీరుఁడు
నారీజనమన్మథుండు నరనుతుఁ డనఁగా
ధారణి సెట్టియభీముఁడు
వారక వర్ధిల్లు నెపుడు వైభవ మలరన్. ౨౬

క. లాలితవైభవశీలుఁడు
లోలాక్షీమన్మథుండు లోకఖ్యాతుం
డాలోలచరిత్రుఁడు ధరఁ
బ్రోలామాత్యుండు వెలసెఁ బుణ్యోదయుఁడై. ౨౭

సీ. పంచాక్షరీమంత్రపారిజాతోద్భూత
ఫలము లేగురువుసంభాషణములు
వీరశైవాచారవిమలమార్గానూన
శాశ్వతం బేగురుస్వామిమహిమ

నిఖిలదేశాధీశనివహాప్రమేయక
పాత్ర మేగురుమూర్తి పాదయుగళి
శంకరపూజాప్రశస్తదీక్షాజనా
(హ్లాద మేగు)రువుహస్తాంబుజాత

మనఁగఁ బండితచెన మల్లికార్జునునకుఁ
(బాత్ర)రత్నంబు సెట్టియప్రభుసుతుండు
మారమాంబాతనూజుఁడు మహితయశుఁడు
వెలయు ముమ్మడిదేవయ్య వినుతకీర్తి. ౨౮

ఉ. శ్రీగిరి(తూర్పుభాగ)మునఁ జెన్నగుభక్తి మహత్త్వ ...
... గమవేదశాస్త్రముల సంచితధర్మకథా ప్రసంగవి ...
... విశేషసూత్రముల నాయతశక్తి సుభక్తియ ...
... ... చెప్పుదు నెప్పుడున్. ... ౨౯

క. వార ... ...
సారార్థము లయినకృతుల సభలోపలఁ దా
గా రామారఁగఁ బలికిన
శారద యీయా పసంగ జగతిఁ (జరించున్). ౩౦

గీ. ... ... లాఖ్యమాన
భీకరుండు ... ...
(బసవశ)ంకరుండు పరవాదిమండూక
భయదపన్నగుండు భక్తిఘనుఁడు. ౩౧

క. పీతాంబరుఁ బొలియించిన
ఖ్యాతచరిత్రుండు జైనకాకోదరతా
ర్క్ష్యాతతబిరుదాంకుఁడు సం
జాతప్రవిలీనబిరుదసమ్మతుఁ డెలమిన్. 37

చ. పరిణయ మయ్యెఁ గాంతఁ గులభామిని రుద్రయపుత్రి
శాంకరిన్, సరసకలాభిరామ కులసంస్తుత (పుణ్య)
చరిత్రయు క్తయై, యరయఁగబుట్టినట్టి త్రిపురాంబిక
కూఁతురు భాగ్యదేవతం,బరమపతివ్రతానిలయ భాసుర
నిర్మలగాత్రి నర్థియై.

సీ. పరమపాతివ్రత్యభావంబు తలఁపంగ
గౌరి కాఁబోలు నీ కాంత తలఁప
సకలసంపత్స్ఫూర్తి చాతుర్యమహిమల
నిందిర గాఁబోలు నిందువదన
సకలవిద్యాప్రౌఢి సడిసన్న గరిమల
భారతి గాఁబోలు భామ యెపుడు
సర్వలక్షణగుణసంపన్నతోన్నతి
నిందాణి గాఁబోలు నిగురుఁబోణి

యనఁగ నిద్ధాత్రి నేప్రొద్దు నతిశయిల్లెఁ
బరఁగ ముమ్మడిదేవయ్యభామ జగతిఁ
గామితార్థకసంధానకల్పవల్లి
యుజ్జ్వలద్గుణనికురుంబ యొమ్మనాంబ. 39

ఉ. ముమ్మడిదేవచంద్రునకు ముఖ్యతలోదరియొమ్మమాంబకు
...మ్మగ వేదశాస్త్ర పరి ... .. శుద్ధయు క్తికిఁ
ఇమ్మహి నెల్లవారలకు నీప్సితవస్తువిధాయియై ధరన్
సమ్మతినుద్భవిల్లెఁబరశాంతుఁడు శాంతనవాగ్రగణ్యుఁడై.

సీ. పరవాదిమత్తేభపంచాననాఖ్యుండు
పరవాదిమండూకపన్నగుండు
పరవాదినవమేఘపవమానధీరుండు
పరవాదిసాగరబాడబుండు
పరవాదికుత్కీలభాసురదంభోళి
పరవాదికేంధన పావకుండు
పరవాదిచయతమఃపటలోగ్రభానుండు
పరవాదిభోగిసుపర్ణుఁ డనఁగఁ

జటుల జైనకోలాహలసమరబిరుద
ఘనుఁడు సంగ్రామపార్థుండు వినుతయశుఁడు
శుభుఁడు ముమ్మడిదేవయ్య సుతుఁ డనంగ
వెలసె శాంతయ్య విక్రమవీరవరుఁడు. ౩౬

గీ. వేడ్కఁ గవిసార్వభౌముని విమలచరితు
స్కాందపౌరాణికం బైనకథలలోన
ఘనత శివరాత్రిచరితంబుఁ దెనుఁగుగాఁగఁ
గరుణఁ జేయుము శ్రీనాథకవివరేణ్య. ౩౭

వ. అనవుడు సమ్మహీసురాగ్రగణ్యుండు కమలనాభామాత్య పౌత్రుండును మారయామాత్య పుత్రుండుననగు శ్రీనాథ కవివరేణ్యుండును సంతుష్టమానసుండై శాంతస్వామి యొసంగిన కర్పూర తాంబూలజాంబూన దాభరణంబులు స్వీకరించి స్కాందంబున నీశానసంహితం జెప్పంబడ్డ యురులింగోద్భవంబును శివరాత్రిమాహాత్మ్యంబును...
కథావిధానంబున కధీశ్వరుఁగా శాంత— 3౮

షష్ఠ్యంతములుఁ

క. ... ...
... దాననిర్మలమతికిం
గృత్యాకృత్యవివేకికిఁ
బ్రత్యర్థిద్విరదదళనపంచాస్యునకున్. ౩౯

క. రామామన్మథమూర్తికి
రామత్రయలీలమతికి రమ్యాత్మునకున్
సోమవ్రతవరకాంతికి
భీమజయోత్కటవిశేషభీకరమతికిన్. ౪౦

క. శైవాగమశాస్త్రాది
ప్రావీణ్యాగణ్యపుణ్య భరితాత్మునకున్.
భావాభావవివేకికి
భావితవంశావతార పరమాత్మునకున్. ౪౧

క. జంభాంతకసైభవునకు
సంభృతశాస్త్రప్రతాపశైలోన్నతికిన్
శుంభత్ప్రాభవరతికిఁ
దంభోళిస్ఫురిత తీవ్రతరఖడ్గునకున్. ౪౨

క. వరముమ్మడియశాంతునకుం
బరమపరజ్ఞాననిధికిఁ బావనమతికిన్
నిరుపమవిక్రమయశునకుఁ
గరుణారసపూరితాత్మకలితాంగునకున్. ౪౩

వ. అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధియు నభిమతార్థసిద్ధియు సత్య ధర్మక్రియావృద్ధియు నగు న ట్లష్టాదశవర్ణనాగర్భంబుగా నత్యాశ్చర్యకరం బై యుండ నా రచియింపం బూనిన కథావిధానంబు సకలపాపనిర్ముక్తం బై సర్వవస్తుసంధా నం బై సర్వలక్షణసంపన్నం బై సర్వాగమానూనసంభావిత సంస్తుత్యం బై పరమధర్మోత్కృష్టం బై పరమేశ్వరప్రియం బై పార్వతీమనోహరం బై శ్రీనాథసేవితం బై బ్రహ్మరుద్ర దేవ తాది సంస్తూయమానం బై శోభిల్లు నిష్పుణ్యాచారిత్రంబు దశదోషవివర్జితం బై ... నానేర్చినవిధంబున రచియించెద నది యెట్టిదనినఁ బూర్వోక్తమార్గంబునఁ బరిపూర్ణం బై యథావిధి శోభిల్లు నిష్పుణ్యాచారిత్రంబుఁ బోలినట్టి ధర్మక్షే త్రంబును మహాతీర్థంబునునగు గంగాకాళిందీసంగమంబున నంశ్రితాత్ములు సత్యవ్రతపరాయణులు నగుశౌనకాది

మహామునులు దీర్ఘసత్రంబునందుఁ గూడి యుండంగ వేద వ్యాసప్రియశిష్యుండు రోమహర్షణతనయుండు పౌరాణి కుండు సూతాఖ్యాహీనసంభవుండు సూతుం డేతెంచిన సం హృష్టమానసులయి యమ్మహామును లాసనార్ఘ్యపాద్యాదు లం బూజించి యతని కిట్లనిరి. ౪౪

సీ. సర్వజ్ఞ రోమహర్షణతనూభవ సూత
యఖిలపురాణవిద్యాప్రగల్భ
పంచావయవయుక్తభవ్యకావ్యవిదగ్ధ
యాశ్చర్యహేతువులైన కథలు
రత్నాకరమునందు రత్నంబులునుబోలెఁ
గలవు నీయందుఁ బొగడ్తగాదు
నీవెఱుంగనివిద్య లీవిశ్వమున లేవు
తర్కించి యెన్నివిధములఁ జూడ

నుత్తరోత్తరసత్కృత్య మొప్పనీకుఁ
గాలనిర్ణయకలన నీకరతలంబు
పూర్వమున మేము సేసినపుణ్యమెల్ల
ఫలితముగ నేగుదెంచి‡తత్ప్రార్థనంబు. ౪౫

వ. వేదంబులు నాలు గంగంబు లాఱు మీమాంసాన్యాయ విస్తరపురాణధర్మశాస్త్రంబు లాయు ర్వేదధను ర్వేదంబు

‡ తత్ప్రార్థనంబు.

లర్థశాస్త్రంబు లన నష్టాదశవిద్యానిధానంబులకు నాదికర్త సదాశివుం డాశూలపాణి యమ్మహాస్థానంబులు బ్రహ్మ కుపదేశించె ననంతరంబు శంకరాజ్ఞాప్రచోదితుండై కృష్ణ ద్వైపాయనాభిధానంబున ననాదినిధనుండు పుండరీకాక్షుం డును, నరణియందు వైశ్వానరుండునుంబోలె ద్వాపరాం తంబున సత్యవతియం దావిర్భవించె. వేదార్థోపబృంహణా ర్థంబుసర్గప్రతిసర్గవంశమన్వంతరవంశానుచరితంబు లను పంచ లక్షణంబులం గలిగి బ్రాహ్మంబు వైష్ణవంబు శైవంబు భాగవతంబు భవిష్యంబు నారదీయంబు మార్కండేయం బాగ్నేయంబు పాద్మంబు బ్రహ్మకైవర్తంబు లైంగంబు వారాహంబు స్కాందంబు వామనంబు కౌర్మంబు మాత్స్యంబు గారుడంబు బ్రహ్మాండంబు లను మహాపురాణం బులు పదునెనిమిది గల్పించె నవియును. ౪౬

గీ. గ్రంథసంఖ్యఁ బురాణసంఘంబు గూడి
నాల్గులక్షల నీపురాణములలోన
నూఱువేలగ్రంథములలోన నుతివహించి
శ్రీమహాస్కాందసంహిత శివునిఁ జెప్పు. ౪౭

వ. అందు శివరాత్రిమాహాత్మ్యంబు చెప్పంబడియుండు; నమ్మ హావ్రతం బెట్టి దెవ్వ రాచరించి రేఫలంబు నొసంగు మాకుం బరిపాటి తేటపడ వివరింపు మనిన నక్కథకుండు శౌనకాదిమహామునుల కిట్లనియె. ౪౮

ఉ. తాపససార్వభౌములు సదాశివరాత్రి మహావ్రతంబుదో
షాపహృతిక్రమంబు వినఁ డాదరణంబున నేను సద్గురు
శ్రీపదపద్మము ల్దలఁచి చెప్పెద శంకరసంహితాకథా
దీపితభవ్యమార్గమును దేటపడ న్మొదలింటినుండియున్.

గీ. ప్రళయకాలంబుతుదఁ గాళరాత్రిచనిన
నపరమగుసర్గమునకు బీజాంకురంబు
శీతమును నుష్ణమునుగాఁగఁ జిలుపఁజిలుప
గంధవాహంబువీఁచు నిర్గంధ మగుచు. ౫౦

సీ. మూలముట్టుగను నున్మూలనంబును బొంది
మహీధరంబులు రూపుమాలియుండఁ
త్రిభువనంబులుఁ జలత్తృణరాశియునఁ బోలె
సప్తార్చిచేత భస్మంబుగాఁగఁ
బుష్కలావర్తకాంభోధరంబులు వృష్టి
విశ్వప్రపంచంబు వెల్లిగొనఁగ
భూర్భువస్స్వర్లోకములు మహర్లోకంబు
జనలోక మెక్కి విశ్రాంతి మెఱయ

నఖిలదిక్కులు ముంచి బ్రహ్మాండగోళ
మప్పళించుచు...సప్తార్ణవములు
నిండికొనియుండఁగా రిత్తనింగితోడఁ
గొంత కాలంబు శూన్యమై గొడ్డువోయె. ౫౧

వ. అప్పుడు బ్రహ్మ నారాయణుం డై శివయోగముద్రా
ముద్రితలోచనుం డగుచు సముద్రంబునడుమం బవ్వ
ళించిన. ౧౨

క. జనలోక మెక్కి సిద్ధులు
వినుతించిరి జలధిన(లిలవీచీరింఖ
ద్ఘన)జాతయోగనిద్రా
వినిమీలితదీర్ఘనయను విషధరశయనున్. ౧౩

గీ. దేవతలు సంస్తుతింపఁగఁ దెల్లవాఱెఁ
గల్పసంహారకాలంబు కాళరాత్రి
యంత మేల్కని కూర్చుండె నాదిపురుషుఁ
డాదిమబ్రహ్మ జగము సేయంగఁ దలఁచి. ౧౪

గీ. అభినవోన్మేషజిహ్మ మైనట్టిదృష్టి
దిశలు వీక్షించెఁ ద్రిభువనాధీశ్వరుండు
చింతనొంది లోకంబు సృజింప వెఱవు
హృదయమున... ౧౫

ఉ. ... ... లెం దణంగిరో
చుక్కలసుద్దియెద్దియొకో చూఁడగఁగందు మె పర్వతంబులన్
దిక్కులచాయ లెవ్వియని ధీరత నల్వటుచింత(నొందఁగా)
... ... హృతివిశ్వము ముంచియుండఁగన్.

క. అంతఃకరణంబున నటు
చింతిలి యుండుచుఁ బ్రపంచసృష్టికినిఁ గ్రియో
దంతమ్ము లేక దుర్వ్యథ
సంతసకట్టఁగ విధాత చాలం డయ్యెన్. ౧౬

వ. వెండియు బహువిధంబుల నూహాపోహ లొనర్చియుఁ బుండరీకసంభవుండు భువననిర్మాణ క్రియారంభంబునకు నుపాయంబుఁ గానక చీకాకుపడి కాకోదరగాత్రమణికం ఠగాత్రివేయు భగవంతుం గృతాంతఘస్మరు సంస్మరించి తత్ప్రసాదంబున వసుంధరాగోళంబు మహాంధకార మగ్నం బగుట యెఱింగి యజ్జగద్ధాత్రి నుద్ధరింపం దలంచి. ౫౮

శా. క్రోడాకారము *దాల్చికంఠభవఘుర్ఘుధ్వానవిస్ఫూర్తి బా తాళక్రోడమహాకటాహము సముద్ఘాటింపఁ దత్కంధ రా గోళస్థాయిని యైనభూమి పృథువక్షోజప్రదేశంబున న్లీలాసత్పులకాంకురంబులెగయ న్వెన్నుండుముస్నిటిలోఁ౯.

గీ. లోఁతుమున్నీటిలోపల నీఁతలాడెఁ గూటక్రోడావతారుఁ డై కైటభారి చటులవాలకశాఘాతసం ప్రభూత నీరమండూస్వనంబున నింగి యదుర్వ. ౬౦

సీ. కాఁడిపాఱినమేనిగరులు బ్రహ్మాండంబు
† కణఁపపూబంతి కకృజముదోఁప
ఖురపుటంబునఁ గీలుకొని మేరుకుధరంబు
మువ్వలోపలిఱాతిమురువువడయ
దీర్ఘకంఠకఠోరఘుర్ఘురస్వనమునఁ
బాతాళగోళంబు బాతలింప
నీలాంబుదశ్యామనిబిడ దేహచ్ఛాయఁ
బ్రళయాంతకాలంబు దొలకరింప

---

* దాల్చెఁగంఠ. † కనుప.

సప్తపాతాళములక్రిందఁ జాఁగిపడిన
యవని నెత్తె నిశాతదంష్ట్రాంకురమున
నభినవస్తబ్ధరోమదివ్యావతారుఁ
డంబురుహలోచనుండు కల్పాదియందు. ౬౧

వ. ఇవ్విధంబున మహాపర్వతసన్నిభంబును నీలమేఘ ప్రతీ
కాశంబును దంష్ట్రాదండదారుణంబును విపులవృత్త ఘన
స్కంధంబును సమున్నతకటితటంబును హ్రస్వవృత్తో
రుజంఘాగ్రంబును దీక్ష్ణఖుర మండలంబును బద్మరాగ
సదృశేక్షణంబును దృఢదీర్ఘమహాపోత్రంబును సముదీ
ర్ణోచ్ఛ్వాసనిశ్వాసవిఘూర్ణిత పరిశయార్ణవంబును విద్యు
చ్ఛటాపాటలనటచ్ఛన్న కపోలస్కంధబంధురంబును న
యినవరాహరూపం బావహించి రసాతలంబున సలిల
మగ్న యగు పృథివి నుద్ధరించిన. ౬౨

గీ. దానవారాతిదంష్ట్ర నెత్తంగఁబడిన
యుర్విచుట్టును జలధి నీరోడి ... ...
... ...
త వెలిపట్టుజగజంపుగొడుగువోలె. ౬౩

సీ. జయజయధ్వనులతో సనకాదిమునికోటి
వేదాక్షరంబుల వినుతి సేయ
బహుళసారభమ...లుప్పతిల్లంగ
విద్యాధర...విరులు గురియ

దివ్యదుందుభిసముత్థితనినాదంబుల
భూ...కుంభంబు బోరుకలఁగ
జోకయై యప్సరస్సుదతీకదంబంబు
నింగిమీఁదఁ బ్రమోదనృత్తమాడ
జడ్డుపడియుండె నొకకొంత ప్రొద్దువేడ్క
నవయవంబులు గరుదాల్ప నచ్యుతుండు
ప్రళయజలనిధిక్రింద...పడినయట్టి
యుర్విదంష్ట్రాంకురంబున నుద్ధరించి. ౬౪

గీ. సురలు తనమీఁదఁ బువ్వులసోన గురియఁ
జూడనొప్పారె హరిశరక్రోడమూర్తి
కంధరంబుల ఖద్యోతగణము మెఱయఁ
జాల నొప్పారునంజనాచలముపోలె. ౬౫

వ. ఇవ్విధంబునఁ బ్రలయసలిలోపద్రవంబుఁ దీర్చి ధాత్రిఁ బూర్వస్థానంబున సంస్థాపించి సర్వసర్వంసహాభారవహానం బునం బ్రభవించిన ప్రయాసఖేదం బుజ్జగించుట కయి పాఁప సెజ్జపై మున్నిటెనట్టనడుమం బవ్వళించి నారాయణుండు నిజాంతర్గతంబున. ౬౬

శా. దుర్వారోద్యమభంగి దంష్ట్రికతుదిన్ దూరంబుగానైతి యేఁ, బూర్వస్థానమునందుఁబెట్టితి యథాపూర్వంబుగా నిప్పుడీ, యుర్వీమండలి నెట్టివాఁడనొకో యోహో యంచుఁ జిత్తంబునన్, గర్వించె న్మధుకైటభాంతకుఁ డుదన్వద్వారిమధ్యంబునన్. ౬౭

గీ. అంత నిటఁ దాన తానగు నబ్జభవుఁడు
దంభక్రోడావతారుఁడై ధాత్రి యెత్తి
సాఁగఁ బ్రారబ్ధమార్గానుసారమునను
మొదలుకొని యెల్లవిష్టపములు సృజింప. ౬౮

వ. మహత్సర్గంబు భూతసర్గంబు వైకారికసర్గంబునను బుద్ధిపూర్వకంబు లగుమూఁడును బ్రాకృతసర్గంబులు, ముఖ్యసర్గంబు, తిర్యక్సర్గంబు, దేవసర్గంబు, మానుషసర్గంబు, గ్రహసర్గంబును నానేఁడును బుద్ధిపూర్వకంబులు వైకృతసర్గంబులు కౌమారసర్గంబు, ప్రాకృతసర్గంబు నీ తొమ్మిదియు నసాధకంబులు సాధకత్వంబును నైహికాముష్మికహితాహితతదుపాయతత్త్వతికారవిరహితంబునం జేసి యప్రయోజనంబు లగుట నీతొమ్మిది సర్గంబులవలనను బ్రయోజనంబు గానక కనకగర్భుండు మహేశ్వరునిం బ్రస్తుతించి తత్త్వపాదంబునంబురాణప్రజాపతుల(కశ్యప)మరీచి భృగ్వాంగిరసపుల స్త్యపులహాక్రతుదక్షవసిష్ఠుల మానసంబునం దొమ్మండ్రను ధర్మాధర్మసకకల్పంబుల మూఁటినిఁగూడఁ బన్నిద్దఱుపుత్రులఁ గాంచె. ఆపన్నిద్దఱవలనను బండ్రెండు దివ్యవంశంబులు ప్రజావంతంబులుఁ గ్రియావంతంబులునై ప్రవర్తిల్లె నందు దేవదైత్య దానవమునియక్ష గరుడగంధర్వ కిన్నర కింపురుష సిద్ధవిద్యాధర కర్మదేవతాప్సరఃకామినీరక్షోభూతపిశాచమనుష్యపశుపక్షి మృగోరగ కీటకగిరిగ్రావవృక్ష లతాగుల్మాదులును, గాయత్రీత్రిష్టుప్సామరథంతరంబులును, అగ్నిష్టోమ హయ మేధ వాజపేయాతి

రాత్ర పౌండరీకాదులులోనుగాఁగల చరాచరంబులు ప్రాజా
పత్యాంగోపాంగ ప్రత్యంగబుల జన్మించె నవ్విధంబున నిఖి
లప్రపంచంబు నిర్మించి విరించి నిజాంతర్గతంబున.

ఉ. ఏ నధికుండ నాకుఁబ్రతియెవ్వరు నిర్జరకోటిలోన నేఁ
గాని జగత్ప్రపంచపరికల్పనసేయఁగ లేఁడు తక్కొ-రుం
డే నఖిలేశ్వరుండనని యెవ్వరునుం బ్రతికోటిలేమిఁ దాఁ
దానయహంకరించెను విధాత సదాశివుమాయపెంపునన్.

వ. ఇవ్విధంబుఁ నవష్టభంబు గైకొని యంభోరుహసంభవుండు
తాను సృజియించిన భువనంబులు వీక్షింపం దలంచి రాయం
చ తేరెక్కి దిక్కు-లఁ జరించువాఁడు ముందట. ౭౧

మహాస్రగ్ధర. అటఁ గాంచెం బద్మగర్భుం డహిమకరధులీ
హస్తినక్రాదియాదః, పటలీధాటీవిహారప్ర చలితమహీభృ
త్పక్షవిక్షేపలీలా, చటులోర్మివ్యాప్త ఘోషాసముపచిత
దిశాసౌధవీధీవిటంకా, పటుపంఘాటాప్ర తిశ్రుద్వ్యకలితజ
గద్వ్యాప్తి లబ్ధి స్సుధాబ్ధిన్. ౭౨

లయగ్రాహి.

తో యజభవుండు మదిఁ బాయని యహంకరణమా యనుజగం
బుల కపాయము ఘటింపం,జేయసమకట్టి ఫణిశాయినిరుపాధి
శుభదాయకుసు రాసురనికాయమకుటాగ్రస్థాయి కురు
విందసము దాయఘృణికోడువిశదాయత పదద్వయుఁగళా
యుతునిశ్రీనా, రాయణురమారమణుఁడాయజని నిద్దురకు
రాయిడిగ నెవ్వఁడవురా యనుచుఁ బల్కెన్. 23

క. లే లె మ్మొక్కఁడివాఁడవు
పాలసముద్రమున భోగిపర్యంకమునం
దేలెద వొక్కరుఁడవు సనుఁ
త్రైలోక్యాధీశు నెఱుఁగురా పరమేష్ఠిన్. ౪

సీ. పాతాళ భువనస ప్తకము నిర్మించితి
నాసితి విశ్వవిశ్వంభరయును
దిక్చక్రవాళ మె త్తితిఁ జక్కఁజేయఁగాఁ
బాదుకొల్పితి గోత్రపర్వతముల
వరుసఁదీర్చితి నేడుశరనిధానములకు
నారువోసితి సరణ్యములు పెక్కు
గ్రహతారనక్షత్రగతు లేఱుపఱిచితి
సరణు లేర్చితి నభస్వంతమునకుఁ

గవియఁ గూర్చితి బ్రహ్మాండకర్పరంబు
పరిధిగా వాప్చితిని మహావరణజలము
నిట్టినేఁ జేరవచ్చిన నెదురుకొనవు
పాన్పు డిగ్గవు దురవలేపమున నెఱిఁగి. ౭౫

గీ. ఎవ్వఁడవు చెప్పు మనిన లేనవ్వు నవ్వి
యిందిరావల్లభుఁడు బ్రహ్మ కిట్టు లనియు
నే జగత్కర్తనై యుండ నెట్లు నీవు
కర్తనని పల్కెదవు సిగ్గుగాదె చెపుమ. ౭౬

గీ. వినియెఱుంగవె కల్పాంతవేళ నేను
దంభక్రోడావతార ముద్ధతి వహించి
సర్వసర్వ ... ... సేరణి
దాల్చినాఁడను దంష్ట్రికాదండకోటి. ౨౭

శా. ఏలావచ్చెదు డాయ నెవ్వఁడవు నీవెచ్చోటికింబోయె దీ
వేలా మ్రొక్కఁవు నాకుగర్వమిఁక నెంతేనోర్వఁకుందుంజుమీ త్రై
లోక్యాధిపుఁడన్ సురాసురశిరోరత్నప్రభామండలీ, వ్యాలీఢాం
ఘ్రిసరోరుహుండ విడు గర్వారంభసంరంభమున్.

గీ. అని వసుంధర నుద్ధరించినబలంబు
భువనసర్గం బొనర్చినపూనికయును
గారణంబులుగాఁగ నాగ్రహము పూని
యచ్యుతుండును నజుఁడు గర్వాంధులగుచు. ౨౯

వ. ఒండొరు నెఱింగిన యయ్యిద్దఱు మహేశ్వరుమాయాప్ర
భావంబున. ౩౦

గీ. నన్ను గెల్చికదా నీవు నలిననాభ
యఖిలలోకేశ్వరుఁడ వౌట యనియె బ్రహ్మ
నన్ను గెల్చికదా నీవు నలినగర్భ
యఖిలలోకేశ్వరుఁడ వౌట యనియె శౌరి. ౩౧

వ. అని యవష్టంభవిజృంభణంబున. ౩౨

గీ. ఇందిరానాయకుఁడు శార్ఙ్గమెక్కు వెట్టె
గాండివము సజ్యముగఁ జేసెఁ గమలభవుఁడు
శరము లిడ్డఱుఁ గాలాగ్ని సన్నిభంబు
లేసి రొండొరుపై శౌర్యమెసక మెసఁగ. ౮౩

మ. జవమేపారి మురారి పద్మజభుజాచక్రీభవచ్ఛార్ఙ్గగాం
డివకోదండవినిర్గతప్రభల సందీప్తాస్త్రసంఘాతముల్
భువనక్రోడము నిండి భానుకిరణంబుల్దూఱనీకుండుటం
బవలుంబర్వె మహాంధకారములు పైపై సూచినిర్భేద్యముల్

గీ. గాండివము తేరుపైఁ బెట్టి కమలభవుఁడు
శార్ఙ్గమున నచ్యుతుం డేయుసాయకములఁ
గర్కశం బైనకుశపూలకమున వ్రేసి
ఖండఖండములుగఁ జేసెఁ గదనవీథి. ౮౫

క. వాలిక మెఱుంగుఁదూపులు
నాళీకాసనుఁడు కినుక నారాయణుపైఁ
గీలుకొనఁ జేసి యార్చెను
నాలుగుమోములను ద్రిభువనము వణఁకాడన్. ౮౬

వ. ఇవ్విధంబున విధాత యార్చి పేర్చినఁ గోపాటోపంబునం
గటకటంబడి కైటభాంతకుండు లలాటవీథీవిటంకంబున
భ్రుకుటి నటింపఁ గల్పాంతవేళాసముజ్జ్వలజ్జ్వలనజ్వాలా
జాలలీలా క్రీడావహామహాప్రభామండల మధ్యవర్తియు

విబుధ రిపు వధూవైధవ్యదానదీక్షాధురంధర పరిభావరా
క్రమక్రీడాసిర్వక్రపరాక్రమం బగుచక్రం బతనిమీఁదఁ
బ్రయోగించిన. ౮౭

మ. దిశలున్నింగియునేలయు న్బహులదీప్తివ్యాప్తినంతర్భవిం
పఁ శతానందునిమీఁద సాగుటయు నప్పద్మాసనుండేసె బ్ర
హ్మశిరోనామక మైనయస్త్ర...స్త్రాపాదిదైవంబు న
వ్విశిఖం బుద్ధతి మ్రింగె నద్భుతగతిన్వేవేగ నాచక్రముల్.

గీ. హరి విధాతపైఁ బాశుపతాస్త్రమేసె
నజుఁడు హరిమీఁదఁ బాశుపతాస్త్ర మేసె
నమ్మహాస్త్రంబు.........
.........ములును. ౮౯

చ. పటుతరవిక్రమస్ఫురణఁ బాశుపతంబులు రెండుఁ బోరఁగాఁ
జిటిలినవిస్ఫులింగములఁ జిల్లులు వోయె నభఃస్థలంబు ది
క్తటము..............గర్భగోళసం, పుటములు
వ్రాక్కెఁ నుమ్మదముప్పుట్టెఁ జెమర్చెఁ బురాణకూర్మముల్.

ఉ. పాశుపతాస్త్రరాజము లభంగధృతిందమలోనఁబోరఘో
రాశనిఖండసన్నిభము లైనతదీయకృపీటసంభవో
ల్కాశతము ల్పరస్పరవిఘట్టనఁ జిచ్ఛటకోలలై వెసం
గేశవుమేన బ్రహ్మమెయిఁ గేలియొనర్చె నపారవేదనల్.

ఉ. కాంచనగర్భుఁడు న్నరకఘన్మరుఁడుఁ బహుకాలమీా
క్రియం,గాంచిరినొచ్చి పాశుపతకాండయుగప్రభ వాగ్నికీలలం
జంచలచిత్తవృత్తి బహుసంపద పెంపున మాఱివోయి ద
ర్పించినయట్టివారి కివి పెద్దలె యచ్చెరువంద నేటికిఁ.

గీ. పాశుపతములు రెండు నీభంగిఁ బోర
నజుఁడు హరియును వారింప నలవిగాక
విస్ఫులింగచ్ఛటావళి వేష్టనమున
నుక్కుచుండిరి యంగముల్ సొక్కిపడఁగ. ౯౩

గీ. త్రిభువనంబును భయమందె దేవదైత్య
ఖచరసిద్ధగంధర్వులు కలఁగఁబడిరి
అస్త్రరాజద్వయంబు సంహారకాల
దహనుభంగి నేకాంగయుద్ధంబు సేయ. ౯౪

గీ. అస్త్రయుద్ధము మాన్ప హర్యజులఁ గావఁ
దలఁచి యర్ధేందుమౌళి యత్యంతకరుణ
నస్త్రములు రెంటినడుమ నయ్యవసరమున
నంభవించె మహాస్తంభ శంభుమూర్తి. ౯౫

స్రగ్ధర. స్తభం బావిర్భవించెఁ జ్వలదనలశిఖా
జాలముల్దిక్కులందుఁ
జృంభించెన్భూర్భువస్స్వస్థిరతరజఠర
క్షేత్రముల్బెంచదుల్కా

సంభారోద్యత్స్ఫులింగస్థగితములుగ నా
శంక విశ్వంభరుండుఁ
శంభుండు న్సంభ్రమింపం జటులతరతటి
త్సన్నిభస్ఫూర్తి మూర్తిఁ.

సీ. సప్తపాతాళవిష్టపములు భేదించి
ధరణిచక్రంబు బిందం బొనర్చి
భూర్భువస్స్వర్లోకములు సమాస్ఫాటించి
ధ్రువమండలంబుఁ దుత్తుమురుచేసి
పరమేష్ఠిపదవి కుద్భ్రాంతి యాపాదించి
హరిపదంబున కార్తి యావహించి
బ్రహ్మాండకుహరకర్పరము వ్రక్కలువాపి
యావరణంబు లందంద చించి

పరగఁ బుష్కరమార్గంబు వాయఁబట్టి
యెగసి యెచ్చోటికేఁగెనో యెఱుఁగరాదు
శాంతకుంభాద్రికూటాగ్రసన్నిభంబు
శాంభవం బైనపావకస్తంభ మపుడు. ౯౭

గీ. పాలుగల యగ్గికంబంబు పరిభవమంది
యుష్ణమును శీతమును గాక యుండెఁ గాని
యహహా పెల్లు జగం బుష్ణమయ్యెనేని
శిశిర మగునేని వణఁకుచు సీతువట్టె. ౯౮

సీ. అష్టాతం బంకికి హరియుఁ బద్మభవుండుఁ
దమలోని తీవ్రరోషములు మాని
పుష్కలావర్త కాంభోధరవ్రాతంబు
గురిసెఁ గల్పకలతాకుసుమవృష్టి
జయజయధ్వనులతో సనకాదియోగీంద్రు
లభినుతించిరి ప్రస్ఫుటాక్షరముల
నమరదుందుభినినాదములు దిక్కుల నిండె
గంభీరతరమహాఘనరవముల

సణఁగె నస్త్రద్వయంబు నభ్యంతరమున
నగ్నికంబంబులోఁ గానవయ్యె శివుఁడు
వలిపెతెరలోన నున్న భావంబు దోఁప
మాఘకృష్ణచతుర్దశీమధ్యరజని. ౯౯

గీ. హంసరూపంబు దాల్చెఁ బద్మాసనుండు
దంష్ట్రిరూపంబు గైకొనె దనుజరిపుఁడు
పోయి రంబరమున కధోభువనమునకు
నూర్ధ్వమును గ్రిందుఁ గానంగ నుత్సహించి. ౧౦౦

క. బహువర్ష సహస్రంబులు
ద్రుహిణుండును హరియు నధ్యధోభువనములన్
బహుళక్రియ శోధించిరి
దహన స్తంభంబుతుదయుఁ దన్మూలంబున్. ౧౦౧

వ. శోధించి యాద్యంతంబులు వొడగానక, హరివిరించులే
తెంచి వామదక్షిణంబుల నిలిచి జగత్కారణుం బయి
నయమ్మహాదేవు నిట్లని స్తుతియించిరి. ౧౦౨

సీ. శర్వ లోకాధీశ చంద్రార్ధశేఖర
పురుష పురాణ శంకర మహేశ
యభవ యంతర్యామివై ప్రేరకత్వము
చేపట్టి జనుల శాసింతు వీవు
భవదీయమాయాప్రభావంబు కతమున
నెఱుఁగలే మైతిమి యేము నిన్ను
మాకుఁ గర్తవు నీవు మాకు భర్తవు నీవు
మాకు హర్తవు నీవు మాట లేల

నీమహత్త్వంబు వర్ణింప నేర మేము
నిన్నుఁ దెలియంగ నేరము నిజముగాఁగ
నభవ యాద్యుండ వాద్యుండ వగుదు గాన
నట్టి నీకాచరింతుము పాస్తి యెపుడు. ౧౦౩

గీ. పశువులము మేము హర పశుపతివి నీవు
పశువులకు నెక్కడిది బుద్ధి ఫాలనయన
రాజశేఖర నేర్పునేరములు చూడ
కరసి రక్షింపు మమ్ము నత్యంతకరుణ. ౧౦౪

గీ. విష్ణుమూర్తులు కడచన్న వేళలందు
నజునిమూర్తులు కడచన్న యవసరమున
విశ్వమూర్తులు విబుధులు వెడలునపుడు
కలదు నీకనపాయంబు కాలకంఠ. ౧౦౫

గీ. అమరవంద్య! దివాభీత మనెడిపులుఁగు
హేళిమండల మీక్షింప నెట్లు నేర్చు
నేము నిను వినుతింపఁగ నెంతవార
మిమ్మహాపరాధము క్షమియింపవలయు. ౧౦౬

వ. అని స్తుతియించినం బ్రసన్నుండై విరూపాక్షుం డాక్ష
ణంబ లింగమధ్యంబున వెడలి యర్ధనారీశ్వరుండును
ద్రినేత్రుండును నీలలోహితుండును వరదాభయమృగాం
కధరుండును సర్వాభరణభూషితుండును బ్రమథగణ
సమన్వితుండును గోటిసూర్యప్రకాశుండును బాలచం
ద్రావతంసుండును నై సన్నిధి యగుటయుఁ బెన్నిధిఁ
గన్న పేదల విధంబుంబోలి విరించినారాయణు లిట్లనిరి.

సీ. ఇభచర్మపరిధాన యేభక్తిచేసిన
సంతసం బందు నీయంతరంగ
ముదురాజమౌళి యేయుపచారములు నీకుఁ
బ్రియములై యుండు నెంతయును గరిమ
నగరాజకన్యకాప్రాణేశ నీకు
నేకెలనఁ బో సర్వాంగకృప జనించుఁ
గ్రతువైరి నీకు నేవ్రతముఖ్య మొనరింపఁ
గాతుకోన్మేషంబు గలిగియుండు

నంధకాసురదమన నీ కభిమతంబు
లేయనుష్ఠానములు శర్వ యేముఖంబు
లాచరించిన నీవారమగుట యట్టు
లభవ దాక్షిణ్యపరత మా కానతిమ్ము. ౧౦౭

వ. అనినఁ బ్రీతచేతస్కుండై శివుండు విశ్వంభరాంభోరుహాసంభవుల కిట్లనియె.

మ. అవధానంబున నాకు సంశ్రయము సేయన్సర్వదామీకు నధ్యవసాయంబొడఁగూడెనేని వినుఁడా యంభోజదృగ్భారతీధవులారావినియాచరింపుఁడు మదిందాత్పర్య మొప్పంగ శ్రీశివరాత్రివ్రతమస్మదీయ మది దాక్షిణ్యంబునం జెప్పితిన్.

వ. బ్రాహ్మీముహూర్తంబునందు మేల్కని శౌచక్రియలు నడపి గురున కభివాదనంబు సేసి సంకల్పంబు నడపి పూజోపకరణద్రవ్యంబులు సమకూర్చుకొని నదీస్నానంబు వొనర్చి నిత్య నైమిత్తికాద్యనుష్ఠానంబులు దీర్చి యలంకృతుఁడయి యజనస్థానంబును సమ్మార్జనలేపనాదుల శోధించి వితానధ్వజంబు లెత్తించి పతాకావలులు గట్టి తోరణంబులు సంఘటించి దేవాలయంబు ప్రవేశించి మానినై భసితత్రిపుండ్రంబును భస్మోద్ధూళనంబును గావించి రుద్రాక్షమాలికలు ధరియించి శివభక్తుల రావించి గురూపదేశమార్గంబున నాసనంబుఁ బాద్యం బర్ఘ్యంబు మధుపర్కంబు నిచ్చి పంచవదనంబులుఁ బంచామృతంబుల నభిషేకించి ఫలోదక పుష్పోదక గంధోదక కుంకుమోదక రత్నోదక కర్పూరోదకంబుల నభిషేకించి వస్త్రం బుపవీతం బాచమనంబు గంధంబు భూషణంబు పుష్పంబు ఫలాహారంబు నీరాజనంబు ధూపంబు వ్యజనంబు వాదిత్రంబు దర్పణంబు స్తోత్రంబు మొదలుగాఁ గలషోడశోపచారంబుల నుపచరించి నాలుగుజాలు జాగరంబు సేయునది యీ వ్రతచర్య ప్రకారంబు. ౧౧౧

గీ. బ్రహ్మహత్యాయుతము సురాపానశతము
వీరహత్య గోహత్యలు వేనవేలు
శిశువధంబులు జంగమ (స్త్రీవినాశ)
మాది యగుపాపములఁ దోలు నభవురాత్రి. ౧౧౨

వ. తొల్లి యొక్క బ్రాహ్మణుండు మహాపాపంబులుసేసి శివ
రాత్రిదర్శనంబున శివపురంబునకుం జనియె ననిన శౌన
కాదు లక్కథకున కి ట్లనిరి. ౧౧౩

గీ. అద్భుతం బయ్యెడిని మాకు నగ్రజన్ముఁ
డెట్టు పాతకములు సేయు నెట్టు లట్టి
పాపి శివరాత్రివ్రత మెట్టు పరఁగఁ జూచె
నంతయును విస్తరింపుమా యనినఁ బ్రీతి. ౧౧౪

శా. జీమూతాన్వయరాజధైర్యసుమహాక్షీరాబ్ధిగాంభీర్య, సు
త్రామప్రోద్భవగాఢశౌర్య సుమనోధన్వాతిసౌందర్య పౌ
లోమీనాయకతుల్యభోగయుత సుశ్లోకారిజిత్త్యాగ భా
షామాధుర్యమతిప్రకాశధిషణా సత్యార్థసంభాషణా.

క. నిత్యయశశ్శ్రీసుందర
మత్యమరాచార్యవర్య మానచరిత్రా
భృత్యజనావనతత్పర
సత్యహరిశ్చంద్ర సరససాహిత్యనిధీ. ౧౧౬

గద్యము. ఇది శ్రీ మత్కమలనాభపౌత్ర మారయామాత్య
పుత్ర సకలవిద్యాసనాథ శ్రీనాథనామధేయప్రణీతం
బయిన శివరాత్రిమాహాత్మ్యంబునందుఁ
ప్రథమాశ్వాసము.

.

శ్రీరస్తు.

శివరాత్రి మాహాత్మ్యము

(సుకుమార చరిత్రము)

ద్వితీయాశ్వాసము.

క. శ్రీహిమవద్గిరిపుత్రిమ
నోహరపదభక్తిజాత నూతనసరన
వ్యాహార కావ్యనాయక
మోహనతనుజితజయంత ముమ్మయశాంతా. ౧

వ. అక్కథకుండు శౌనకాదిమహామునుల కిట్లని చెప్పం దొణంగె. ౨

సీ. కాంచనాచలముతో గర్వించి యేకొండ
పెరిఁగె బ్రహ్మాండకర్పరము మోవ
నే కొండచఱులపై హిమశైలకన్యక
చెంచులేమలఁ గూడి సంచరించు
వజ్రాలికమరుతేవ విడంబనము సేయు
నేకొండ మొలచుట్టు నిందుతనయ
యల్లొనే రెడుదీవియవనీధ్రములలోన
నేకొండ కైశ్వర్య మెక్కుడయ్యె

నట్టివింధ్యనగేంద్రపర్యంతభూమి
దండకారణ్యవిపినమధ్యంబునందు
రత్నపుర మనఁ గల దొక రాజధాని
కిన్నరాధీశునగరికిఁ గీసవెలితి. 3

గీ. స్ఫటికమాణిక్యపాషాణ ఘటితమైన
యప్పురముకోట యాకాశ మంటి యొప్పు
వేడ్కఁ బాతాళభువనంబు వెడలివచ్చి
చుట్టుచుట్టినయట్టి వాసుకియుఁ బోలె. ౪

గీ. పట్టణంబున దేవతాభవనకోటి
తుహినగిరికూటములతోడఁ దులలుతూఁగు
నమరగంగాపయఃప్రవాహములఁ బోలుఁ
దచ్ఛిరస్థాపితోన్నతధ్వజపటములు. ౫

సీ. మకుట దేవకిరీటమణిమయూఖచ్ఛటా
పటలకిమ్మీరాంఘ్రిపంకజుండు
వికటపాటలజటామకుటకోటిఘటిత
కోమలతారకాకాముకుండు
గంధదంతావళక్రవ్యాదరాట్కృత్తి
కంథాధురంధరకంధరుండు
కుంభినీధరసుతాకుచకుంభమృగమద
స్థాసకస్థగితవక్షఃస్థలుండు

శంభుఁ డోంకారనాథుండు శాశ్వతుండు
పాయకయ యుండు నవ్వీటిపరిసరమున
నర్మదాసింధుతీరకాంతారభూమి
మట్టి యనుపేరి కల్పద్రుమంబు మొదల. ౬౭

వ. అప్పట్టనంబునకుఁ జుట్టును జనపదంబు లిలావతీశతద్రువిపాట్సింధునదీమాతృకంబులును, విశ్వవిశ్వంభరాభ్రభూలతానుకారి సేతురేఖాలంకారంబులును, దటాకతరుకుసుమ కేసరక్షురదమందమకరంద ధారాధోరణీసహస్రసంవర్ధిత కుల్యాసలిలకల్లోలమాలికా స్ఫుటస్ఫాయమాన నానానిధోద్యానవాటికా సంఘసంఘటితా కాలకాలాంధకారంబులును, నారామచూతపోత నికరసుకుమారకిసలయాస్వాదకషాయకంఠ కలకంఠకామినీ కోమలకుహూకారకోలాహలాంకురితపంచమ రాగరాజంబులును, రాజాన్న కలమ షాష్టిక పతంగప్రియ నానావ్రీహిసస్యప్రశస్తంబులును, ప్రవర్ధమానవనంబులును, నిబిడితసారసికంబులును, గుళుత్థాభ్యుత్థానంబులును, సముద్గతముద్గసామగ్రీ సంగ్రహంబులును, అణుకచణకచణంబులును, సిద్ధార్థ శ్యామాక గోధూమశర్మరాతిలజర్తిలంబులును, అదూషితమషకోరదూషితకోన్మషంబులును, కుస్తుంబురుకుసుమగుచ్ఛ చ్ఛాయాచ్ఛటాభృంగ శోణభంగోమాణుశృంగారితజాంగలక్షేత్రంబులును నై దాశరథిచరిత్రంబునుం బోలె సీతావృత్తిసరళంబును, జంద్రోదయం

బునుం బోలెఁ గరసహస్రసంవర్ధితరత్నాలయంబును,
యమవంశంబునుం బోలెఁ గులక్రమాగతశూరపురుషో
త్తమబలాభిపాలితంబును నై యుండు వెండియు. ౭

మ. పరలోకస్థుఁ బతిఁ ఝుషాంకు బ్రతికింపం గౌరి యోం
కారశం, కరు బ్రోలఁ రతి ముక్తకంఠముగ నాక్రందించె
నానొప్పు న, ప్పురబాహ్యోపవనాంతదీర్ఘికలనా ...
...నోలాడుపు, ష్కరకింజల్క భుజిక్రియాసుఖిత హంస
క్రేంక్రియారావముల్. ౮

మ. ధరణీచక్రముఁబోలెనప్పురమువిస్తారంబువాయామముం
బరికింపంగ నశక్యమైనగరిమం బాథోధిగంభీరతం
బరిఖామండల మంబురాశినుపమింపం బాత్రమై యొప్పనం
బరకల్లోలలుఠత్తిమింగిలఝుళీమత్స్యాహినక్రోద్ధతిఁ. ౯

గీ. భద్రజాతియేనుంగు లప్పట్టనమునఁ
బ్రకటితస్ఫూర్తి నొప్పు సిబ్బములతోడ
విమలవారాశిఫేనఖండములతోడి
కవ్వపుంగొండబందులో కాక యనఁగ. ౧౦

ఉ. లక్షలసంఖ్య లప్పురికెలంకులయందుఁ గొలంకులొప్పు వాః
పక్షిగరుచ్ఛటాపవనపాతవికంపితపంకజంబులై
వీక్షణకౌతుకంబు ప్రభవించుచునుండును లీలమై సహ
స్రాక్షుఁడు విశ్వరూపమహిమామ్నతముం బ్రకటించెనో
యనఁగ. ౧౧

శా. ఆవింధ్యాచలదుర్గమేలు శబరాధ్యక్షుండు హేమాం
గదుం, డావార్ధిద్వితయద్వయావధిగఁ జక్రాధీశ్వరుల్
గొల్వ నా, శావేదండఘటాకపోలతలమూర్ఛద్దానధా
రాజల, ప్లావప్రకర్మసంవిశుద్ధబహుబలప్రస్ఫూర్తిమ
త్కీర్తియై. ౧౨

సీ. శివునికై వడి మహాసేనానియాత్ముండు
బలభేదిపగిది నపవ్యపాయుఁ
డరవిందహితులీల నధిగతాభ్యుదయుండు
బుధునిక్రియ నజహాత్స్వష్కరుండు
గంగాప్రవాహంబు కరణిఁ బావనమూర్తి
భుజగాధిపునిభంగి భోగశాలి
యేనుంగుచందాన దానధారాశోభి
శౌరిలాగున శంఖచక్రపాణి

కర్త యాశ్చర్యములకు నాకరము నీతి
కఖిలవిద్యాగమములకు నాస్పదంబు
పగఱ కుత్పాతకేతువు బంధుకోటి
కమరలోకద్రుమంబు హేమాంగదుండు. ౧౩

గీ. ఆనృపాలుండు నీతివిద్యానిరూఢిఁ
జారదృష్టి యగాఁ గాని విచారదృష్టి
సమధికైశ్వర్యవైభవోజ్జ్వలత నాతఁ
డష్టమూర్తి యగాఁగాని యనష్టమూర్తి. ౧౪

యజ్ఞదత్త చరిత్రము.

వ. ఆరాజునకు నఖిలశాస్త్ర విద్యాకళాపావన గంభీరబుద్ధి యజ్ఞదత్తుం డనుబ్రాహ్మణుండు దేవేంద్రునకు బృహస్పతి యును వృషపర్వునకు శుక్రుండును దశరథునకు వసిష్ఠుం డును రామునకు విశ్వామిత్రుండును నజాతశత్రునకు ధౌమ్యుండును నలునకు దమనుండునుం బోలెఁ బ్రధాని యై రాజ్యభారంబు భరియించియుండు; నమ్మంత్రిభార్య వినయవతి వివేకవతి విభ్రమవతి విలాసవతి సౌభాగ్య వతి లక్షణవతి యౌదార్యవతి గాంభీర్యవతి యన సర్వ గుణసంపూర్ణ సుశీలాభిధాన యగుబాలారత్నం బతనికిఁ బరమప్రియాస్పదంబై యుండు. ౧౫

గీ. అన్ని భాగ్యంబు లున్న నాయబ్జముఖికి
శ్రీమహాలక్ష్మి గలుగఁగ నేమిసెలవు
పుత్రవదనావలోకనోద్భూతమైన
యొక్క సౌఖ్యంబు బ్రాఁతియై యుండుఁ గాన. ౧౬

గీ. తనయసంతానలబ్ధి దాదవ్వ గాఁగ
విభవసంపత్తి గల్గియు విన్నఁబోయి
వనిత నిష్ఫలపుష్పదర్శనముఁ దాల్చె
శరలతాకాననముఁబోలె జవ్వనంబు. ౧౭

సీ. కాంతపుష్పాదిభోగంబు లింపెసఁగిన
వైరాగ్యవిధికిఁ దా వాల్చుఁ జిత్త
మన్వయంబునకుఁ దా నాలంబ మయ్యును
దను నిరాలంబఁగాఁ దలఁచు నింతి

ప్రొద్దునఁ దగినట్టిభోజనం బొల్లక
యుపవాసనంబుండ నువిద దలఁచు
సంపత్పరంపర సంభవిల్లినదైన
సంతోష మొనవదు చామమతికిఁ

గోమలాంగుళదళహస్తతామరసము
కర్ణపూరత్వలీలకై కాలు సాఁప
గండతలదర్పణంబునఁ గదియఁజేర్చి
పడఁతి చింతించు సుతలబ్ధి వడయుటకును. ౧౮

ఉ. సంతతిలేనిదుఃఖమున సామజరాజఘటాంతవైభవం
బెంతయుఁగల్గియున్ సరసిజేక్షణచిన్నగఁబోయియుండుసీ
మంతిని బోటికత్తెలకుమానసవృత్తి యెఱుంగఁజెప్ప కే
కాంతమ కేళిశయ్యసయిఁగాంతగుణించు మనోరథార్థముల్

ఉ. ఆచపలాయతాక్షి కనకాంబురుహంబులఁ బూజసేయు విం
ధ్యాచలకందరానిలయు నద్రిసుతాప్రియనాథు నర్మదా
వీచివరంపరాసలిలవిప్రుషదాశ్రయశీతగంధవా
హోచమనప్రవృద్ధభుజగాధిపకంకణు నోంకృతీశ్వరున్.

సీ. అభిషేక మొనరించు నలిసీలకుంతల
శంభు సోమోద్భవాసలిలధార
నెలఁత యభ్యర్చించు నీలోత్పలంబులఁ
దరుణనిర్మలసుధాధామమౌళి

యజ్ఞదత్త చరిత్రము.

వ. ఆరాజునకు నఖిలశాస్త్ర విద్యాకళాపావన గంభీరబుద్ధి యజ్ఞదత్తుం డను బ్రాహ్మణుండు దేవేంద్రునకు బృహస్పతి యును వృషపర్వునకు శుక్రుండును దశరథునకు వసిష్ఠుం డును రామునకు విశ్వామిత్రుండును నజాతశత్రునకు ధౌమ్యుండును నలునకు దమనుండునుం బోలెఁ బ్రధాని యై రాజ్యభారంబు భరియించియుండు; నమ్మంత్రిభార్య వినయవతి వివేకవతి విభ్రమవతి విలాసవతి సౌభాగ్య వతి లక్షణవతి యౌదార్యవతి గాంభీర్యవతి యన సర్వ గుణసంపూర్ణ సుశీలాభిధాన యగుబాలారత్నం బతనికిఁ బరమప్రియాస్పదంబై యుండు. ౧౫

గీ. అన్ని భాగ్యంబు లున్న నాయబ్జముఖికి
శ్రీమహాలక్ష్మి గలుగఁగ నేమిసెలవు
పుత్రవదనావలోకనోద్భూతమైన
యొక్క సౌఖ్యంబు ప్రాఁతియై యుండుఁ గాన. ౧౬

గీ. తనయసంతానలబ్ధి దాదవ్వ గాఁగ
విభవసంపత్తి గల్గియు విన్నఁబోయి
వనిత నిష్ఫలపుష్పదర్శనముఁ దాల్చె
శరలతాకాననమువోలె జవ్వనంబు. ౧౭

సీ. కాంతపుష్పాదిభోగంబు లింపెసఁగిన
వైరాగ్యవిధికిఁ దావాల్చుఁ జిత్త
మన్వయంబునకుఁ దా నాలంబ మయ్యును
దను నిరాలంబఁగాఁ దలఁచు నింతి

ప్రొద్దునఁ దగినట్టిభోజనం బొల్లక
యుపవాసనంబుండ నువిద దలఁచు
సంపత్పరంపర సంభవిల్లినసైన
సంతోష మొనవదు చామమతికిఁ

కోమలాంగుళదళహస్తతామరసము
కర్ణపూరత్వలీలకై కాలు సాఁప
గండతలదర్పణంబునఁ గదియఁజేర్చి
పడఁతి చింతించు సుతలబ్ధి వడయుటకును. ౧౮

ఉ. సంతతిలేనిదుఃఖమున సామజరాజఘటాంతవైభవం
బెంతయుఁగల్గియున్ సరసిజేక్షణచిన్నగఁబోయియుండుసీ
మంతిని బోటికత్తెలకుమానసవృత్తి యెఱుంగఁ జెప్ప కే
కాంతమ కేళిశయ్యసయిఁగాంతగుణించు మనోరథార్థముల్

ఉ. ఆచపలాయతాక్షి కనకాంబురుహంబులఁ బూజసేయు విం
ధ్యామలకందరానిలయు నద్రిసుతాప్రియనాథు నర్మదా
వీచివరంపరాసలిలవిప్రుష దాశ్రయశీతగంధవా
హాచమనప్రవృద్ధభుజగాధిపకంకణు నోంకృతీశ్వరున్.

సీ. అభిషేక మొనరించు నలినీలకుంతల
శంభు సోమోద్భవాసలిలధార
నెలఁత యభ్యర్చించు నీలోత్పలంబులఁ
దరుణానిర్మలసుధాధామమౌళి

గరళకూటగ్రాసకల్మాషకంధరు
మేన గంధ మలందు మీనానేత్రి
యర్పించు దివ్యోపహారంబు లెలనాఁగ
కుటిలకుండలిరాజకుండలునకు

నతివ దిరుగుఁ బ్రదక్షిణం బభవుగుడికిఁ
గుచభరంబున నరగొను గూనుగిలఁగ
రవలిమట్టెలమ్రోఁతతో రాయిడింపఁ
జరణనూపురఝుళఝుళంఝుళరవంబు. ౨౧

వ. ఒక్కనాఁ డోంకారనాథునకుఁ బ్రదక్షిణం బాచరించుచు నప్పద్మాక్షి ప్రాకారపురఃప్రఘాణంబున నొక్క పౌరాణికుండు మహాభారతంబు వక్కాణించువాఁ డపుత్రికులకుఁ బుణ్యలోకంబు లేదని కథానుకథనప్రసంగంబునం బలికిన నయ్యింతి సంతానవిరహవేదనాదూయమానమానసయై మందిరంబున కేతెంచి యేకాంతభవనంబున విరహశయ్యపై మేను వైచి చింతాక్రాంతయై యుండె నంత యజ్ఞదత్తుం డమ్మత్తకాశిని నన్వేషించి. ౨౨

ఉ. కాంత సరోజనాళలతికాతనుపాండుశరీరయష్టి నే
కాంతగృహాంతరస్థితఁబ్రియాంగనఁ జేరఁగవచ్చె మంత్రి క
ల్పాంతమునఁ రసాతలగుహాకుహరంబునడాఁగియున్న భూ
కాంతవరాహమూర్తిఁ వెఱిగచ్చఁబడాయఁగవచ్చు కైవడిన్.

వ. డాయవచ్చినఁ గృతప్రత్యుత్థానయగు నప్పంకజాక్షియుఁ దానునుంబర్యంకంబునఁ గూర్చుండి యవిరళాశ్రుపాతార్ద్రీకృతదుకూలయు ననలంకృతయునైన సుశీలం జూచి యజ్ఞదత్తుం డిట్లనియె. ౨౪

గీ. ఎల యేడ్చెదు చెప్పవే యిందువదన
విపులశోకభరంబున వెక్కివెక్కి
తా్రిట గుచ్చినముత్యాలదండఁబోలెఁ
జన్నుఁగవనున్న యీబాష్పజలకణములు. ౨౫

సీ. కుదురునిండిన మంచిగుబ్బచన్నులమీఁద
ధరియింపవేల ముత్యాలపేరు
ఫాలేందురేఖపైఁ బచరింప విదియేల
కుంకుమంబున బొట్టు గోరఁ దీర్చి
యానచక్రోద్ధురం బగునితంబముమీఁద
నవరింపవేల వజ్రాలకమరు
పాయవట్టములతోఁ బసిఁడినూపురములు
హత్తింపవేల పాదాంబుజములఁ

బంచవన్నియరాచిల్కఁ బంజరమున
నేల నదివింప వనురాగ మెసక మెసఁగ
నేల చింతించెదవు చెప్పు మిందువదన
గండపాళికఁ గెంగేలు గదియఁజేర్చి. ౨౬

గీ. నెలఁత నులివేఁడిమైన నీనిడుదయూర్పు
మాటిమాటికి నిపుడు నామానసంబుఁ
గంప మొందించుచున్నది కల్లగాదు
ప్రబలభవదీయవక్షోభవంబుఁబోలె. ౨౭

క. అపరాధము సేయఁ గదా
చపలాయతనేత్రి! యేను జనవున నేని
న్నిపుణతతోఁ జింతించిన
నెప మేమియుఁ గానరాదు నీనెగులునకున్. ౨౮

క. భవదాయత్తము విభవము
భవదాయత్తంబు సుమ్మీ ప్రాణము నాకున్
భవదాయత్తము సర్వము
ధవళాంబుజపత్త్రనేత్రి తథ్యం బరయన్. ౨౯

వ. ఈ దుఃఖంబునకుం గారణం బేమి చెప్పు మని యడుగుట
యుం బ్రత్యుత్తరం బీక యూరకున్న దాని తాంబూల
కరంకవాహిని మంత్రితో నిట్లను; దేవ దైవంబు కరుణం
జేసి పెద్దకాలం బిమ్మహాదేవి సంతానలాభంబు దూరం
బగుటకారణంబుగా శయనాసనపానభోజన విభూషణపరిధా
నాదిసముచితవ్యాపారంబులు పరిజనప్రయత్నంబునం బ్రతి
దినంబు నెట్టకేలకు నిర్వర్తించుచు దేవరకు హృదయవేదన
గావింపనోపక యనవరతంబుఁ దోఁపకుండఁ జరియించు
చున్న యది; నిన్నటి రేపు తపనమండలంబు కుపితకపిక

పోలఁ గ్రోడ తామ్రంబై యుదయగిరికవాటపుటంకంబు నలంక
రింప వింధ్యాచలనితంబబింబంబునకు మణిమేఖలాకలాపంబు
నుం బోలిన నర్మదాప్రవాహంబునం గ్రుంకి యోంకారే
శ్వరు శశాంకరేఖాలంకారు హేమపంకజంబులం బూజించి
గుడికిం బ్రదక్షిణంబు సేయునది దేవభవనప్రాకారగోపుర
ప్రఘాణంబునం బౌరాణికుండు మహాభారతంబు వక్కా
ణించుచుం గథానుకథనప్రసంగంబున నపుత్త్రికులకుఁ
బుణ్యలోకంబులు లే వని పలికిన నప్పలుకులు నెమ్మనంబు
నం గీలుకొని వాలంపములికియుంబోలె వేదన యుత్పాదింప
భవనంబునకు వచ్చి యేకాంతంబ యిచ్చోట నవిరళ
బాష్పధారాదుర్దినాంధకారితముఖి యయి యీ దుర్దశం
బొంది యున్నయది యనుటయు. ౩౦

గీ. మంత్రి యొకముహూర్తమాత్రంబు చింతించి
యుష్ణదీర్ఘమైన యూర్పు నిగుడ
నెంతచింత దీని కిది మహాబలవంత
మేమి సేయవచ్చు నిందువదన. ౩౧

ఉ. ఊరక కుంద నేమిటికి నోంకృతినాథుఁడు నర్మదానదీ
తీరనివాసభక్తజనదివ్యమహీరుహమున్ సదాశివున్
(?) సారసనేత్ర తత్పదపరిష్టియభీష్టశుభాభివృద్ధికిం
గారణమౌటెఱుంగ వెవికారముదక్కుభజింపు శంకరున్.

గీ. ఈశ్వరుం డద్రిజానాథుఁ డిందుమౌళి
కరుణలేకను సుతుఁ డెట్లు కలుగనేర్చుఁ
జంద్రచందనచంద్రికాశైత్య మైన
పుత్త్రపరిరంభసౌఖ్యంబు పువ్వుఁబోణి. 33

గీ. గురుజనంబుల సేవింపు కువలయాక్షి
కమలలోచన ముక్కంటికరుణఁ జేసి
మున్ను గురునుపదేశంబు మొనయఁ గాంచి
రభిమతార్థంబు లెందఱే నబ్జవదన. 3౮

వ. సర్వజగత్ప్రసిద్ధంబుగదా యితిహాసంబు తొల్లి చండకౌశికు
వరప్రసాదంబున మగధాధిపతియగురాజు దైతేయకుల
విమర్దను గెలువం దగినయట్టిశౌర్యనిధి జరాసంధుంగాంచె;
దశరథుండు విభాండకతనయు నారాధించి దిగ్గజంబులం
బోలినకుమారుల సకలలోకహితంబుగా నలుగురం బడసె
సమారాధిత గురుదేవతా ప్రార్థనవశంబున. 3౫

గీ. వెలఁది పుత్త్రోదయారంభవేళయందు
నిన్ను నెన్నఁడు చూతునో కన్నులార
విమలచంద్రోదయారంభవేళయందుఁ
బూర్ణిమాయామినినిఁ బోలెఁ బుణ్యగరిమ. 3౬

వ. దేవి శోకంబు విడువు ధైర్యం బవలంబింపు ధర్మంబు నడు
పు దానంబు సేయుము వ్రతంబులు సలుపుము సత్యంబు
పలుకు; మనపాలిదేవతలు మన కభీష్టలాభంబుఁ బొందింపఁ
గలవారు; భవ్యసంతానలాభంబున సంతోషంబు వహిం

పంగలవని దుఃఖోపశమన భాషణంబులు ధర్మోపదేశగర్భం బులు చారుమధురంబు లగుమాటల నూరార్చి, కాంచనకల శోదకంబులు కరపల్లవంబున ధరియించి నయనంబులు దుడిచి, యగ్గజయానకు ముఖప్రక్షాళనం బాచరించి, మందీ భూతదుఃఖ యగుట యెఱింగి, మంత్రి యంతఃపురంబు వెడలి, సముచితవ్యాపారంబులం బ్రవర్తిల్లె; నదియా(ది)గ (నాగ) మోక్తప్రకారంబున సభక్తివినయతాత్పర్యంబున. 32

ఉ. ఆధవళాయతాక్షి వసుధామరకోటి భజించు దేవతా
రాధన మాచరించు మునిరాజికుపాస్తియొనర్చు మంత్రవి
ద్యాధృతబుద్ధిఁ గాంచుఁ గొనియాడును యోగిజనంబు వర్ధమాఁ
నాధికభక్తిభావమున నాత్మజసంతతిలబ్ధికామనన్.

గీ. ఎఱుఁగు నే నీడకన్ను ను నెండకన్నుఁ
జెలఁగి పూఁచు నేక ర్మనంచిన* లతాంగి
యెట్టిక్లేశంబులకునైన నీడఁబోదు
తనమనంబున నిగ్గుచు సంతానకాంక్ష. 35

సీ. భక్తితో మాతృకాభవనంబులకు నేఁగుఁ
గావించు నతిథిసత్కారములను
వాయసంబులకు నిర్వర్తించు దధిబలిఁ
గొలుచు జ్యేష్ఠాదేవి నలఘుమహిమఁ
జదివించుకొనుఁ బుణ్యసంహితావ్రాతంబు
మూలికామాణిక్యములు ధరించుఁ
దన్వంగి గంధాక్షతలు చిరంటుల కిడు
విప్రశ్నికల గారవించుఁ దఱచుఁ

---

* వించిన- అనియు నుండవచ్చును.

గుమ్మరావంబుకడవలు గొల్లవిడుచు
బాలురకుఁ దియ్యపండులు పంచి యిచ్చుఁ
జెలులుఁదానును వ్రతములు సలుపుచుండుఁ
దానురసనేత్రి పుత్త్రిసంతానకాంక్ష. ౪౦

వ. ఇవ్విధంబునఁ బుణ్యోపవాసవ్రతదానధర్మ దేవతారాధ నంబులఁ బ్రతిబంధదోషంబులు వాసిన నాసుదతీలలా మంబు మెఱసి ప్రతిమాచంద్రబింబంబు సరసియందు నుంబోలె గర్భం బావిర్భవించిన. ౪౧

సీ. అభ్యంతరస్థాగ్ని యగుశమీలతవోలె
నిధిగర్భ యగునబ్ధినిలయవోలె
నంతస్థసద్గంతి యగువియన్నదివోలె
శశికుక్షి యగునస్తసంధ్యవోలె
నాలీనహర్యక్ష యగునద్రిగుహవోలె
వినయధారిణి యగువినతవోలె
నస్త్రాంతరిత యగునలినాస్త్రరుచివోలె
సూనృతాభిధ యగుసూక్తివోలె

నాదిమబ్రహ్మసంభరితోదర యగు
కైటభారాతినాభ్యబ్జకమునుబోలె
నధిగతాగస్త్య యగుదక్షిణాశవోలెఁ
బ్రథమగర్భంబు ధరియించెఁ బల్లవోష్ఠి. ౪౨

గీ. పలుచఁబాఱెను గండదర్పణయుగంబు
నవమధూకప్రసూనంబు నవమధుకర
మానుగతిఁ జూచుకంబులు నసితమయ్యె
నవతిపూఁబోండ్లయాననాబ్జములతోడ. ౮౩

చ. మనమున కుత్సవంబొసఁగె మంత్రికిఁ బట్టపుదేవి గర్భశో
భనమునఁ బల్చనై చెలువుపైకొను ముద్దులనెమ్మొగంబుతో
ఘనసమయంబునందుఁ బొడకట్టిన చల్లని తూర్పుగాలిచే
ననిచిన కన్నెగేదఁగికి నచ్చినకూరిమిచుట్టమో యనన్. ౮౪

గీ. గర్భభారాలసాంగియై కంబుకంఠి
చెవి శిరీషప్రసూనంబు చేర్పనోప
దెట్లు ధరియింపఁగానోపు హేమరత్న
కంఠికాహారకేయూరకటకములను. ౮౫

క. ఎలదోఁటతీఁగెయుయ్యెల
కలకంఠికిఁ జిన్ననాఁటికతలై తోఁచెం
జెలువకుఁ బాదాంబుజములు
గిలిగింతలు గొలుపుఁ గేలుగిరిగుహాలందున్. ౮౬

శా. ఆసారంగవిలోలలోచనను గాఢాలింగనక్రీడల, న్వా
సాగారము కేలితల్పముపయి న్మన్నించి మంత్రీశుఁ డ, త్యా
సంగంబొనరించె ముద్దుగొనె మృత్స్నాస్వాదనప్రక్రియా,
వ్యాసంగంబునఁగమ్మనై నయదసీయంబై నబింబోష్ఠమున్.

క. జలరుహదాభునివక్ష
స్థలికౌస్తుభమునను దీప్తిఁ దనరెడుమణిరా
ట్కలికాలంకృతిఁ బోలెం
బొలఁతుక ప్రత్యగ్రగర్భమున నొప్పారెన్. ౭౮

వ. ప్రతిదివసోపచీయమానగర్భనిర్భర యగుచు నయ్యాదికౌము
దీవిలసనంబునుం బోలెఁ బ్రియసఖీవిలోచనచకోరికలకుఁ
గోరికలు నిండించె వెండియు. ౭౯

చ. బహుదినముల్ మహాసచివపట్టపు దేవికి వృద్ధిఁబొందె దు
స్సహనవగర్భచిహ్నములు చూచి ?) నఖుల్ ప్రియమందఁ
గా ముహు, ర్ముహురనుబద్ధజృంభితసముద్గతవిహ్వలనేత్ర
పద్మముల్, జహదజహత్సమగ్రపురుషాయితకేలివిజృంభ
ణంబులున్. ౮౦

గీ. అట్లు ధవునొద్దమెలఁగుఁ బద్మాయతాక్షి
సముదితంబైన గర్భభారముకతమున
సమ్యగాపీతజలరాశిసామ్య మైన
ప్రావృడారంభనవమేఘపంక్తివోలె. ౮౧

శా. సీమంతోన్నతసంభ్రమంబు వెలయంజేయించె శ్రీయజ్ఞద
త్తామాత్యాగ్రిణి కన్నపాలకుఁడు వింధ్యాధీశ్వరుండర్మిలి
న్సామంతక్షితిపాలమంత్రులసమానం బైనప్రేమంబునన్
భామాసింధుతురంగరత్నములుపై పైఁ బావడల్దేరఁగన్.

సీ. కమ్మగొజ్జఁగనీటఁ గలయంపిచల్లిరి
మేఁగి మెత్తిరి క్రొత్తమృగమదమున
రంగవల్లులు కప్పురపుముగ్గు వెట్టిరి
కీరించి రొగిఁ మాల్యతోరణములు
తరుణరంభాతరుస్తంభంబు లెత్తిరి
కట్టి రెల్లెడఁ బట్టుకలువడములు
కమలచందనమాలికలును నిర్మించిరి
స్తంభించి రుత్తమదర్పణములు

నాలిఖించిరి గేహకుడ్యములయందు
సర్వతోభద్ర మకరికాస్వస్తికములు
పరిజనంబులు రాజాజ్ఞఁ బట్టనమున
యజ్ఞదత్తుని ప్రథమకళ్యాణవేళ. ౫౩

గీ. వేడ్క నృత్యంబు లాడిరి వీథులందుఁ
బాడి రెత్తిలి పికకుహూపంచమమున
బంజళంబున ధవళ ప్రబంధగీత
*కముల నవ్వేళఁ గర్ణాటకమలముఖులు. ౫౪

మ. అదనన్వచ్చిరిసంభ్రమంబుననుబంచారామలీలావతుల్
పదునాల్జాతులయప్సరోంగనలునుం బాలిండ్లపై హారముల్
గదలంబెన్నెఱిసేసకొప్పులపయిం గహ్లారగుచ్ఛంబు లొ
ప్పఁదదీయత్వరగండభాగములఁగంపంబొందఁదాటంకముల్.

* కనుమయువ్వలికర్లాట. మూ.

సీ. పూజెకుండలు నిల్పెఁ బువ్వుఁబోఁడి యొకర్తు
శుభవితర్దిక చతుష్కోణములను
జాజాలపాలెల‡సర్వౌషధులు నించి
ప్రోక్షించె నొక్కపద్మాక్షి జలము
కాంతయొక్కతె సన్నికలుఁ బొత్తరంబును
దోఁచెంచె వటశాఖతోడఁ గూడఁ
బీఠికంబులు వెట్టె బింబోష్ఠియొక్కతె
మఁడుగుఁబుట్టముగప్పె నడుగుమునుఁగ

రమణి యొక్కతె వింజామరంబు దాల్చెఁ
దరుణి యొక్కతె తాళవృతంబు పూనె
లలన యొక్కతె పసిఁడిసంబెల ధరించె
నాలవట్టంబు ధరియించె నతివ యొర్తు. ౫౬

గీ. మంత్రి వేల్పించె గృహోక్తమార్గ మొప్ప
బ్రహ్మపదమునఁ గూర్చుండి బ్రాహ్మణుండు
హోమములు రెండు ఋగ్యజుస్సామవేద
మంత్రమూది జయాదిహోమంబు తుదగ. ౫౭

మ. చెవికిం గేలివతంసకోత్పలదళశ్రీ లై కపోలంబులన్
నవకాలాగరుపత్రరేఖలయి మేనం గమ్మకస్తూరి యై
ధవళాంభోరుహనేత్రపైఁ గురిసె నుద్యల్లీలసీమంతపూ
ర్ణవనాజ్యాహుతిహోమసంప్రభవచంచద్వహ్నిధూమ
చ్ఛటల్. ౫౮

‡ సర్వౌషధులు చిలికించె నొక్కపద్మాక్షిజలము. మూ.

మ. చెలికత్తెల్ చిఱునవ్వుచెక్కులపయిం జెల్వారవీక్షింపనా
జ్జలుమత్రింబులుసెప్పఁ బెగ్గడశరత్సంపూర్ణచంద్రాస్యకు
న్వలిచన్నుంగవమీఁదముత్తెపులకము ల్వర్ధిల్లఁ గేల్వంచుచు
న్నలలీకంటకమెత్తియాఁదలపయిన్ సంధించెసీమంతమున్.

క. కుటిలాలకకును నాసా
పుటరంధ్రములందు మూఁడుబొట్టులు పిడిచెన్
వటఫలదళరస మధిపతి
కటకరుణాత్కార మెసఁగఁ గరపద్మములన్. ౬౦

గీ. మృదులగోధూమసరులతో మేలవించి
వన్నెకుచ్చులపేరుతో వక్కణించి
పుష్పదుందుభకంబుతోఁ బొత్తువచ్చుఁ
బడఁతి పాలిండ్లపై నొప్పు పసిఁడిపేరు. ౬౧

గీ. తగవు లిచ్చిరి పుట్టింటితల్లిప్రజలు
పీళ్లొసంగిరి చుట్టాలు వేనవేలు
కట్న మిచ్చె నృపాలుండు కన్న దనియఁ
బరమహీపాలు రిచ్చిరి పావడములు. ౬౨

సీ. క్ష్మామండలము తురంగమఘట్టమయ మయ్యెఁ
గరిమయం బయ్యె దిక్చక్రవాళ
మంబరం బాతపత్రావళిమయ మయ్యె
సౌరభమయ మయ్యె మారుతంబు

పరివారమయ మయ్యె బ్రహ్మప్రపంచంబు
జయశబ్దమయ మయ్యె సకలజగము
లాతపత్రవిభూషణాలోకమయ మయ్యె
సంతోషమయ మయ్యె జనులమనసు

వింధ్యపర్వతమేలు పృథ్వీవరుండు
దానుఁ బట్టంపుదేవియుఁ దగవుగలిగి
సచివులింటికి నేతెంచి సమ్మదమున
నొద్దనుండీ యాశోభన మొనరుచుటయు. ౬౩

గీ. జవిలె నరఁ బూలుముడిచినసాధ్వి యొకతె
యుల్లగందంబు పసుపున నూన్చెఁ గదిపి
పసిఁడియుత్తరజందెములే పాయఁబట్టి
రాచప్రెగ్గడ బ్రహ్మసూత్రమున నగుచు. ౬౪

గీ. దశరథుని వాజపేయంబు ధర్మసూను
రాజసూయంబు నుపమింపఁ బ్రాఁతియె యని
పట్టనంబును దేశంబుఁ బరిఢవింపఁ
బెట్టె దొడ్డుగ నామెత ప్రెగడగారు. ౬౫

వ. అంత. ౬౬

సుకుమారుని జననము.

క. నవమాసంబులు నిండిన
ధవళేక్షణ గాంచె సుతు సుధాకరతారా
రవిసుతధిషణవిధుంతుద
(?) కవులుభికములుగ నవమఘటికలు నడువన్. ౬౭

వ. ఇవ్విధంబున సుశీలాదేవి నందనుం గాంచినవార్త యంతః
పురపరిచారిణి యొకర్తె విన్నవించిన నమ్మృతరసధారామ
యం బయినయమ్మాటకు సద్యఃప్రరూఢరోమాంకురనికర
కంటకితగాత్రుండును దరస్మితవికసితకపోలమండలుండును నై
మంత్ర్యాఖండలుండు — ౬౮

గీ. తాను గట్టినట్టిచీనాంబరంబులుఁ
దాను బెట్టినట్టిమేనితొడవుఁ
బ్రియద మొప్ప నిచ్చెఁ బారితోషికముగ
మంత్రి యంతిపురముమానవతికి. ౬౯

సీ. తలయంపి ధవళనిద్రాకుంభ మిడువారు
రక్షాభసిత రేఖ వ్రాయువారు
గౌరసర్షపరాజి కలయఁ జల్లెడువారు
బలివిధానంబులఁ బరఁగువారు
లవణంబు నింబపల్లవముఁ ద్రిప్పెడువారుఁ
బ్రేముమంచంబుతోఁ బెనఁచువారు
గవలధూపంబు సంఘటియించువారును
మంచిము ట్టెడఁద యోజించువారుఁ

గదిసి దీవించువారును గండతైల
మందుకొనువారుఁ గాయంబు లందువారుఁ
బాడువారును పరిహాస మాడువారు
నైరి శుద్ధాంతసతు లరిష్టాలయమున. ౭౦

సీ. కర్పూరసమ్మిశ్ర గంధసారంబునఁ
జలుచేఁ జప్పటు భిత్తిఁ జామ యొకతె
వెలకిల్లఁబెట్టె నుత్పలగంధి యొక్కర్తు
గప్పు గర్భగృహోపకంఠభూమి
జ్యేష్ఠాధిదేవత సేవించె నొకయింతి
పసుపుఁబుట్టము గట్టి భక్తిగరిమఁ
బటముపై లిఖియించెఁ బాటలాధర యొర్తు
క్రొత్తలత్తుక శశాంకుని ఖరాంశు

జరఠమేషంబుకంఠ దేశమునఁ జుట్టెఁ
బువ్వుదండుభయముల నొక్కపువ్వుబోఁడి
యంబుజానన యొకతె నెయ్యభిఘరించె
భుజగనిర్మోక యొకతె నిప్పులఁ గమర్చె. ౭౧

ఉ. మంగళరత్నదీపముల మధ్యమునం బురుటింటిపాన్పుపై
నంగజసన్నిభుండు సచివాగ్రణినందనుఁ డొప్పె నెంతయు
న్నింగిఁ బ్రదోషవేళ నతినిర్మలతారకచక్రవాళముల్
సంగతిఁ, జుట్టునుం గొలువఁజాలఁగ నొప్పుశశాంకు కైవడిన్.

గీ. బాలకుఁడు చంద్రచంద్రికాపాండువయిన
పాన్పుఁబొత్తులపై నొప్పెఁ బవ్వళించి
యమృతవారాశిలోన శేషాహిమీఁదఁ
బవ్వళించిన కౌస్తుభాభరణుఁబోలి. ౭౩

గీ. దానధర్మంబు లొనరించి త్యాగమిచ్చెఁ
బ్రసవగేహంబు సొచ్చి భూపాలమంత్రి
యష్ట పావకసంస్పర్శ మాచరించి
ప్రథమతనయముఖేందుబింబంబు చూచె. ౨౪

గీ. పురుడుచెల్లంగఁ బుణ్యాహమును నొనర్చి
నిలయదైవతములఁ గొల్చి నిజసుతునకు
మారసన్నిభునకు సుకుమారుఁ డనెడి
పేరు వెట్టెఁ బ్రధానబృందారకుండు. ౨౫

గీ. పసుపుఁబుట్టంబు ధరియించి పద్మనయన
సుతుని నుత్సంగమునఁ దాల్చి చూడనొప్పెఁ
దరణిబింబహరిద్రవార్ధ(ర)ముతోడ
లలితరుచి నొప్పునాకాశలక్ష్మివోలె. ౨౬

గీ. పల్లవాధర మణుఁగైన యొల్లెఁ గట్టి
కొంగు మణిహేమకంఠికాకోటిఁ జెరివి
సొబగుఁగాటుకబొట్టుతోఁ జూడనొప్పె
వింతచెలువునఁ బచ్చిబాలెంత యపుడు. ౨౭

ఉ. అక్షయవర్ణితాఖ్యుఁడుగరంబు(?)సువర్ణలతానిబద్ధముల్
వక్షమునన్ ధరించిసచివప్రియసూనుఁడు చూడనొప్పెను
గ్రిక్షితిసంభ్రమోద్ధతిని గాండివధన్వనితంద్రియా సహా
సాత్త్వునివైరిపేరురమునందు ధరించిన దైత్యుకైవడిన్.

గీ. రత్న వేదికపై మంత్రి రాజసుతుఁడు
తల్లిహృదయంబు దృష్టులు తన్నుఁగొలువ
సకలజనులును బంధులు సంతసింప
జానుచంక్రమణక్రీడ సంచరించె. ౬౯

మ. వలిచన్నుల్ వడఁకాడ వేనలులుగ్రొవ్వాలంగగారాపుదా
దులు తన్నేమఱ కంతలంతలను(?) వేడ్కల్ మీఱి చూ
డంగఁ దాఁ, గలకాంచీమణికింకిణీకలకలాత్కారంబు
తోరంబు గాఁ, గలహంసంబులఁ బట్టఁ బోయును వడింగ త్ర్యా
విభాగంబులన్. ౧౦

వ. అంత నాసుకుమారుండు నత్యంతసంతోషవంతు లగు తల్లి
దండ్రిల మనోరథంబు ఫలియింప ననుదినప్రవర్ధమానుం
డై ... వర్ధమానసంపదనురూపంబుగఁగుమారరత్నంబునకుఁ
గ్రమక్రమంబునఁ...జౌలోపనీతుండై కుమారుం డాచార్య
గృహంబున కరిగి. ౮౧

సీ. చదివె వేద మెఱింగెఁ బదము వక్కాణించె
మహనీయదివ్యాగమములు చూచెఁ
దఱచె నాదిపురాణధర్మశాస్త్రంబులు
నేర్చె వీణావేణునృత్యకళలు
వాదవశ్యాంజనవదనికాదులు జూద
మాడంగనెఱఁగెను మదనశాస్త్ర(?)
సరహస్యముగ నిద్రజాలంబు యంత్రి క్రి
యామంత్రితంత్రి చిత్తరువుగఱచె (?)

గోత్రెచ్చయోగంబు సాధించె రుద్రభూమి
సకలశస్త్రాస్త్రసంచయసమితి నేర్చె
నాకళించెను విపులవైద్యకర్మంబు
సంగ్రహించెఁ గవిత్వంబు సచివసుతుఁడు. ౮౨

వ. ఇవ్విధంబున సర్వవిద్యాపరిశ్రమంబునఁ బారీణుండై యుండు నక్కుమారునకు శైశవంబు సరిగడచుటయుఁ బ్రదోషంబునకుఁ జంద్రోదయంబును జలధరంబునకుఁ జక్రవాకంబును బుష్పంబునకు వాసనాపరిష్కారంబును గమలవనంబునకు సూర్యోదయంబును గంధగజంబునకు దానంబును విజ్ఞానంబునకు మౌనంబును సవధ్యానకు గేయంబును రాజ్యబలంబునకు నాజ్ఞాబలంబునుం బోలె భువనసమ్మోహనం బైన సౌందర్యంబున కనురూపంబై జవ్వనం బావిర్భవించిన.

గీ. బాల్యమునయందుఁ గలుగుసౌభాగ్యరేఖ
నినుమడించినసౌందర్య మెసక మెసఁగ
సచివతనయుండు తా నొప్పి చారులీలఁ
బౌరజనులకుఁ గన్నులపండు వయ్యె. ౮౪

శా. పంచారామవిలాసినీధవళదృక్పాలీనజాలాయమా
నాంచత్కారము నిర్నిబంధనమనోజ్ఞాకారరేఖా...
పంచాస్త్రుండగు నాకుమారకుఁడు దర్పస్ఫూర్తినవ్వీటిలో
సంచారం బొనరించెఁ గాంచనమహాసౌధాగ్రభాగంబులన్.

గీ. ఆదిగఁ జేఁతశ్వరత్వంబు యౌవనంబుఁ
జక్కఁదనమును నతిసాహసంబుఁ జనవు
నొక్కఁడొక్కండు చాలు దోషోత్కరమున
నన్నియును గూడియున్నవి యతనియందు. ౮౬

సీ. ఒకకొంతప్రొద్దు కందుకకేళి యొనరించుఁ
గంకణంబుల ఝణత్కార మెసఁగ
నొకకొంతప్రొద్దు వల్లకి నఖాగ్రంబుల
బహురాగముల నేర్పుఁ బ్రస్తరించు
నొకకొంతప్రొద్దు భాండకజనంబు లొనర్చు
పరిహాసగోష్ఠికిఁ బల్లవించి
నొకకొంతప్రొద్దు లోకకథాప్రహేళికా
బిందుమత్యాదులఁ బిచ్చలించుఁ

గొంతప్రొద్దు వినోదించుఁ గోడెలయిన
తోడివేడుకకాండ్రతో మేడమీఁద
విమలచంద్రోదయారంభవేళయందుఁ
బిల్లదీవాటలను మల్లుపెనఁగుటలను. ౮౭

వ. ఇవ్విధంబున దృష్టావిషవల్లి కాలవాలంబును నింద్రియగుణం
బునకు శరణంబును మోహనిద్రకు విభ్రమశయనంబును
శాస్త్రదృష్టికిఁ దిమిరోద్గమంబును దోషాశీవిషంబులకు
నావాసవల్మీకంబును సుగుణకలహంసంబులకుఁ బ్రావృట్కా
లంబును గపటనాటకంబునకుఁ బ్రస్తావనయు ధర్మేందు

మండలంబునకు రాహుచక్రింబు నైన యౌవననారం
భంబున. ౮౭

సీ. ఆజానుదీర్ఘ బాహార్గళ స్తంభుండు
కోమలాళివినీలకుంతలుండు
కర్ణాంతవిశ్రాంతకమలాయతాక్షుండు
పరిఫుల్లచంపకప్రసవకాంతి
బహుళాష్టమీశశిప్రతిమఫాలతలుండు
కంబుసన్నిభచారుకంధరుండు
పరిపక్వబింబికాపరిపాటలోష్ఠుండు
గంధవారణకుంభకఠినభుజుఁడు

సచివతనయుండు కుపితధూర్జటిలలాట
చక్షురనలార్చి రుద్గమసంప్రభూత
విస్ఫులింగచ్ఛటావలీవేష్టనమునఁ
బసిమి దప్పని వలరాజుపగిది నొప్పె. ౮౯

సీ. సరిగొన్న వెలిపట్టు జన్నిదంబులతోడ
రత్నాలతారహారము ధరించి
వలిపసిరాకుడిదోవతిపైఁ బదార్వన్నె
కళ యైనపసిఁడిమేఖల ఘటించి
గంగమట్టియమీఁదఁ గస్తూరిరసమునఁ
బుండ్రకంబు లలాటమున నమర్చి
కమలకర్ణిక కుండలములపార్శ్వములందు
లలితంబులగునొంటు లలవరించి

యాత్మవంశపరంపరాయాతమైన
వైదికాచారమార్గంబు వక్కాణించి
యారజము రాచఱికమును నలవరించి
నగరివీథులఁ జరియించుఁ బ్రౌఢసుతుఁడు. ౬౦

గీ. సచివనందను కర్ణపాశముల వ్రేలు
కుండలంబులముత్యాలగుళిక లొప్పు
నన్యలోకస్థుఁ డగుశంబరారి కేడ్చు
రతిమహాదేవి యశ్రుపూరములువోలె. ౬౧

క. కుసుమాయుధనిభుఁ డగునా
రసికునిపై వ్రాలు సానురాగముతోడన్
బిసరుహనయనలచూపులు
భసలంబులు పూవుఁదోఁటపయి వ్రాలుగతిన్. ౬౨

గీ. భావ మభిరామరూపైకపాతకంబు
యౌవనము దోషములకెల్ల నాస్పదంబు
మన్మథుఁడు కోపి యొటు నియమంబు నిలుచు
సుదతులకు వానిఁ గడకంటఁ జూచినపుడు. ౬౩

సీ. హృదయ ముఫ్విళ్లూర నేకాంతముననుండి
వానిఁ జింతింపని వనజముఖియు
నొకమా ఱతనిఁ జూచి యొండొకమాఱు చూడ
నభిలషింపని విద్రుమాధరయును

గలలోన వానిఁ జిక్కఁగఁ గౌఁగిటను జేర్చి
ముకుళితేక్షణ గాని ముగ్ధయయును
నతనిరూపంబుఁ గుడ్యంబులందు లిఖించి
యందంబుఁ జూడనియంగనయును

జెలులచేతను బ్రోదిరాచిలుక చేత
వానిగుణములు విని కుచద్వంద్వసీమఁ
బామకోఁ బులకింపనిపైదలియును
బన్నిదము వేసినను లేదు పట్టనమున. ౯౪

సీ. ద్యూతకేలియ వినోదోపాయమయ్యెను
బరదారగమనంబు ప్రౌఢియయ్యె
నాత్మభార్యాపరిత్యాగంబు ధృతియయ్యెఁ
జేలవిహారంబు సేమమయ్యె
గురుతిరస్కారంబు గరిమ మయ్యెను నట
విటకీర్తనంబులు పటిమమయ్యెఁ
బానంబె యధ్యాత్మపరతయయ్యె సమస్త
తరలతాగతియ యుత్సాహమయ్యె

గుణములకు నెల్ల దోషంబు గుణమునయ్యె
నపుడు సుకుమారునకుఁ దద్వయస్యులకును
నాదిగర్భైశ్వరత్వంబు యౌవనంబు
నవురు ధనమును జనవు హేతువులుగాఁగ. ౯౫

గీ. తమ్మమానుషకాలోచితంబు లైన
కీర్తనంబుల మై పులకించుకొంద్రు
తారమర్త్యులుగా మదిఁ దలఁతు రహాహ
విత్తమదమత్తచిత్తులై వెఱ్ఱిజనులు. ౯౬

సీ. అయ్య నీవు చతుర్భుజావతారుఁడ వన్నఁ
దమభుజాదండపార్శ్వములఁ జూతు
రయ్య నీవు త్రిలోచనావతారుఁడ వన్న
ఫాల మంటుదురు దోఃపల్లవమున
నయ్య నీవు గజాననావతారుఁడ వన్నఁ
గుంభపీఠము లంటికొనఁ దలంతు
రయ్య నీవు చరాచరావతారుఁడ వన్న
నందంబుఁ జూడంగ నభిలషింతు

రవసరం బిచ్చుట యనుగ్రహంబుగాఁగ
మోముఁజూచుట యుపకారముగను బలుకు
మైత్రిగా నప్పు డధికత (?) రార్థముగఁ ద
లంతు; రైశ్వర్యమదబలవంతు లుబ్బి. ౯౭

ఉ. సంపద పేరికట్టెఁడిపిశాచము సోఁకినమానవుండు పూ
జింపఁ డభీష్టదేవత భజింపఁడు సజ్జను లైనవారి మ
న్నింపఁడుమిత్రబంధులగణింపఁడుధర్మరహస్యముల్ విచా
రింపఁడు మీా .....భరింపఁ డహంకరణంబుపెంపునన్.

గీ. ఉద్ధతుం డయి సుకుమారుఁ డుండలేక
పీటఁ జక్కనిజవరాలి వెదకివెదకి
వలపు పుట్టించి సంకేతములకుఁ దార్చి
చలుపు రతికేలి బహుళపక్షంబు రేలు. ౯౯

గీ. పద్మనాభుండు మదనగోపాలమూర్తి
ఘోషమున నెట్లు వలపించె గొల్లసతుల
నెట్టుకొని యట్లు వింధ్యాద్రిపట్టనమునఁ
బరపురంధ్రుల వలపించు బ్రాహ్మణుండు. ౧౦౦

సీ. యమునానదీసైకతమున జాలరికన్య
చనుదోయి నంటఁడే శక్తిసుతుఁడు
నందవ్రజంబులో నలిననాభుం డెట్లు
విహరించెఁ బదియాఱువేలసతుల
దేవదారువనంబులో విరూపాక్షుండు
మునిభామినుల నెట్లు మోసపుచ్చెఁ
గాక్కొరోకోయని కోడియై మెలఁగించి
యమరనాయకుఁ డెట్లహల్యఁ గలసె

మొలకచన్నులపాయంపుముద్దుఁగూఁతుఁ
బట్టుకొనె నెట్లు పైకొని పద్మభవుఁడు
చందురుం డెట్లు పొందె నాచార్యులేమ
ననుచు విప్రుండు రమియించు నన్యసతుల. ౧౦౧

సీ. సంధ్యాభిసంధసశ్రద్ధ యుద్వాసించె
గాయత్రి దవ్వులఁ గట్టిపెట్టె
నగ్నిహోత్రముమీఁదియాస నుత్పాటించె
నఘమర్షణస్నాన మరసిమాపె
నిహపరసామగ్రి నీయఁజాలెడునట్టి
విధి దేవతార్చన వీటఁబుచ్చె
వేదపాఠము మానె వివిధసత్కార్యాది
సత్కాలాపంబులు జాఱవిడిచెఁ

దనకు మరగినవారసుందరవనితల
నిరతసల్లాపసంభోగనిపుణతాను
ఘానురాగనిమగ్నుఁడై నిత్యకర్మ
మై తనర్చెను సుకుమారధరణిసురుఁడు (?) ౧౦౨

వ. ఇవ్విధంబునఁ గుమారుండు విహరింపం జూచి. ౧౦౩

క. ప్రేమమునఁ గూర్చి సుతునకు
వేమఱు సద్బుద్ధి చెప్ప వినమికి వగచున్
సామగ్ర్యదుర్గుణాళి క
దా మధురత యొసఁగు విషమమగుచలమునకున్.

గీ. జవ్వనమునను సదుపదేశములు గావు
తిల ... లంబు తెఱఁగుదోఁప
శంబరారాతిపుష్పాస్త్రసం ప్రహార
జర్జరీభూత మగుమనస్సంపుటమున. ౧౦౪

వ. తండ్రీ గురూపదేశం బఖిలమలప్రక్షాళనక్షమం బైన తీర్థస్నానంబు జరామరణవైకల్యంబు లేని వార్ధకంబు, మేదోభారంబులేని గౌరవంబు, సువర్ణరచన లేని కర్ణాభరణంబు, నుద్వేగంబు లేని ప్రజాగరంబు ఇది యభవ్యులకు సలిలంబునుం బోలెఁ గర్ణస్థితంబై యుపద్రవంబు నాపాదించు. నీ విటవట్టి నెట్టుకొని పెద్దలమాట వినుము, వింటేని ధూర్తులు నిన్నుఁ బ్రశంసింపలేరు, కుటిలులు నిన్నలమరింపలేరు, వంచకులు నిన్నువంచింపలేరు, పల్లవులు నిన్ను వలపింపలేరు, మదంబు నిన్నుఁ గదల్పలేదు, విషయంబు నిన్ను నాశ్లేషింపలేదు, వినుమనూచానాచారంబును, నాముష్యాయణంబును, నామేధితామ్నాయంబును, నధీతాశేషశాస్త్రంబును, నలింగవృత్తియు, ననపకీర్ణంబు, ననభ్యుదితంబును, ననభిస్తుతంబును, నైన యార్యవరవంశంబునం బ్రభవించినాఁడవు; మూఢుండవై యనుష్ఠానబంధంబులగు విషయోపభోగంబులయందును సుఖబుద్ధి యారోపించెదవు. నీయట్టిదుర్బుద్ధిశీరుచుగదా నిస్త్రింశంబుఁ జూచి కువలయమాల యనియుఁ గృష్ణసర్పంబు వీక్షించి కాలాగురుధూమ రేఖ యనియును నంగారంబు దర్శించి బంగారం బనియును భ్రాంతిఁ బొందుదురు. దుందుమారసముఁడు, మాంధాతృనహుషనాభాగ సన్నిభుండు, వింధ్యాచలపతి, హేమాంగదుండు మనల గురుస్థానం

బుగా మన్నించుచున్నవాఁడు. మనవంశంబునకు నీ వొక్కండవ సంతానబీజంబ వింతయు నెఱింగి బుద్ధిమంతుండవై మమ్ము నుద్ధరింపవలవదా? యని పలికి మంత్రి కన్నీరు దొరఁగ ముహూర్తమాత్రం బూరకుండె సుశీలాదేవియు. ౧౦౬

సీ. రవలయుంగరముల రత్నాంకురము లెత్తఁ
గేల్దమ్మి చెక్కులఁ గీలుకొల్పి
మొకరితుమ్మెద మూతిముట్ట నోడెడివేఁడి
నిశ్వాసపవనంబు నివ్వటిలఁగ
నాకర్ణదీర్ఘంబు లగుక్రాలుఁగన్నులఁ
బరిపాటలచ్ఛాయ పల్లవింపఁ
గంఠగోళంబు గద్గదిక[illegible]నుబద్ధ మై
బాష్పభారంబు నిబ్బరము గాఁగఁ

పక్ష్మముల జాఱి గండదర్పణము లొరసి
వ్రాలి పాలిండ్లపై నశ్రువాఃకణములు
హారలతలకు నాతిథ్య మాచరింప
గుబ్బతిల నేడ్చె నత్తఱిఁ గువలయాక్షి. ౧౦౭

వ. ఇవ్విధంబునఁ దల్లియుఁ దండ్రియుఁ దనకు హితోపదేశంబుచేసి తన సౌమనస్య సౌముఖ్యంబులతోఁ దగిన ప్రత్యుత్తరం బీయమి నిర్వేదించుట యెఱింగి. ౧౦౮

సీ. ధర్మశాస్త్రావ్యాసతాత్పర్యమున నైన
సంస్కార మెుల్లారుసారువడియె
నిరుపాధినిస్సీమనిర్నిబంధనవృత్తి
గలమహాప్రతిభ యేకాటఁ గలిసెఁ
బంచేంద్రియోపాయపానభూతము లైన
వినయంబు లేపరియోజనముఁ దీర్చె
నవయౌవనాంకుశోన్నతవంశపద మైన
శ్రుతివైభవము లేమిహేతువుచేసెఁ

జిన్నవయసున గురుల వీక్షించినట్టి
పుణ్యవాసన నేల గోల్పోయె మనసు
కటకటా! నందనుండ వొక్కఁడవు నీవు
గురుల నేడ్పించుచున్నావు ఘోరముగను. ౧౦౯

వ. (అనినఁ దల్లిదండ్రుల)కుం బ్రణామంబు చేసి యింత
నుండి మీయాజ్ఞ శిరసున ధరియించి బుద్ధిమంతుండనై
యుండెద మీరు వగవకుండుం డని పలికి సముచిత
ప్రకారంబున వీడుకొనియె ననిన నటమీఁదివృత్తాంతం
బెట్టి దని యడిగిన. ౧౧౦

మ. వరశైవైకవిధానపాత్ర కవితావ్యాపారపారంగతా
స్థిరలక్ష్మీనవశారదోదయ దయాధీనాయతాలోక లో
కరమాపాదన పాదపద్మవినతక్ష్మాపాలసంశీల శ్రీ
లరతిప్రస్ఫుటశాంత శాంతనవకల్పద్వీర వీరాగ్రణీ ౧౧౧

క. ధీమత్కవితావిస్తర
ధామాయితనిరుపమానదానాంబుదహ్రా
ద్భ్రమ జయోత్కలసీమా
రామామన్మథవిశేషరాజితమూర్తీ ! ౧౧౨

పృథ్వి. లింగార్చనాయాఢిలీలావతారా
గంగాంబుసుస్వచ్ఛకావ్యైకబాలా
సంగీతసాహిత్యసాహిత్యలోలా
శృంగారసద్భక్తసేవానుహేలా. ౧౧౩

గద్యము. ఇది శ్రీ మత్కమలనాభపౌత్ర మారయామాత్య పుత్ర సకలవిద్యాసనాథ శ్రీ నాథనామధేయప్రణీతం బయిన శివరాత్రిమాహాత్మ్యంబునందుఁ

ద్వి తీ యా శ్వా స ము.

శ్రీరస్తు.

శివరాత్రి మాహాత్మ్యము

(సుకుమార చరిత్రము)

తృతీయాశ్వాసము.

క. శ్రీదోరంతర వేద
ప్రోదితభాషావిశేషభాసురకీర్తి
శ్రీదార్ఢ్య వివిధపూజా
మోదితగిరిదుహితృకాంత మున్మయశాంతా ! ౧

వ. అక్కథకుండు శౌనకాదిమహామునుల కిట్లనియె ; నట్లు
తల్లిదండ్రుల నూరార్చి వెడలి సుకుమారుండు నిజాం
తర్గతంబున. ౨

గీ. పోయె నుపదేశకాలంబు పూర్వముననె
కడచె ధైర్యంబు జరరవికాంతిమయ్యె
శీలసంపత్తి యింక నేమిసేయువాఁడ
భామినీసక్తి మన్మథుబారిఁ బడితి. ౩

శా. పంతంబోడదుధర్మముందగవునుం బాడింగులంబుల్విచా
రింతు న్వేదపురాణశాస్త్రమతపారీణుండఁ గా నెట్లు క
ల్పాంతద్వాదశ భానుమత్కిరణదాహక్రూర కామవ్యథా
సంతాపజ్వర వేదనాభరమునం జాకుంట సిద్ధించినన్. ౪

సీ. చాండాలుతోఁ బుల్కసత్వంబు గైకొను
బ్రహ్మహత్య యొనర్చి బ్రాహ్మణుండు
క్రిమియై పతంగమై కీటమై జన్మించు
నాసవం బాని భూమీసురుండు
క్రవ్యాదసత్త్వసర్గమున నుద్భవ మందు
విప్రుఁ డాచార్యునివెలఁదిఁ గవిసి
శ్యామచారుండు పిశాచమై బాడబుం
డన్యునివిత్తంబు నపహరించి

యయిన నేమిగా వీనిలో నన్నిటికిని
సుఖము దుఃఖంబుఁ జర్చించి చూచినప్పు
డెల్లసంసారులకుఁ గుందుహెచ్చు...
లేకయుండుట గందుమో లేదో జగతి. ౫

గీ. వామదేవుండు శుకుఁడుఁ గేవలముదక్క
ముక్తులెవ్వరు వింటిమే ముజ్జగమున
జంతువులకెల్ల సరియ సంసారయాత్ర
విధినిషేధంబులకుఁ జొప్పు వెదకనేల. ౬

శా. ఆతంకంబున కేమికారణము బ్రాహ్మ్యంబింతయుంజూచియే
తాత ల్గట్టినచెర్వ్వాలే శ్రుతులు బోధప్రక్రియల్ స్వల్పమే
చేతోజాతు నుపాశ్రయించెదఁ బరస్త్రీల న్వినోదించెదఁ
మాతంగీపరమేశ్వరిం గొలిచెద న్మద్యంబు సేవించెదన్.

గీ. అష్టమావతారంబున నాదిపురుషుఁ
డచ్యుతుఁడు విశ్వకర్త యనాదినిధనుఁ
డర్జునుండును దాను నేకాంతగోష్ఠి
విశ్వమును నెఱుఁగ మొ...నిధిగా ౭

సంచెవింతము విధమతనిఁ భావించెఁ గాదె (?)

మ. బహువేదాంతమతానుసాధితమహా
బ్రహ్మహ మం చాడుదుర్,
మహి మోహాంధులు గొందఱేనియటె బ్రి
హ్మాంబెట్టు దా రెట్టిరో,
యహహా బ్రిహ్మమువారయే నులుకశ
య్యం దెబ్లీ నిద్రింతురో,
జహదుత్సర్గముగాఁగఁ జేయుదురొ వి
ష్ఠామూత్రిబిరోమ్కక్షముఁ. ౮

సీ. కల్పద్రుమంబుతోఁ గామధేనువుతోడ
నమృతాబ్ధినవతార మయ్యె నెద్ది
బృందారవనమధ్యమందారతరులలో
హాలపాణి కెద్ది ప్రత్యక్ష మయ్యెఁ

త్రిపురాంతకుని యర్ధదేహంబునకు నెద్ది
మదనసంఫుల్లసంపత్తి యయ్యె
నవసుధారూపమై పవనభుగ్భువనాధి
పతి కెద్ది ప్రాణంబుప్రాణ మయ్యె

నిట్టి భవభేషజము నాసవామృతంబుఁ
గన్నఁగానక శపియించెఁ గాక యొకఁడు
తత్సమానము లగుపదార్థములు గలవె
భూతభావిభవత్కాలముల ధరిత్రి. ౧౦

వ. అని. ౧౧

సీ. కర్పూరరజములోఁ గలిపి కేతకిధూళి
నఖిలాంగకముల నభ్యంగమాడి
జలజనాళీతంతుసందానితము లైన
యజ్ఞోపవీతంబు లఱుతఁ దాల్చి
వారాంగనాస్తనహారవిభూషల
నక్షమాల్యముగఁ జే నలవరించి
కస్తూరికామిశ్రి గంధసారంబున
నలికంబునఁ ద్రిపుండ్ర మనువుపఱిచి

చంద్రికావేళఁ బరిపాండుసౌధవీథి
శక్తిఁ బూజించి దేవీప్రసాదమధువు
పుచ్చుకొని విప్రుఁ డాకంఠపూరితముగ
వెలఁదులును దాను నప్పుడు వినిమయముల. ౧౨

క. వనితలు కంగ ప్రస్తా
వన మక్షివిఘూర్ణనంబు లజ్జావిగమం
బన వస్థితి మధుపానం
బునకు సురతమునకు సదృశములు వక్రింబుల్. ౧౩

గీ. త్రిసరకాస్వాదభవమదోద్రేకలహరి
ధరణిదేవుఁ డాయోజ మత్తావహించి
యారణాలు పఠింపంగ నాలకించి
శంబరారాతి రతిచేయి చఱచి నవ్వె. ౧౪

సీ. ఇంటనున్నాఁడో వాఁ డెచ్చోట నున్నాఁడో
యొంటియో యెంద తే నున్నవారో
మిన్నకున్నాఁడో యేమేఁ బల్కుచున్నాఁడో
నిద్రించినాఁడో క న్దెఱచినాఁడో
యాడుచునున్నాఁడో.........గ
ర్వించియున్నాఁడో శోకించినాఁడో
.........యుత్సేకించి యు
ల్లాసించినాఁడో కలంగినాఁడో

యుత్సవమొ వైభవమొ లేమియో కలిమియొ
పగలొ రాత్రియొ యెఱుఁగఁ డాబ్రాహ్మణుండు
నవమధూకప్రసూనసంభవపుమధువు
జలము దప్పంగఁ ద్రావి మ త్తావహించి. ౧౫

క. సుకుమారుఁ డిట్లు నానా
పరికరంబుల వీటిలోనఁ బడుచై తిరుగన్
సకలజనులు మొఱవెట్టిరి
యొకనాఁ డత్యాగ్రహమున నుర్వీశుసభన్. ౧౬

క. దేవర ప్రతినిధిఁగా సం
సేవింతుము యజ్ఞదత్తు సిద్ధము యతనిన్
భావింతుము తత్తనయుని
యావనసంప్రాప్తి లేనియటము న్నెల్లన్. ౧౭

వ. అవధరింపుము సుకుమారనామధేయుం డైనమంత్రినంద
నుండు సౌందర్యవంతుండును గానశాస్త్రకళావిధిజ్ఞుండును
నై జారచోరవిటధూర్త వర్గంబులంగూడి వేడుకకాఁడై
పుణ్యస్త్రీల నిలువరుసఁ జెఱుచుచున్నవాఁ డతని వారిం
పను నారీజనంబుల శిక్షింపను సమర్థులము గాక యున్నార
మద్దురాత్మకుని యన్యాయసదృశంబైన దండంబువలన
దండించునది యని విన్నవించిన మహీపాలుం డతని రప్పించి
వాగ్దండనంబున దండించి పురంబును దేశంబును వెడల నడి
పించిన రాజావమానితుం డై యప్పాపి కీ(క)ట దేశంబునకుం
బోయి యందుఁ గొన్నిదినంబు లుండి హూణమండలంబు
నకు నేతెంచువాఁడు కాంతారమధ్యంబున నతిక్షుత్పిపాసా
పరవశుండై తనలోన నిట్లు వితర్కించుచుండె. ౧౮

చ. అరుణగభస్తిబింబముదయాద్రిపయిం గనుపట్టగిన్నెలోఁ
బెరుఁగును వంటకంబు వడపిందియలుంగుడువంగఁ బెట్టు ని
ర్భరకరుణాధురీణయగు ప్రాణముప్రాణముతల్లి యున్న దే
హారహార యెవ్వరింకఁ గడుపారసి పెట్టెద రీప్సితాన్నముల్.

వ. అని తనలోనం దలపోయుచుం జనిచని ముందట. ౨౦

సీ. స్ఫటికరత్నగృహంబు సర్వంసహాకాంత
కభిధాంతరంబు దుగ్ధాంబునిధికి
మణిదర్పణము నభోమణిమార్గలక్ష్మికిఁ
జంద్రాతపమునకు జన్మభూమి
యర్ధేందుమకుటాట్టహాసంబునకు జోడు
పౌలస్త్యగిరికి సబ్రహ్మచారి
ప్రతిబింబ మభ్రముప్రభువారణమునకు
సనుఁగుజుట్టము శారదాభ్రములకుఁ

గమఠతిమినక్రవిక్రమక్రమవిహార
చటులతరవీచికాఘటాసముదయాఢ్య
హంసకులసన్నినాదసంవ్యాప్తదిగ్వి
భాగ మీక్షించె నతఁడు తడాగ మెదుర. ౨౧

మ. వసుధానిర్జరుఁడు న్మహాసరసిలో వార్వీచులం దేలెఁ ద్రా
వె సుధాసన్నిభమైనవారిఁ దటపృథ్వీజావళిచ్ఛాయలో
వసియించెన్ లహరీసమీరముల నధ్వశ్రాంతిపోకార్చె
న్బిసకాండంబులు మేనఁగూర్చెఁ జలువ ల్నిర్మోకసం
కాశముల్. ౨౨

క. కరణీకరార్ద్రిపుష్కర
కరుఁడై యాతండు గంధకరిరాజు క్రియం
బరిషేకాంతరమునఁ దా
సరసిరుహాకరము వెడలి చాలఁగ నొప్పెన్. ౨౩

సీ. వైదూర్యమణిశిలాస్వచ్ఛోదకము గానఁ
గౌతుకం బొనరించెఁ గన్నుఁగవకు
శిశిరసంస్పర్శవీచీమారుతము గాన
నంగకంబులకు నిం పావహించెఁ
గమలకేసరరేణుగంధోల్బణముగాన
ఘ్రాణేంద్రియమునకుఁ బ్రమద మొసఁగె
గలహంసకులకలకలకులాయము గాన
శ్రుతిసంపుటములకు సుఖమునిచ్చె

... ..సలిలంబు సమోన్మాదముననుజేసె
నాలుకకు నప్పు డవనిబృందారకునకు
సైకతారూఢజలమానుషీకదంబ
కాంక్షితార్కమయూఖంబు కమలవనము. ౨౪

క. కొలనిదరి వటము నీడను
శిలతల్పమునందుఁ గొంత సేపు శయించెం
జెలువ మగు వలిపెదుప్పటి
తలగడఁగాఁ జేసి సచివతనయుం డలఁతన్. ౨౫

గీ. బహుళపక్షక్షపాకదంబములలోనఁ
పరిభవమొందిన యంధకారంబువోని
కొలనిదరికాననంబులోఁ గొంతప్రొద్దు
నలపువాయంగ నిద్రించె యాజ్ఞదత్తి. ౨౬

గీ. దప్పిదీఱంగ మధురకాండంబు గ్రోలి
కడుపునిండంగఁ దూఁడుఁదీఁగెలు భుజించి
యొండ వాలారునందాఁక నిండుకొలని
తీరమున మఱ్ఱినీడ నిద్రించె నతఁడు. ౨౭

చ. అపుడువిలంబమానమయియంబరకోణతటాంతరంబునం
దపనునిమండలంబు బెడిదంబగువేఁడిమినొయ్యవీడ్కొనెం
గపిలములై మయూఖములు కార్తికమాసకలాపిపింఛమై
త్రపుసలతాశలాటుసముదాయముచాయఁదిరస్కరింపఁగన్.

గీ. అంతలో నిద్ర మేల్కాంచి యవనిసురుఁడు
జిగమిషాబుద్ధి నీక్షించెఁ జిత్రభాను
నభినవోన్మేషకుటిలజిహ్మాప్రకార
లోలతారకకేకరాలోకనమున. ౨౯

శా. కాంతారాంతరభూమిచెంత శబరగ్రామంబు పద్మాకర
ప్రాంతక్షోణితలంబునం గలుగ సంభావించె విప్రుం డెదన్
దంతిస్కంధకపోలకుంభపలలాదక్రూరకాలేయకీ
సంతానస్ఫుటకంఠఘుర్ఘురతరద్రాఘిష్ఠనాదంబులన్. 30

సీ. ఆదికాలమున మాయావిలాసిని యైన
మురదైత్యదమనునిమూర్తివోలె
ధరణితలంబునఁ జరియింపనేర్చిన
పురుహూతమణిశిలాపుత్రివోలెఁ
గామినీరూపంబుఁ గైకొన్న శంబరా
రాతికాలాయసాస్త్రంబువోలె
వేడ్కకై మానుషీవిగ్రహంబు ధరించి
విహరించుతొలుకారువేళవోలె

నంధతామిస్రమును నవిద్యయునుబోలె
భువనమోహనరూపవై భవములొలయ
లీల నేతెంచె నొకచండాలకన్య
కొలనఁ జిఱుబంతిపసుపాడఁ జెలియుఁదాను. 30

శా. ఆచండాలకులప్రసూతయగుకన్యం గన్యకారత్నముం
జూచె స్వర్వ్యాల యాజ్ఞదత్తి విపినక్షోణీవిభాగంబునన్
వాచాగోచరసౌకుమార్యనవలావణ్యాన్వితం బుష్పనా
రాచుండిక్షుశరాసనంబు ఘనదోర్దండంబునం గూర్పఁగన్.

ఉ. యోగసమాధితత్పరతనున్న విధంబునఁ బాసినట్లు మూ
ర్ఛాగమమిాలితాత్ముఁడగుచాకృతినిశ్చలదేహయష్టియై
సోగకనుంగొనల్లు దుముఁజొక్కులకిక్కలుగాఁగ నత్తఱి
నాగ్రిగరసాతిరేకమున బ్రాహ్మణుఁడాదటఁజూచె మాలతన్.

సీ. అప్సర స్త్రీవోలె నకులయై యార యీ
పైదలి కన్నుల పండు వయ్యెఁ
జారుయౌవనరూపసంపన్నయై మోక
వన రేఖయునుబోలెఁ బెనఁచె వేడ్కఁ
బొలఁతి పాఁవృద్ధ్వేళవోలె నళివినీల
ఘన వేణియై యిది గరము మెఱసె
నిభ రాజనిభయాన యిది శరర్తువువోలెఁ
బుండరీకాక్షియై పొలుపుమిగిలె

ముట్టరానిది యైనట్టిమూర్తివోలెఁ
జిత్తరువువోలె దృష్టి కచ్చెరువొనర్చె
మెలఁత మధుమానకుసుమసమృద్ధివోలె
జాతివిరహితయయ్యు సంప్రీతినొసఁగె. 38

గీ. దీనిఁ గల్పించె నజుఁ డభిధ్యానమునను
నాతి మును ముట్టరాకుండ నంత్యజాతి
ముట్టుటయు కల్గెనేని యిమ్ముదితమేను
గందకుండునె పుష్పంబుకంటె మృదువు. 39

వ. అని విస్తృతనిమేషంబు గీలించి ముకుళితపక్ష్మాంచలంబును జిహ్మాంతరతరళశాతోదరంబును నగుపేక్షణంబున నవ్వాలి వాడప్రీడావతి నీక్షించుచు నవ్విప్రుండు మదన శరశలాకా శంకు సంకలిత హృదయుండై స్తంభితునిభంగి విలిఖితుని

చందంబున నుత్కీర్ణునిపగిది నియతునిలాగున మూర్ఛితుని ప్రకారంబునం దన్నుం దా నెఱుంగక నివ్వెఱపడి నిశ్చలాంగుండై యుండె నమ్మహేశ్వరుండును నా తమకంబునం గిరాత పారధికి యుజ్జ్వలు మలంకార సత్కారకాంతలు దాల్పకం ద ప్రియమ్మునం జెలంగుచు నద్దరి కరుదెంచె గొంత దవ్వునం గనుంగొని యమ్ముని ముఖముం గాంచె నాత్మ బుద్ధి వివర్గమకులం బుట్టువయి సౌభాగ్యచ్ఛాయావినిర్భర్త్సితమత్స్యకేతనుం డగునా బ్రాహ్మణుం గనుంగొని నిజాంతరంగమున. 36

గీ. విప్రవేషంబుఁ దాల్చినవిష్ణుఁ డొక్కొ
బ్రాహ్మణుండైనశంబరారాతి యొక్కొ
బాడబాన్వయరూపసంప్రభవుఁ డైన
చందురుం డొక్కొ యితఁ డతిస్వచ్ఛమూర్తి. 37

వ. అని యంతంతం జేరవచ్చి యయ్యంత్యజాతిసీమంతిని యశేష జనపూజనీయులు బ్రాహ్మణు లని తనకులంబు పెద్దలవలన వినుటం జేసియుఁ దా నెందే నొక్కపూర్వజన్మకృతపుణ్య సంస్కారవిశేషంబుననో బాల్యంబునాఁటనుండియు రూపంబు వినయంబు దాక్షిణ్యంబు మధురాలాపకౌశలంబు నిస్సంగత పరిశాంతమహానుభావంబు శుచిత్వంబు గౌరవంబు సద్భావంబు గుణంబులు నైసర్గికంబు లయి యుండుటనో భర్గఫాలనయన కృశానుజ్వాలాజాల హేలాచుళుకితావయవుండు గాని కుసుమకోదండుండునుంబోలెఁ గన్నులపండువై తప్త కాంచనవర్ణంబును గోరోచనా గౌరంబును జాంపేయ కుసుమ కేసర రేణుత్రసరేణు విసరపరిసంగంబును నగు దేహపరిభాపరివాహంబునగహనషండం బశేషంబును వెలిం గించువాని నుద్భిన్ననవశ్మశ్రు నభినవయౌవనోద్భాసితు

షోడశవర్ష దేశీయు నాదిగర్భేశ్వరు నమాత్యనందను సుకు
మారుం గుమారసన్నిభుఁ దప్పక చూచి భయ సంభ్రి
మడోలాయమానదంతతాటంకవలయం బగునట్లుగా నిబ్బ
రంపు గుబ్బచన్నుల బిబ్బోకంబు బాహు మూలకూలంక
షంబై యీషద్విలోకనీయంబుగఁ గేలుదోయి సేవాంజలి
పుటంబులలాటంబునఁగీలించి యయ్యగారికి నమస్కారం
బని యధరకిసలయంబునకు దశనరత్నాంకురజ్యోత్స్న౨
కుసుమ స్తబకంబుగా సహకారపల్లవాస్వాదకషాయకంఠ
కలకంఠ కామినీకోమలకుహూకారకోలాహలకరంబిత
పంచమరాగప్రపంచంబునకు మించుఁజూపు కంఠస్వరంబు
నం బలికిన. ౩౭

గీ. వెలఁది మాటలెతగాన దీవింపకయును
నొప్పెడిదిగాన నూరకయుండకయును
ధరణిదేవుండు గైకొనె దానిమ్రొక్కు
గేలుఁదామర తిర్యగాందోళనమున. ౩౮

ఉ. శంబరవైరిసన్నిభునిఁ జారుతరోజ్జ్వలమూర్తి విప్రర
త్నంబుమహాప్రధాను ప్రియనందనునిన్సుకుమారుఁజూచిప్రే
మంబువహించియుంగొమరుమాటలెత గన్నుల నవ్వుదేరఁగా
సంబళి సంబళీయళుకు సందడికిం దలమంచుఁ బల్కుచున్.

గీ. బ్రాహ్మణుడుగాన లజ్జింపఁ బ్రాప్తిలేక
బాల ప్రౌఢయవోలెఁ దప్పకయచూచి
చాటువడి యుండుమయ్య యీసరసిలోన
నుదకమాడెదఁగాక పిన్నదియునేను. ౪౦

క. అని పలుకుచుఁ గొలనికి డిగఁ
జని మాలప్రమద దాను సఖియు నొనర్చెన్
వన కేళి తరంగ లురు
స్తనభారాస్ఫాలనమున జర్జరములుగాన్. ౪౨

చ. పడఁతి పసిండిడాలు గనుపట్ట హరిద్రముఁ దీరపంకముం
దొడసి సరోవరాంబువునఁ దోఁగి పయోనిధితీరభూమికి
న్వెడలి ధరానుపర్వనకు నేత్రమహోత్సవ మయ్యె నప్పుడ
ప్పడకలశాబ్ధిమధ్యమునఁబుట్టినయాదిమలక్ష్మి యోయనన్.

ఉ. ఆకలకంఠియొయ్యఁ దడియార్పి నెడన్ జఘనాంతికంబులై
కేకికలాపలీల నణకించి మధువ్రతమాలికాకృతిం
గైకొని యింద్రనీలమణిఖండవిలాసమలిమ్లుచంబులై
చీకటిగొల్పె బ్రాహ్మణునిచిత్తము పెన్నెఱిసోగ వెండ్రుకల్.

గీ. చికురసంతతి నీరార్చి చెలువ తుఱిమె
నేసకొప్పాక............
చన్నుఁగవసొంపు కక్ష దేశములమెఱుఁగు
బ్రాహ్మణునియాత్మఁ బల్లవింపంగఁజేయ. ౪౫

గీ. దంతతాటంక చక్రిమధ్యంబునందు
బాల కీలించెఁ గంకేళిపల్లవంబు
బాడబుని సేయదలఁచు శంబరరిపునకుఁ
ప్రథమ మదియ నమస్కారబాణమయ్యె. ౪౬

గీ. పూనెఁ గుచముల వెలివాడపువ్వుఁబోణి
విప్పుగలయట్టి బండిగుర్వెందసరముఁ
బ్రథమరాగరసోదయరక్తమైన
సచివసందనుహృదయజసంగరమున. ౮౭

వ. అప్పుడు సుకుమారుండు నిజాంతర్గతంబున. ౮౮

సీ. ఏలచేయండు శేషేంద్రియంబులు నాల్గు
నలినగర్భుఁడు లోచనములుగాఁగ
నెట్టుగల్గె విధాత కీరూపనిర్మాణ
పరిమాణములకోటిపరిమితంబు
లజుఁడు దీని సృజించి యాత్మ నువ్విళ్లూర
కెట్లుండుఁ గూఁతుమోహించినాఁడు
కల్పింపఁబోలు శృంగారసర్గంబున
దీని వాక్పతి యున్నతి ఫలియించె

దీనినిఖిలావయవములు దీర్చి తీర్చి
చేయునపుడు ప్రయాసంబుఁ జెందుటయును
నొయ్యనొయ్యన బ్రహ్మ నిట్టూర్పువుచ్చె
నదిసుమీ పుష్పసమయమందానిలంబు. ౮౯

వ. అని విచారించుచు విప్రుండు చండాలకులకన్యకామణిదుర్లభంబగు సౌభాగ్యంబునకు నద్భుతం బందుచు దానితో సంభాషింపఁ గోరి చేరువ నిలిచె నసంగమ కన్యకారత్నంబును నతని కిట్లనియె.

క. ఎందుండి యరుగుదెంచితి
రెం దరిగెద రిచట నునికి కేమికతంబో
కందర్పరూపరేఖా
సౌందర్యవిలాసవిభవ సర్వస్వనిధీ. ౫౧

వ. నిన్నుంజూచి సుఖామృతంబున మునింగిన చందంబున నతి ....సముద్రంబునం దేలినవిధంబున సర్వానందంబుల కుపరిభాగంబున వర్తించుకరణి సకలమనోరథంబులకు సంకేతంబైనలాగున నాహృదయంబు నిర్వృతింబొంది యున్నయది. ౫౨

ఉ. క్రొన్నసవింటిజోదునలకూబరు నైషధునిం జయంతునిం,
బన్నమనాఁటిచందురునిఁ బోలినవాఁడవు రూపసంపదన్,
నిన్నొకవిప్రుఁగాఁ బరిగణింపఁగవచ్చునె కల్లగాదు మా
యన్నలయాన చూడుపులకాంకురముల్ లొల్లలచెం
గుచంబులన్. ౫౩

గీ. అవనిసుర చింతకాయల కాజ్ఞగాక
యరసిచూడంగ గ్రుక్కిళ్ళ కాజ్ఞగలదె
యంటరాకున్ననేమి యంతంత నిలిచి
చిత్తమలరంగ నిన్ను వీక్షింపరాదె. ౫౪

సీ. కమలినీపత్రపుటములఁ గాసారోద
కముఁదెచ్చి పాదపద్మములు గడుగఁ
జిలుకమెట్టనిఫలంబులు గోసికొనివచ్చి
పరికించి యారగింపంగఁ బెట్టఁ

గాంతారకర్పూరకదళికాదళముల
సరసరీతులను వీజన మొనర్ప
నధ్వఖేదముఁ దోవ హస్తద్వయంబున
నూరుకాండము లొత్తి యుపచరింప

వేడ్కయయ్యెడు వినయంబు విస్తరిల్ల
భక్తిఁ గొనఁగఁ బ్రమోదంబు పారమేదు
నీకు విప్రోత్తమునకు నీనెలవులందుఁ
జెడ్డదుర్గాతి యది నన్నుఁ జెట్టిచేఁగాని. ౫౫

క. ఇది హూణమండలం బ
వ్వది నున్నది చెంచుపల్లె వనమధ్యమునన్
మదననిభ యూపులిందా
స్పదంబు వెలివాడ ౫౬

తాళవృత్తము. కనుగొనవలయును దాదవ్వుల నెడగలుగ
నిలిచినైనను మాయిండ్లన్, వనమధ్యంబున విప్రోత్తమ
వెలివాడవనితలకు నేత్రోత్సవమై, యనిభృతపరభృతన
ఖరేఖాకో ... ... సహకారద్రుమశాఖా, ఘనఫల
రసధారామృతపానోత్కంఠ వివృత్తాననవటుకంబున్.

క. పాణసివారము కమ్మని
ప్రాణము నెఱజాణదేవరా వినవలదా
వీణావాద్యముఁ బాటయు
వేణుస్వానంబు వేనవేల్ఛందములన్. ౫౭

వ. అని చండాలకన్య పలికిన నవ్విప్రుండు భవితవ్యతాబ
లంబున. ౫౯

సీ. ఇది యసజ్జనగోష్ఠి యిది మోహవిలసితం
బిది మహాపాతకం బిది యకీర్తి
యిది దుర్మదాంధత్వ మిది యాగ్రహావేశ
... ... యిది కుదృష్టి
యిది నారకద్వార మిది ప్రమాదస్థలం
బిగిమార్గ్యకారణం బిది యనియతి
యిది యధర్మముత్రోవ యిది పథప్రచ్యుతి
యిది యధోగతిహేతు విది యకృత్య

మని విచారింప కవనీసురాధముండు
కల్కిచండాలకన్యపైఁగన్నువైచెఁ
దీయతీయనివింట లేఁదేఁటినారి
శంబరారాతి మోహనాస్త్రంబు దొడిగి. ౬౦

వ. ఏయునప్పుడు నిజాంతర్గంబున. ౬౧

సీ. మాంసంబు భక్షింప మనసువెట్టిననాఁడ
దాక్షిణ్యగుణము విధ్వంసమయ్యె
గంజాయిఁ దినఁగ నుత్కంఠఁజేసిననాఁడ
లజ్జాభిమానంబు లుజ్జగిల్లె

హాలారసము గ్రోల నభిలషించిననాఁడ
సూనృతోక్తులసుద్ది చూఁజవో యెఁ
బరకళత్రముల వెంబడఁ దలంచిననాఁడ
ప్రజ్ఞావిలాసంబు పదటఁగలసె

నింక నేటికి వంచింప నిలుపు నాకు
బరువె యీపాపములలోనఁ బాపమొకటి
వరున వేయింటిమీఁ దజవ్యాదికొమ్ము
తివుటఁ జండాలకన్యకఁ గవయువాఁడ. ౬౨

వ. అని పరమసాహసంబు చేసి సుకుమారుండు చండాల కన్య
కం జేర వచ్చి యిట్లనియె. ౬౩

కవిరా. సరసిజలోచన యొక్కమహాముని శాపవశంబునఁ
బొంచితివై, ధర జనియించినదానవు నీవిది తథ్యము
కిన్నరభామినివో, గరుడపురంధ్రివొ యక్షవధూ
టివొ గాని జఘన్యవు గా వఁక నగ్, ధరణీసురో త్త
ముని న్వరియింపు సుధాకరసూర్యులు సాక్షులుగాన్.

వ. సామాన్యస్త్రీజనంబుల కిట్టియమానుషలోకోచితంబులైన
సౌభాగ్యంబులుం గల్గునె? మునికోపవశంబున సముజ్ఝిత
దివ్యశరీర లగుదేవకాంతలు శాపవకోపనీతంబైన శరీరంబు
నధిష్ఠింతురు. తొల్లి స్థూలశిరుం డను మహాముని త్రిభువన
లలామభూత యగురంభ నేదేని యొక్కనిమిత్తంబున

శపించె ననియును దచ్ఛాపంబున నయ్యప్సరస బాడబరూపంబు ధరియించి మృత్తికావతియందు శతధన్వుఁ డను రాజును సేవించుచుం బెద్దకాలంబు మర్త్యలోకంబున నుండె ననియును విందుము.

సీ. జలజగర్భునిమానసంబు వేదంబులు
దక్షప్రజాపతి దర్పకుండు
సౌదామనీవల్లి చంద్రికాలోకంబు
సప్తజిహ్వాజ్వాలసప్తకంబు
రవిమయూఖములు నీ రవని దుగ్ధాంభోధి
మృత్యుదేవతనోరిమెఱుఁగుఁబండ్లు
ముని కరిష్టాదేవికిని సంభవించిన
దివ్యగంధర్వజాతిద్వయంబుఁ

గారణంబులుగాఁ బుట్టినారు పదియుఁ
నాల్గుకో ట్లప్సరసలు నా నాకసతులు
వారిలో నొక్కతెవు నీవు వారిజాక్షి
యేమి దుష్కృతిఁ బుట్టితో హీనజాతి. ౯౯

గీ. తీవుచుచున్నది భవదీయదృగ్వ్యలాస
మెత్తుకొనిపోవుచున్నవి యింద్రియములు
వెనుక ద్రోబ్బుచునున్నాఁడు మనసిజాతుఁ
డేమిసేయుదుఁ జెప్పవే యిందువదన. ౧౦౦

గీ. వనిత నీచిత్తమున నేను వత్తునేని
కామతంత్రంబునకు సంచకర్వ గాఁగఁ
జుంబనము సేయని మోష్ఠబింబ మిపుడు
గండుఁగోయిల చిగురాకుఁ గమిచినట్లు. ౬౮

గీ. అనుచు విప్రుండు తమకించి యంటుకొనియె
సమ్మతించియయుండె నాచంద్రవదన
శూకలాశ్వంబు నన రేఁపఁజొచ్చినప్పు
డనుమతింపదె యత్తళు వైనబడబ. ౬౯

వ. ధీరోదాత్తయగుట నమ్మత్తకాశినిచిత్తజాయత్తయయ్యును
దత్తఱపాటు లేక యతనితో నిట్లనియె. ౭౦

సీ. కలుగుచున్నవి యనేకములు వికల్పము
లాడుచున్నవి యపాయంబు లెదుర
నంతరాయము లసంఖ్యములు గన్పట్టెడు
సందేహములుపెక్కు చాయవాఱె
నంకురితములయ్యె శంక లేరాళంబు
వికృతు లెన్నెని యావిష్కరించె
శాఖోపశాఖలఁ జాఁగుచున్నది రట్టు
గుట్టులేక యుదయించె గోసనాన

యిన్నిటికి నోర్చి నీకోర్కె యేను దీర్తు
నింతవానికి నన్నిగు రెరవె...
యెప్పటికి నిత్తునో లేక యీశరీర
మిప్పటికిఁ జాలునో నిక్క మెఱుఁగఁజెపుమ. ౭౧

గీ. మొదలఁ గర్కట్రిపడి కూడి పిసవఁ బోయు
నొక్కకమలాననకు డక్కి యుండఁజాలఁ
డడవిఁ బెక్కుపుష్పంబులయందుఁ బ్రాలు
చంచరీకంబు మగవాఁడు సరియ సువ్వె. ౭౨

ఉ. చందురుఁ డంత చూడఁడు నిశాంతటిఁ బున్నమనాఁడు
గూడుచోఁ, గందలితానురాగుఁడయి కానఁగవచ్చు న
వోదయంబులం, జందము దప్పి మీఁద నొకచాయకు
వచ్చుఁ గ్రమక్రమంబునన్, సుందరిపట్టునందుఁ బురు
షుండును నట్లయ కాఁ దలంపుమీ. ౭౩

వ. అనిన విని సుకుమారుండు. ౭౪

క. మగవారల నిందింపకు
తగవును బంతంబు నిజము ధర్మముఁ గృపయున్
మగవారికెగా కెందును
మగువలకుం గలదె చంద్రమండలవదనా. ౭౫

సీ. హరునిచిచ్చఁబకంట సనమాస్తురిఁ డీల్గిన
రతిదేవి యెట్లు జీవితముఁ బొందెఁ
బాండుభూపాలుండు పరలోకగతుఁడైనఁ
గుంతి చావక యేమి కుడుపనుండెఁ
బ్రధనాంగణమున సౌభద్రుండు చచ్చిన
బ్రతికె నెట్లు విరాటరాజతనయ
సింధురాజ స్తమించిన నేల దుస్సల
కాషాయవస్త్రంబు గట్టుకొనియెఁ

బంక్తిరథుఁ డన్యలోకసంప్రాప్తుఁ డైన
నేల కౌసల్య ప్రాణమూ నెఱుఁగదయ్యెఁ
జగవు ధర్మంబు పాడి పంతంబు లెట్లు
భామలెట్లు వృథానులాపంబు లేల? ౭౬

గీ. అనినఁ జండాలకన్యక యాఁడువారి
మంచితనమును మగవారి మంచితనము
సరియ కీడని మేలని చర్చలేల
మనకు మనయాడికలు తప్పకునికి చాలు. ౭౭

వ. విశ్వావసుం డనుగంధర్వరాజునకు మేనక యనునప్సరసకుం
బ్రభవించిన ప్రమద్వర యనుకన్యక స్థూలకేశాశ్రమవనం
బునఁ బాదమర్దితం బగుపన్నగంబు గఱచినఁ బరివిలుప్త
జీవిత యగుటయుఁ భార్గవుం డగుచ్యవనునకుఁ బౌత్రుండు
పరిమతికొడుకు రురుం డాయురర్ధం బొసంగి యయ్యంగన
బ్రతికించె ననియును, నర్జునుం డశ్వమేధాశ్వానుసారియై
యాత్మజుం డగుభభ్రువాహనునిచేత నాహవాంగణంబున
శరాహృతప్రాణుండైన నులూచియను నాగకన్యక రసా
తలంబుననుండి యేతెంచి యుద్గతప్రాణునిం జేసె ననియు
విందుము, మంచితనంబు లాఁడువారికి మగవారికి సరియ
యద్ది యటులుండె నా పంతంబు వినుము. ౭౮

ఉ. నాకు మనంబునిండ నొకనమ్మికసేయుము......
గైకొనువాఁడ నిన్ననుము కాదన కెక్కడకైనవచ్చెద
స్నీకొక టయ్యెనేని యవనీసురమన్మథ నిర్విశంకత
న్నాకముఁజూఱవెట్టెదధనంజయదీప్రశిఖాముఖంబునన్

వ. అనిన విని సంతోషించి సుకుమారుండు. ౮౦

సీ. కలహంసనంపద గలకలకేళింకార
కలకలంబైన యీకొలను సాక్షి
పరినవసౌరభనటద్భంభరంబైనయీ
వలనిలతామండపంబు సాక్షి
పరిచ్ఛాయశీతలోపరిభాగమై (నయీ)
శశికాంతమణిశిలాస్థలము సాక్షి
తరులతాగుల్మసంతతపిధానాతప
వ్యాపారమైన యీవనము సాక్షి
మకరకేతను పాదపద్మములు సాక్షి
రతిమహాదేవిజఘనభారంబు సాక్షి
సత్య మెన్నఁడు నినుఁ బాయ సమ్మతించి
కౌఁగిలింపఁగనీఁగదే కమలవదన. ౮౧

వ. అనినఁ జండాలి కరారవిందంబులు మొగిడిచినవినయంబును
సగౌరవంబును సానురాగంబును గా నతని కిట్లనియె.

ఉ. నేఁడు కృతార్థు లైరి జననీజనకు ల్ఫలియించెఁ బుణ్యముల్
నేఁడు పురాకృతంబు లవనీరుహమూలనివాసినైనకా
ప్రేఁ డిలువేలు పౌచు నొనరించె* మనోరథసిద్ధినంపదల్
నేఁడుగదా సుధారసము......గంటి ధరాసురోత్తమా.

---

* ప్రేం డిలువేల్పుడై యొనరించె- మూ.

ఉత్సాహ. మలుసమర్త నంటకుండి మాలదాన నగుట నేఁ
గలయ నీళ్ళ రాడికడవ్రగంత యంటుకొనుట కై
కొలనఁగు౦కిపోవుచుండి కుసుమబాణనిభుని ని
న్నలఘు......లోచనంబు లలరఁ జూచి వలచితిన్. ౮౪

గీ. ఏమిసేయుదు నీకు నెట్లైత్తు నన్నుఁ
బంచముని యింటఁ గలుగు బీభత్సు నెఱిఁగి
యిచ్చగింపక యుండ నే నెట్లు నేర్తు
నధికతర మైనమన్మథాయత్తు నిన్ను. ౮౫

వ. అనిన సుకుమారుండు చండాలకన్య కిట్లనియె. ౮౬

శా. ఏమాసించినఁ బ్రాణరక్షకయి యేమేఁ బాపము ల్సేసినన్
భామా చెల్లుఁ బురాణసంహితలఁ జెప్పన్ వింద మే కాదె వి
శ్వామిత్రుండెడరైనచో శునకమాంసంబున్ భుజింపండె నీ
వ్యామగ్రాహ్యకుచంబులంటియిదెనా ప్రాణంబురక్షించెదన్.

వ. ఇదె యెదుర సభ్రమరకులచరణనఖశిఖాశిఖరవిశీర్యమాణ
కుసుమకేసర రేణుత్రస రేణువిసరవిసం......తంబు లతా
మండపం బిదె వెనుకఁ గుటిలశుకత్రోటికోటీ విపాటిత
మధురఫలరసధారాసారదుర్దినాయమా నాభ్యంతర ప్రదే
శంబు చూతతరువాటికాభ్యాశం బిదె కెలన మదకలమల్లి
కాక్షపక్షపాళీనవపవనసంపాతకంపమాన కమల కేసరపరా
గధూళీ విరచి తాళీకసంధ్యాను బంధచకిత చక్రవాకనీడో
ద్భవ క్రీడానీడంబులు, సరససైకత వేతసీనికుంజక్రోడంబు

లిందు నీకు నింపువుట్టినట్టి యెడ నన్ను మన్నింపు మంట
కన్నదాన నని భయంబందకు కుసుమసమయంబు గదా
ఫలావాప్తికి మూలం; బింకెఁ గాలక్షేపంబు చేసితేని
కందర్పుండు దర్పాతిరేకంబున భవద్భ్రూనల్లీమతల్లికిం దల్లి
యగు నించువింటిబద్దఁ దిగిచి కొదమతుమ్మెదతెక్కిగట్టి
గట్టిన పూమిట్టకోలల హృదయం బుద్ఘాటించి చంపుఁ
జంపకకుసుమగంధీ! ప్రాణంబు రక్షింపు మిదె నీకు సేవాంజలి
యని కంకణఝుణఝుణత్కారంబు తోరంబుగా సుకుమా
రుండు నఖకిరణపరంపరాకుసుమకుట్మలాభిరామంబు లగు
కరకిసలయంబులు మోడ్చి ఫాలభాగంబునం గీలించిన.

శా. వాలాయంబుగ సద్ధరాసురుఁడు దన్వాంఛించిన న్మందహా
సాలం(కారమ) నోజ్జ్వలైనముఖ మొయ్యన్వాంచి చండాలి
యా, లీలాభావ మెఱింగి (యేఁగి)నతవల్లీకుంజమధ్యంబునం
గేలీతల్పముఁ దీర్చెఁబో మృదులకంకేళీప్రవాలంబులన్.

వ. అనంతరం బధరీకృత కుసుమా(యు)ధధర రూపసంపన్నుఁ
డగునవ్వసుధానిలింపుం డపహసితసురసిద్ధగంధర్వవిద్యాధర
లీలావిలాసినీవిలాసవతి యగు న వ్వెలివాడచేడియం గూడి
సురతసౌఖ్యం బనుభవించె నంత. ౯౦

ఉ. కాయజవిక్రియం బడయఁగానికులంబున సంభవించి య
న్యాయము సేయునే యిటు దురాత్ముఁడు వీఁడు త్రపాభి
మానముల్, మాయఁగఁ దట్టి యంచు నతిమాత్రము లజ్జతోఁ
డైనకై వడిం, దోయజషండబాంధవుఁ డధోముఖుఁ డయ్యె
నభోఽంగణమ్మునన్. ౯౧

గీ. గగనయాన వేగంబు నఁ గలమరించి
కడుపునిండఁగఁ గ్రోలిన కమలమధువుఁ
గ్రక్కెనో నాఁగ గగనమార్గంబునందు
భానుబింబంబు రక్తాతపంబుఁ గాసె. ౯౨

శా. వారిం బశ్చిమశైలశృంగముపయింబ్రత్యగ్రమధ్యాగమో
న్మీలత్కింశుకకోరకస్తబకకాంతిన్ భానుమన్మండలం
బాలంబించె మరుండు హస్తమున చాక్షారామలీలావతీ
భ్రూలేఖానిభవిభ్రమాభ్యుదయముం బుంఢ్రేక్షుకోదండమున్.

క. కుంకె విభాకరబింబము
పంకజషండములు మొగిడెఁ బ్రత్యగ్వీథిం
గంకేలీతరుపల్లవ
సంకాశచ్ఛాయఁ గొమరుసంజ జనించెన్. ౯౪

గీ. పద్మినీషండములనుండి పాసి చనియెఁ
గోకమిథునంబు లత్యంతశోకపరతఁ
దోన యేతెంచె భ్రమరసందోహ మపుడు
కంఠలోహార్గళంబుల కరణి మెఱయ. ౯౫

వ. ఇవ్విధంబునం బ్రతీచీకర్ణపూరరక్తోత్పలంబును జక్రవాక
చక్రవాళకులచక్రవర్తియు నగు మార్తాండుండు లోకాంత
రంబున కవతరించినఁ గ్రమంబున నంబరతటాకవికచక
మలిని సంజ మంజుమంజిష్ఠాపరాగసౌష్ఠవంబు సంధించెఁ

సీ. బ్రహ్మ యెక్కెడిజాలపాదంబునకుఁ గేలి
వసతి యైనసరోజవాటితోడ
నైంద్రవాహన మైనయైరావణగ......
......చే మొక్కయీఁడుపులతోడ
వైష్ణవరథమైన వైనతేయున కాఁగ
నిరవైన ప్రాకారపరిధితోడఁ
గౌమారయానశిఖావళంబునకుఁ దాం
డవమాడ సొబగైనగవనితోడ

వేడ్క మాహేశ్వరం బైనవృషభరాజు
దాఁక నిల్చిన కేలిభూధరముతోడ
సకలభక్తనివాసమై చాలనొప్పు
చండిభవనంబు సొత్తెంచె సచివసుతుఁడు. ౧౦౩

మ. తనదౌ శీలము తా నెఱుంగుట వెలిఁ దోదవ్వుల న్ని
(ల్చి దు), ర్జనుఁ డాతండు లలాటభాగమున హ_స్తద్వం
ద్వము న్మోపి యొ, య్యన లోలోన నమస్కరించెఁ బటు
గర్వారంభసంరంభశుం, భనిశుంభప్రథనక్రమప్రకటబాహా
కేళికిం (?) గాళికిన్. ౧౦౪

ఉ. మాలెతవిందు బ్రాహ్మణకుమారుఁడు పక్కణవాసి వేణుకం
డోలమునందుఁ దెచ్చినఁ గరోచితచంద్రిక నిర్ఝరాపగా
కూలమున న్భుజించి ఘనగోపురవేదిక నిద్రవోయె న
య్యాలరిబ్రాహ్మణుండుతుహినాచలకన్యకయాశ్రమంబునన్.

వ. మఱునాఁడు ప్రాతఃకాలంబున నిర్ఝరాంభఃప్రవాహంబున
నవగాహనంబు చేసి కపటసంధ్యావందనంబును గృతకజపం
బును సూర్యోపాస్తియు నడిపి బ్రాహ్మణబ్రువుండు. ౧౦౬

సీ. దంతిదంతార్గళ స్తంభ భారముతోడ
రాజిల్లుఘనగోపురములు చూచి
గండశైలచ్ఛేదఘటితమై యొరపైన
మేటికొమ్మలతోడికోట చూచి
యమృతదీధితిలోనిహరిణంబు వెఱపించు
సౌధాగ్రసింహధ్వజములు చూచి
యాటమండపముపై నభ్ర ముల్లేఖించు
జాంబూనదత్రిశూలంబు చూచు

చమురుగా......మగుచ్ఛములు వోలె
సకలశాఖోపశాఖల సంశ్రయియింపఁ
బుష్పితాశోకపాదపంబులను జూచి
నింబములు సూచి యతఁ డద్భుతంబు సెందె. ౧౦౭

ఉ. కాళిక దివ్యమందిరము.....................దనాళకీ,
లాలరసంబు గ్రోలునభిలాషమునం జనుదెంచియున్న వే
తాళగణంబువోలె నతిదైర్ఘ్యమునన్ దివి దాఁకియున్నహిం
తాళవనంబు గన్గొని(యతండుమహాద్భు)తమందెనాత్మలోన్.

ఉ. పైపయి గర్భగేహమునఁ బన్నిక మీఱి వెలుంగు మా
లికా, దీపశిఖాప్రరోహములు దేఱఁగఁజూచి యనుస్మ
రించె లో, నాపృథివీసురుండు మహిషాసురమస్త ...దు,
ర్గాపరమేశ్వరీపదనఖంబులడంబుల సంచరించినన్.

గీ. సరసవనవాటి కానికుంజములయందు
నెలుక లధరోష్ఠసంపుటంబు లు గదల్ప
శక్తిమంత్రాక్షరంబుల (జపము సేయు)
నవియవలె నున్న నద్భుతంబందె నతఁడు. ౧౧౦

సీ. మంత్రవాదులతోడిమైత్రి సంపాదించు
యంత్రవాదులఁ గని యాదరించు
సిద్ధయోగీశ్వరశ్రేణి సంసేవించు
ధాత ... ... ందనము సేయు
కదలి వశ్యాశ్చర్యకథ లెఱుంగఁగఁగోరు
బిలము సాధింప నపేక్ష సేయు
బహుదేశభాష లభ్యాసింప వాంఛించు
శల్యతంత్రముమీఁదఁ జాఁపు మనసు

............గఁ బెన్నిధి గుద్దలించు
నింద్రజాలంబు వన్నంగ నిచ్చగించు
గట్టి భవనములకు సురంగములు ద్రవ్వ
నేర్చికొనుఁ బ్రత్యహంబును నీచబుద్ధి. ౧౧౧

చ. స్థితిచెడి మాంసభో(జనము సేసి) యసంగమవంశభా
మినీ,రతిఁ బరతంత్రుఁడై నపుడుఁ బ్రత్యహముగ్ ధరి
యించుచుండు న, ప్పతితుఁడు గంగమట్టియయుఁ బ్ర
స్నని నున్నని నీరుకావిదో, వతులును...... ములు
వంశ్యులయిండ్ల భుజించుకోఁదకన్. ౧౧౨

గీ. మాధుకరభిక్షలను స్వయంపాకములను
సత్రభోజనములఁ బితృశ్రాద్ధములను
విందులను దేహయాత్ర గావించు నతఁడు
వేదశాస్త్రపురాణప్రవీణుఁ డగుట. ౧౧౩

సీ. నీరాటనెపముగా నిర్ఝరంబుల కేఁగి
సవిధవానీరకుంజముల నొందు
భూధరంబుల కిప్పపువ్వేదే నని పోయి
కందరామధ్యభాగముల నొందు
(శిఖరీంద్రవర) కన్య సేవింప నని పోయి
నత్తమాలములనెన్నడుము నొందుఁ
గలమసస్యక్షేత్రములకుఁ గూల్కొగి మోసి
శణవాటికాప్రదేశముల నొందు

నెట్లు కనుఁబొమి వచ్చునో యింటివారి
నెట్లు (చీకఁటి నొం)టిమై నిక్క కనుగు
నతివ పగలైన మాపైన నతనితోడ
నిచ్చ నొకసారి సాగించు నిధువనంబు ౧౧౪

వ. ఒక్కనాఁ డక్కనిష్ఠవర్తనుండు పక్కణశబరులం గూడి
కరిక్రవ్యాదంబు గుకు.........కొని ప్రత్యూషకాలంబున
విపినవీథుల నీవారభసలవిఘటితసరఃకమలషండసారభోద్గార
భరితదిక్కటాహంబు కరటిమార్గం బిది, విదళితసమస్త
ముస్తాశకలసారంబు వరాహయూథపథంబిది, కఠినపాషాణ
కోటివిభిద్యమానవల్మీక ధూళిపాళికానిచుళిత తరుపలా
శంబు మహిషవర్తం బిది,దూర్వాప్రవాళచర్వణాహారిచంద
నపరిపాండురంబు హరిణమార్గం బిది, కటుదీర్ఘఘుర్ఘురవ్యా
క్రోశంబు కర్కశేటుకులకులాయస్థానం బిది ...... కవ్ర
రవంబు, దాత్యూహవ్యూహ ప్రదేశంబు ననుచు నాఖేట
కౌతుకంబున నాఖేలనక్రీడావిహారంబులఁ గృశుండై, ప్రాణి
హింస యొనర్చుచు నెండియు. ౧౧౫

గీ. పాపకర్ముండు కాంతారపథమునందు
నదరిపాటున నొంటిబ్రాహ్మణుల మొత్తి
యపహరించినవిత్త మన్యాయపరత
నంత్యజస్త్రీయుఁ దానును ననుభవించు. ౧౧౬

గీ. ఇవ్విధంబున సుకుమారుఁ డీలు వుడిగి
మాలచిగురాకుఁబోఁడితో మనుపు మనఁగ
వచ్చె నొయ్యన మధుమాసవాసరములు
వాసితాశోకసంఫుల్ల కేసరములు. ౧౧౭

సీ. కామినీగండూష కాదంబరీధారఁ
బులకించె నారామభూమిఁ బొగడ
చివురాకుఁ జవిచూచి చవిచూచి యెలిఁగించెఁ
బంచమస్వరమునఁ బరభృతంబు
సంఫుల్లకోరకస్తబకోచితం బైన
కొరవిపై భ్రమయించెఁ గొదమతేఁటి
పరిపక్వసహకార ఫలరసాస్వాదన
ముదమునం గీరంబు చదువఁ దొణఁగె

విటవిటీసముదయములు వివిధవిధుల
నుపవనక్రీడ సల్పిరి యుబ్బుమిగిలి
యఖిలజనులకు సంతోష మావహించె
మాసరము లైనమధుమాస వాసరములు. ౧౧౮

వ. ఇట్లు సకలజనమనోహరంబు లగుమధుమాస వాసరంబుల నప్పాపిష్ఠుఁడు చండాలకన్యకం దగిలి యొం డెఱుంగ కక లజ్జ యుజ్జగించి మానం బూనంబుచేసి కులంబు పదటం గలిపి శీలంబు పరిత్యజించి దిట్టకూళయై కన్ను గానక కావరంబెత్తి తిరుగుచుండఁ గర్ణాకర్ణి నతని దుశ్చారిత్రంబు లెల్ల విని యక్కడక్కడ నాడికొనం దొణంగి రంత నెం తేనియుఁ దేటతెల్లం బైన యతని దుర్వర్తనంబు ప్రసంగించి ప్రకాశంబుగా నాడుచుండి రంత. ౧౧౯

క. క్రూరాత్ముఁ డీతఁ డనఁగా
జోరుం డితఁ డనఁగ నితఁ డశుద్ధుం డన దు
శ్చారుఁ డితం డనఁగా సుకు
మారున కపకీర్తి హూణమండలిఁ బ్రబలెన్. ౧౨౦

వ. అంత నొక్కనాఁ డతండును నదియును బాతాళపంక కలుషం బగు మహాజలధిపూరంబునుం బోలె నంధకారంబు ఘోరం బై దిక్కులఁ బిక్కటిల్ల బహుళపక్షంబు నాఁటి రాత్రి కాళికాగోష్ఠంబుకెలన జీర్ణోద్యానంబు నడుమ నక్తమాలతరుషండంబులో దార కల్పించిన సంకేతస్థలంబునం దృణకుటీరంబునం గోద్రవపలాశ పర్యంకంబున మదిరామదోద్రేకసంభవం బైనమదనావేశంబున మనోభవశర సీత్కారంబులనుంబోలె సీత్కారంబులవలనను బంచబాణమాణిక్యకంకణ క్వణితం బగు నప్పుడు...... ౧౨౧

చ. కువలయపత్ర నేత్రకనుఁగొల్కులయం దుదయించె బాష్పబిం దువులు ధరాసురుండు తనుఁ దోడ్కొని పోక యుపేక్ష సేయ న, న్నవదరవిందచక్రమిథునంబు లసహ్యవశాంగజాగ్నిచే, రవులుకొనంగఁ బుట్టిన నిరంతరధూమము పోఁకియో యనన్. ౧౨౨

గీ. చాను హృదయంబుమీఁద హస్తంబు వైచె
నతఁడు తనుఁబాసి యేఁగునో యనెడుభీతి
నుల్లమునయందు వసియించియున్న తన్ను
వెడలిపోకుండ నడ్డుపెట్టెడివిధమున. ౧౨౩

వ. అనంతరంబ యాచండాలి యతని కిట్లనియె. ౧౨౪

గీ. ఎట్టు వేగింతు సంసార మిచటనుండి
మేల నినుఁబాసి యొంటి నా కిచట నుండఁ
గలుగనిమ్ము పెక్కండ్రు బంధులును నాకు
బంధువు గలండె నాకు నీపాటివాఁడు. ౧౨౫

శా. ఇచ్చోట న్మధుపానగోష్ఠి సురతం బిచ్చోట సంగీతకం
బిచ్చోటం బరిపాటి నీకలకలం బిచ్చో మనోజోదయం
బిచ్చోనంచు భవద్వియోగమునఁ దానెవ్వారికిం బ్రీతిగాఁ
జచ్చుఁ గా మన్మథవేదనానలమునం జండాలి విప్రోత్తమా.

మ. కరవీరప్రసవచ్ఛదారుణరజఃకాషాయవస్త్రంబుతో
శరతూలచ్ఛవియజ్ఞసూత్రములతో జాంబూనదస్ఫా
ర్తిత, స్ఫురమృత్స్నానిటలోర్ధ్వపుండ్రకముతో సాక్షా
చ్ఛుకబ్రహ్మతోఁ, దరమా నిన్ను మహాత్మ రేపకడ సం
దర్శించినం జాలదే! ౧౨౭

ఉ. ధీరత పూని నీవు పరదేశము వోవఁగ నేను రాక యీ
యూరనె యుంటినే ద్విజకులోత్తమ నిత్యముఁ గాళికా
గృహ, ద్వారవితర్దికాస్థలము దవ్వులఁ జూచినయప్పు
డెట్లొకో, కూరిమి పేర్మి గుండియ దిగుల్లని తల్లడ మం
దునో సుమీ. ౧౨౮

సీ. తన నిద్రమేల్కొలిపినమాత్రమున జర
త్కారుఁడు విడువఁడే ధర్మపత్ని
జమదగ్ని కొడుకుచేఁ జంపింపఁడే భార్య
లవమంత దోష ముల్లమున నిల్పి
యొకమాటు తప్పుగావక యహల్యాదేవి
నక్షపాదుఁడు త్రాయి యగుమనండె
స్రుక్కి సన్నంబుగాఁ జూడఁడే కోపించి
సతి నరుంధతి వసిష్ఠరివరుఁడు

తగవు ధర్మంబు పాడి పంతంబు నిజము
పువ్వుఁబోఁడులయెడ లేదు భూసురులకుఁ
బ్రథమమున నీవు నేసినబాస నమ్మి
మోసబోయితిఁ గులమునం దీసువడితి. ౧౨౯

సీ. పద్మాకరమునకుఁ బసు పాడఁదెచ్చిన
దైవంబుచలము సాధ్యంబుగాఁగ
ననురాగరసము నామనములో నూన్చిన
నయనేంద్రియములకుఁ బ్రియముగాఁగ
విడువ ని న్నెన్నఁడు విశ్వసింపవె యన్న
నీసత్యమునకుఁ బున్నియముగాఁగ
నిక్షుకోదండ మెక్కిడి బాణ మరిపోయు
కందర్పునకు మహాఖ్యాతిగాఁగ

నెపుడు నీవు ననుంబాసి యేగి తపుడె
నీర నైనను నురినైన నెగడినైన
విడుతుఁబ్రాణంబు లపుడు నీయడుగులాన
పలుమఱును బెక్కుమాటలు పలుక నేల. ౧౩౦

గీ. అనినఁ జిఱునవ్వు నవ్వి నీమనసు చూడ
నంటిఁగా కేను నినుఁ బాసి యరుగఁగలనె
యిట్టిపట్టున నెవ్వరు నెఱుఁగకుండఁ
బోవుటయు లెస్స యీహర్యాణభూమి విడిచి. ౧౩౧

గీ. ఎల్లి శ్రీభద్రకాళికి నిద్ధభక్తి
యాత్ర యొనరించి వెళ్లుద మర్ధరాత్రి
మీావిచారంబు చెప్పకు మెవ్వరికిని
వారిజానన రట్టువడ్డార మిచట. ౧౩౨

ఉ. సంగరసవ్యసాచి (నయశాస్త్రవిశారద) దేశికేశ్వరా
మంగళగీతవాద్యపరిమండిత మందిరకరుండలీకళా
భంగురనృత్తభావ్యపరిభాసితసంతతనిర్మలాత్మకా
యంగజసన్నిభప్రథితహాట్టవిశేషమనోజ్ఞవర్తనా! ౧౩౩

క. గౌరీవల్లభ సేవా
పారీణ విరాజివిభవభక్తిప్రతిభా
భారోన్నతదివ్యాంగా
సారసగర్భప్రభావ సర్వజ్ఞనిధీ.

మాలిని. సరసనుఖవినోదా సారశైవార్థమోదా
పరమపదవివేకా భానుతుల్యప్రభాకా
ధరణిధరసుధైర్యా దండసంగ్రామశౌర్యా
నిరుపమగుణధామా నిత్యకల్యాణసీమా. ౧౩౫

గద్యము. ఇది శ్రీ మత్కమలనాభపౌత్రి మారయామాత్య
పుత్ర సకలవిద్యాసనాథ శ్రీనాథనామధేయప్రణీతం
బయిన శివరాత్రిమాహాత్మ్యంబునందుఁ

ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

శివరాత్రిమాహాత్మ్యము

(సుకుమార చరిత్రము)

చతుర్థాశ్వాసము.

క. శ్రీతరుణీసితవిలసన
జాతశివానూనభక్తిసంపద్గురువి
ఖ్యాతనుతకీర్తిసితజీ
మూతసితాఖిలదిగంత ముమ్మయశాంతా. ౧

ఆ. అక్కథకుఁడు శౌనకాదు లైనమహాము
నీంద్రులకుఁ బ్రియమున నిట్టు లనియె
నట్లు భూమి విడిచి యరుగవలయు నింక
ననుచు మాటలాడునవసరమున. ౨

క. తెల తెలవాఱుచువచ్చెం
బలపలనయ్యెం బయోదపథమునఁ దారల్
కలకలవింకలకోమల
కలకలములు చెలఁగెఁ గాళికాపిపినమునన్. 3

సీ. సంభోగపరిఖిన్న శబరసీమంతినీ
స్వేదవార్బిందువిచ్ఛేదకారి
విఘటమానాంభోజవిపినషండమధూళి
పరిమళాసారసంపర్కసురభి
సమదకాంతారకాసరయూథసమ్మర్ద
సంభూతడిండీరశకలవాహి
లలితలుంగలవంగలవలీమతల్లికా
లాస్యోపదేశలీలాగురుండు

యామినీ శేషతుహినధారానుషంగ
జడిమభరమందచతురసంచారకారి
యల్లనల్లనఁ బొలుపారు నడవినడుమఁ
గాల్యసంధ్యాసుగంధుండు గంధవహుఁడు. ౪

ఉ. క్షోణిరుహాగ్రభాగముల జోకలుగట్టి వనీశిఖావళ
శ్రేణులు తాండవంబు లొనరింపఁగ మంద్రగభీరభంగిశ
ర్వాణిగృహంబులోని బలివైభవలీలకు మ్రోసెఁ గంచుని
స్స్వాణము మాటిమాటి కనుశబ్దము లీనఁగగోపురంబునన్.

శా. నిష్ఠాసంపద నర్ఘ్యపాణు లగుచు న్విప్రు ల్ప్రశంసింప మం, జిష్ఠారాగము మండలంబున నధిష్ఠింప న్నిలింపాధిభూ, కాష్ఠామధ్యమునందుఁ దోఁచెను శతాంగప్రష్ఠ సర్వద్వీప, జ్యేష్ఠుం డప్పుడు నిష్ఠురప్రసరబంహిష్ఠద్యుతిశ్రేష్ఠతన్ ౬

వ. ఆదివసంబున. ౭

ఉ. జాతరచేసె బ్రాహ్మణుఁడు చండికిఁ గమ్మనిపిండివంటతో
నేతులతోడ మద్దికడ నిర్మలినాన్నముతో రసావళీ
చూతఫలాళితోడ వరసూపముతోఁ జిఱువాలతోడుతన్
నీతులతోడ నప్పు డకనిష్ఠతరం బగునిష్ఠపెంపునన్. ౮

వ. నాఁటిరాత్రి నిశాసమయంబునఁ గాలకంఠకంఠమూలకాకోలవిషమషీ కళంకచ్ఛాయాస ముల్లాసంబునుల్లసనంబు నుల్లసంబాధునిబిడాంధకారంబున నన్నెలవు గదలి చండాలియుం దానును సుకుమారుండు దుర్గమాటవీవిషయంబు హూణదేశంబు గడచి ప్రతిదినప్రయాణంబుల నెడనెడం బక్కన...... ౯

గీ. గ్రామఘోషంబు పురివాడ బ్రహ్మలోక
ము...డు మొగసాల మోక్షమునకు
దూషితంబయ్యె సంసర్గదోషకలన
నంటుముట్టునఁ గలుషితం బయ్యె నాఁడు. ౧౦

క. ...తనయుల నిద్దఱు
తనయులనుం గాంచి గాలధర్మము నొందెన్
వనజాస్య గట్టివయసునఁ
దనయుఁడు పరలోకవిధులు తల్లికిఁ జేసెన్. ౧౧

గీ. ఏమిచెప్పంగ నఱువదియేండ్లవయసు
ముసలి సుకుమారుఁ డేకాంతమున రమించెఁ
గూఁతులిద్దఱ బొమలపైఁ గురులు వాఁ్రిలు
నంతమాత్రపుఁజిన్నప్రాయంబువారి. ౧౨

వ. అంతం గొంతకాలంబునకు వానిదుశ్చేష్టితంబు లెఱింగి బ్రాహ్మణులు వానిని బహిః వెట్టి యూరువెడల నడిచి యూరాఢపతితుం డైనవానిసంసర్గంబునం బుట్టినదోషంబు బుద్ధిపూర్వకంబు గాదు కావునఁ గొంద ఱుపవసించియు, గొంద ఱుత్తప్త కృచ్ఛంబు లనుసరించియుఁ గొందఱు కృచ్ఛ్రాతికృచ్ఛ్రంబులు నడిపియుఁ గొందఱు చాంద్రాయణంబు లాచరించియుఁ గొందఱు ౧౩

సీ. ....శాంతశిలలకు
యమదూతలకు నభిధాంతరములు
ప్రతిబింబములు కాళరాత్రియామములకుఁ
బుత్రసంతానంబు భూతములకు
నశుభకర్మముల కన్వాదేశములు మహాని
శాపాక్షరములకు సంగడీలు
కలికాలమునకు డగ్గఱిన చుట్టంబులు
ధూమకేతువులకుఁ దోడునీడ

లంధకారంబులకు విందు లనఁగ గిరుల
యందువర్తించుచెంచుల నాశ్రయించి
మనువుమనెఁ గూఁతులును దాను మహీసురుండు
కొంతకాలంబు మనములోఁ గుత్సలేక. ౧౪

క. ఎనుబదియేఁడులవార్ధక
మునఁ బ్రాప్తనశక్తి యుడిగి పో దాతనికిం
దినియెడిది పెద్దమాంసము
కొనియెడి దిది కల్లు మనసుక్రో వ్వెట్టుదుగుఁ. ౧౫

గీ. కాంచె నిద్దఱు సుతుల నక్కామినులకు
వావి వర్ణంబు మాలినవద రతండు
శాస్త్రములఁ జెప్పఁబడినదోషంబు లెన్ని
యన్నియును జేసె నాతఁ డేమనఁగఁగలదు. ౧౬

వ. అంత. ౧౭

క. హేమంతము శరదాగమ
సామంతము తుహినకరవిసంజ్ఞితశబరీ
సీమంతము మదనబల
శ్రీమంతము డాసె భువనసీమాంతంబై. ౧౮

మ. బలుసు ల్పండెను దొండముక్కువడియెం బ్రాసంగుఁజే
లొప్పెఁకమో, కలపూఁబాళలతావిఁ గ్రోలి పొరలెం గా
బేరదిగ్వాయువుల్, ఫలినీవల్లిమతల్లివల్లరులపైఁ బైపై
నలివ్రాతముల్, పొలసె న్మంచులు రాలె రాత్రి కరిణీ
ఫూత్కారవార్బిందువుల్. ౧౯

చ. కలమవనాళికాకణిశకంటకకోటులచేతఁ జూడ్కి కిం
పలవడిచె న్ధరిత్రి తుహినాగమవేళఁ దటాకసారణీ
సలిలము వాఱిపండినయజాంగలసీమము లెన్ని యన్నిటం
దలమగుసీతుపేర్మి గరుదాల్చినభావము ప్రస్ఫుటంబుగఁ.

క. కలవింక కలకలాకుల
వలభీగర్భములు సౌధవాటములు పురం
బులయందుఁ దుహినవేళలఁ
జలి గులగులఁగూయునట్టిచందం బొందెన్. ౨౧

క. పెనుఁజలి గడగడ వణఁకుచు
వనదేవత దంతవీణ వాయించెనొకో
యన మోకప్రేంకనంబుల
ననగుత్తులమొఱసె నలిగణము విపినములన్. ౨౨

శా. బింబోష్ఠీకుచకుంభభారము లురఃపీఠంబులన్ హత్తి మో
దంబారన్ మృదుకేలిశయ్యల శుభాంతర్గర్భగేహంబులం
దాంబూలిదళభాగపూరితముఖుల్ ధన్యాత్మకు ల్సీతకా
లం బెం తేనియు నిద్రవోదురు నిశల్ సంభోగలీలావధిన్.

సీ. ధనధశుద్ధాంతకాంతాపయోధరభార
సంవ్యానపల్లవసంసనములు
కైలాసగిరికూటకల్పద్రుమాటవీ
కుసుమగుచ్ఛరజోఽవగుంఠనములు
చంద్రభాగాసరిత్సలిలవీచీఘటా
ప్రేంఖోలికాకేళిరింఖణములు
రాధాపురీహర్మ్యరత్నహేమగవాక్ష
సంవేశనక్రియాసౌష్ఠవములు

పలనుగాఁ జంపకారణ్యవాటిఁ దరిసి
కాశి యొరసి కళింగాంధ్ర దేశసరణి
దక్షిణము సాఁగెను సపాదలక్షశైల
కటకబంధుఁ డుదగ్దిశాగంధవహుఁడు. ౧౪

గీ. చలి ప్రవేశించు నాగులచవితినాఁడు
మెఱయు వేసవి రథసప్తమీదినమున
నచ్చసీతు ప్రవేశించుఁ బెచ్చు పెరిఁగి
మార్గశిరపౌషమాసాలమధ్యవేళ. ౧౫

గీ. ఇనుఁడు కోదండరాశిమీఁ దెక్కువేళ
నిక్షుకోదండవల్లి యెక్కెడు మరుండు
సమదవేదండసమమహాసత్త్వుఁ డయ్యె
జనుఁడు కోదండమునుబోలెఁ దనువు వంచు. ౧౬

గీ. ఇండ్ల మొదలను నీరెండ నీడికలను
ననుఁగుఁదమ్ముఁడు నన్నయు నాటలాడు
నత్తయును గోడలును గుమ్ములాడుఁ గుమ్ము
గాఁచుచోటికి మకరసంక్రాన్తివేళ. ౧౭

సీ. కాశిలోఁ జక్రిపుష్కరిణి దుష్కరశుష్క
గహనావళీదావదహనజిహ్వఁ
గుక్కుటేశ్వరవరకుండి పీఠపురిశం
కాతమస్కాండచండాంశుదీప్తి

దక్షవాటంబు సప్తర్షిగోదావరి
కలిదోషపాషాణకులిశధార
గౌతమీతటిని మార్కండేయుపురిమ్రోల
దురితాహిసంఘాతగరుడమూర్తి

నిన్నిటను దీర్థమాడంగ నేగుదెంతు
రఖిలమునులుఁ బ్రభాతసంధ్యాగమముల
గ్రహగణేశుండు కోదండరాశిఁ బాసి
మకరమున కేగుదేరంగ మాఘువేళ. ౨౮

మ. పటీవోయెం దుహినంబు పండె వరి యిప్ప ల్వ్రాసె
శైలంబులన్, గటిగట్టె స్వలరాజు తేఁటియెఱకం గాం
డప్రకాండంబులం, జటపించెఁ గ్రహరాజుమాఠరకునిం
జక్రాదికూటంబునం, దటిఁ గౌబేరదిగంతరిక్షపథ
యాత్రాజైత్రితుత్తుంభముఁ. ౨౯

వ. వెండియుం జకోరలోచనల కుచమండలంబునకుఁ గర్పూ
రఖండక్షోదంబుల మేదించిన చందనానులేపనైపథ్యం
బపథ్యం బయ్యె. రథ్యవేగంబున, ననూరుసారథి రథం
బు ప్రతివిఘట్టనక్షుణ్ణనక్షత్రక్షోద పాళీచుళుకితోర్ధ్వాం
డభిత్తియై యుత్తరాయణంబు గైకొని కులూతశాత్రో
దరీకపోలముకురబింబంబులం బ్రతిబింబించె. సవ్యాపస
వ్యక్రమంబునం జక్రమిథునంబుల నెట్టుకొని బిట్టేసి
యేసి విసిగి నిల్చి మనోభవుండు నిగిడించిన నిటూ

ర్పనుంబోలె నిశాసమయంబుల నిండువెన్నెలలోనం జిన్నిచిన్ని నులివేఁడివడి పొడచూపె. కేదారక్షేత్రంబులం గలమగోపిక లొడికంబుగా దంచిన నిద్దంబులగు దుద్దుగడుప్రాసంగుఁబ్రాలు సద్యోమార్జనావశంబున నతిస్నిగ్ధవర్ణంబులై కర్ణాటదేశ తాటంకినీదశనవజ్రాంకురంబుల కాంతిసంపద దలంచె. నీహారవ్యపాయంబున నిర్మలంబులై బహుళపక్ష ప్రదోషంబులయందుం దారకంబులు వికచకుముదకోరకంబులు కెలంకులఁ గొలంకులలోనం బ్రతిబింబించి మదకలకలహంసత్రోటికోటీవిఖండితమృణాలదండఖండంబుల భావంబు భజించె. హృదయోత్కంఠాతిరేకంబునఁ గంఠమూలకఠోరకాలకూటవిషమషీ కళంక పంకపచ్ఛాయాచ్ఛటాకుండుంగ భువనరక్షాదాక్షిణ్యుండు దాక్షారామాభీమేశ్వరుండు దక్షిణజలధివేలావలయితంబు లగు నేలాలవంగలవలీమతల్లికాకుడుంగక్రోడంబులం గ్రీడించుటకునై సారంగలోచనలుఁ దానును గోరంగి వెడలె. వలవలనిమంచుఁ దుప్పరముసురుజడిం దడిసి జడనుపడి క్రేఁకలగుపోఁకపూఁబొళలపరిమళంబులఁ బుక్కిలించి యుమియుచుఁ బక్కణంబులలోన నల్లనల్లన పొలుపారు నడవికరువలి యసమసమవిషమకుసుమశర క్రీడామతల్లికల మల్లుపెనంగి డస్సిన భిల్లపల్లవాధరల గల్లఫలకంబులఁ గ్రొత్తయుదయించు చెమటచిత్తడి యుడిపె. కాశి శ్రీశైల

కుంభఘోణ శోణార్క కాంచీ కాంచనసభా కాళహస్తి కురుక్షేత్రాదిపుణ్యస్థానంబులం గూపవాపీతటాక కుండికాపరిసరివణసాన్నిత్రిస్వినులం బ్రత్యూషకాలంబులం బరమర్షిసార్థంబుతీర్థంబాడె. నివ్విధంబున మాఘమాసవాసరంబులు వసంతసమయసామంతంబులు జరుగుచుండ నాచండాలాది మనుష్యులకు భుక్తిముక్తులు ప్రసాదింపంజాలి మాహేశ్వర్యులకు మహోత్సవంబు పాశుపతులకుం బ్రీతి కాలాముఖుల కవలంబంబు మునులకు మనికి జటాధారుల కాధారంబు పరివ్రాట్టులకుం బట్టుఁగొమ్మ వేదాంతులకు సంతోషం బాగమికులకు భాగధేయంబు మాంత్రికులకు మనువు తాంత్రికులకుఁ దావలంబు పౌరాణికులకుఁ బ్రాణం బౌపనిషదుల కుపాయంబు ముముక్షులకు రక్ష శంభునకు విస్రంభస్థానంబు శాంభవికి హృదయోత్కంఠయు హేరంబునకుం బ్రియంబు తండువునకుఁ బండువు కుమారస్వామికిం బ్రేమాస్పదంబు భృంగిరిటికిం దంటిగేజున్న దురితతరుషండఖండనంబునకు గండగొడ్డలి యఘపటలతిమిరసముదాయాహిమఘృణి సంతానంబు సంతాపశాంతికి భాగీరథీప్రవాహంబు శివరాత్రిపుణ్యకాలం బేతెంచిన.

సీ. ఆవణిక్పథమున కనతిదూరంబున
గవ్యూతియెడ నుదక్పశ్చిమమునఁ
బర్వతోపత్యకాపర్యంతతటమున
సికతాతినిర్మలక్షేత్రసీమ

మాలూరతరుషండమధ్యభాగంబునం
బ్రస్రవణాపగాపార్శ్వభూమిఁ
గుసుమవాటికలలోఁ గువలయాంభోరుహ
కుముదమండితమైన కొలనితోడఁ
గోటతో గోపురములతోఁ గుట్టిమాట్ట
మండపంబులతో మహామహిమనొప్పు
నాదిమధ్యంబు నాగేశ మనఁగ నొక్క
పుణ్యతీర్థంబు త్రైలోక్యపూజితంబు. ౩౦

గీ. అందు శేషప్రతిష్ఠితుం డమృతదివ్య
లింగమంగళమూర్తి ఖట్వాంగపాణి
యర్ధశశిమౌళి నాగేశ్వరాహ్వయుండు
ప్రతివసించు ననేక కల్పములనుండి. ౩౨

వ. ఆశివరాత్రి పుణ్యకాలంబున. ౩౩

సీ. శివగంగఁ బుణ్యాభిషేకంబు దీర్చిరి
దరి నొనర్చిరి మూఁడుతర్పణములు
ధరియించి రంబునిర్ధౌతవస్త్రంబుల
నాచరించిరి బ్రహ్మయజ్ఞతంత్ర
మర్ఘ్యాంజలిక్షేపణానంతరమ్మునం
దొనరించి రంశుమంతునకుపాస్తి
గృహదేవతార్చనక్రియ లాచరించిరి
యభ్యాగతులకు సర్హాణాలు నడిపి

వనవందితచరణుండును జరాచరగురుండును నగు నాగేశ్వరుని దర్శించి యమ్మహాదేవు మహాళికపాలమాలికామండన ఖండేందు శకలంబులకు గగనగంగా ప్రవాహ డిండీరఖండంబులకు నుష్ణీష ఫణిఫణాఫలకంబులకుఁ జెలికారంబు సేయంజాలి బాంచజన్యసహోదరంబు లన దుగ్ధాంబురాశి హృదయంబు లనఁ జంద్రికాశరణంబు లన నంగజాట్టహాసంబు ఛేదంబు లన మెండుకొని యున్న పుండరీకంబుల పూజ గనుంగొని వెండియు. ౩౯

ఉ. చాయన భోగిరాట్కటకసన్నిధి దీపితదీపమాలికా
చ్ఛాయఁ బురఃప్రదేశమునఁ జాఁగిన నిర్ఝరవాహినీమహా
తోయముసావిచీరయొగఁ బ్రోచి చొరంగఁ దలంచె నెంతలోఁ
తో యని కొంకి కొంకి పతితుం డతఁ డాసవపానవిక్రియన్.

గీ. పవనవశమునఁ గేతకీప్రసవధూళి
యంగమున హత్తియుండంగ నాతఁ డపుడు
విమలభస్మసముద్ధూళన మొనరించి
పాశుపతదీక్షఁ గైకొన్న భంగి నుండె. ౪౧

చ. కలఁగఁగఁ బాఱె నాతని యఘంబులు పంచహృషీక
సంభవం, బులు బహుకాలసంకలితము ల్దవవహ్ని చిట
చ్ఛిటధ్వనిం, గలఁగఁగఁ బాఱు పక్షులప్రకారమునం
దొలుజాముపూజకై, బలుపలహమ్ము రమ్మనుచు భర్గుని
గేహమునందు మ్రోసినన్. ౪౨

వ. ఆశివరాత్రి పుణ్యకాలంబునఁ బురాణంబులు వినిపించు వారును నితిహాసంబులు చదువువారును బంచాక్షరీ పంచ బ్రహ్మాదిమంత్రంబులు జపించువారును నీలకంఠస్తోత్రంబులు పఠించువారును బ్రాణాయామంబు లనుసంధించువారును బ్రత్యాహారంబులు నడుపువారును బ్రదక్షిణంబులు సేయు వారును భసోద్ధూళనంబు లొనర్చువారును దురోదరం బుల వినోదించువారును నష్టావధానంబులఁ గ్రీడించువారును వీణ లాస్ఫాలించువారును గావ్యగోష్ఠి సలుపువారును బరి హాసం బాదరించువారును బిందుమతి యభ్యసించువారును బ్రహేళికలు భావించువారును నాడువారును బాడు వారును మేషకుక్కుటక రేటులావుక కపింజలయుద్ధంబులు వీక్షించువారును గుబ్జవామన కిరాతబర్బరజరఠమూకజన వికారంబు లవలోకించు వారునై జాగరంబులు సలుపుచు నుండిరి. సుకుమారుండును నొక్కించుక యన్నం దేఁజికొని వారిం జూచుచుండెఁ; నప్పుడు శివగంగానిర్ఝరజలతరంగ శీకరజాలజనితజడిమంబులు నంది రోమంథ ఫేనబిందువాహు లుం గుమారశిఖికలాప విధూననక్రియా లలితంబులుఁ బశు పతిజటాబద్ధవాసుకిపీత శేషంబులు హేరంబగండమండల నిష్యందమాన దానధారాకలుషగంధలహరీ పాణింధ మంబులు భృంగిరిటి నికుంభకుంభోదరప్రముఖనిఖిలగణపరిష దుద్ధూళితభసిత ధూళికావిసరంబులు మాతృకాశ్రవణావతం సకహ్లారకోరక ప్రేంఖోళన ప్రక్రియాసమభిహారాను మేయా

రవనిసురులెల్ల నాగేశ్వరాలయమున
కేఁగుదెంచిరి ప్రణమిల్లి రీశ్వరునకు
............నాల్గుజాలుఁ బూజ
నాదిసంకల్ప మొనరించి రభవుమ్రోల. 3౪

గీ. ఆదరంబున సమ్మార్జనానులేప
ధూపపటువాసనలు తైలదీపములును
సంఘటించిరి వివిధసంస్కారవిధుల
బ్రాహ్మణులు నర్హులైనట్టి పౌరజనులు. 3౫

సీ. కాంస్యతోరణమాలికలు సంఘటించిరి
ప్రాసాదగోపురాభ్యంతరముల
రంభాతరుస్తంభసంభారములు సము
త్పాటించి రొగిఁ బ్రతిద్వారమునను
బూజోపకరణపాత్రీజాత మఖిలంబు
సంస్కరించిరి భస్మసలిలశుద్ధిఁ
గరమొప్పు వృషభపుంగవ కేతనంబులు
నిలువంగఁ బెట్టిరి వలభులందుఁ

గమలనీలోత్పలంబులుఁ గర్ణికార
మాలతీకుందములు హేమమరువకములు
మల్లికాకింశుకము లపామార్గవకుళ
పాటలంబులుఁ గూర్చి రపారములుగ. 3౬

గీ. అపుడు సుకుమారకాహ్వయుం డదరుసజ్జ
నేగుదెంచెను నాకేశ్వరేశుగుడికిఁ
బుష్పవాటికలోఁ గమ్మపువులఁగోసి
పొలఁతులకు నిద్దఱకుఁ గొంచుఁ బోవఁదలఁచి. 32

క. కుడిచేత మాంసఖండము
లెడకేలను మద్యరససహితమగు కంచుం
గుడుకయు ధరించి మదమున
వడవడఁకులు గొనుచు నతఁడు వచ్చె న్గుడికిన్. 33

వ. జన్మాంతరస్థుండుపోలె రూపాంతరగతుండుపోలె నావిష్టుం డుపోలె భూతాధిష్ఠితుండుపోలె గ్రహగృహీతుండుపోలె నున్మత్తుండునుంబోలె మదిరామదాతిరేకంబునఁ దన్నుఁ దా నెఱుంగక పరిసరలతాకంటకానుషజ్యమానాంశుకో త్తరీయుండును, నజ్ఞాతసమవిషమమేదినీభాగవిన్యాస ప్రస్ఖలిత పాదద్వయుండునునై పలిత పాండురంబు లగుశిరోరుహం బులు విరిసి వీఁపునం బడ నొయ్యనొయ్యన నేతెంచి నిర్లజ్జుండును నిస్నేహుండు నృశంసుండును నగునక్కర్మ చండాలుండు గర్భగోళంబునకుఁ జక్కం గట్టెదుర నిలిచి రక్తకమలదళచ్ఛాయంబు లగుకన్నులు దెఱచి విఘూర్ణ మానతారకం బైన వికారాలోకనంబున నలవోకయుం బోలె నిర్మలస్ఫటికమండపాధ్యాసీనుండును నమృతమయ జ్యోతిర్లింగమూర్తియు ముక్తాఫలధవళకాంతియుఁ బ్రిభు

వనవందితచరణుండును జరాచరగురుండును నగు నాగేశ్వరుని దర్శించి యమ్మహాదేవు మహాళికపాలమాలికామండన ఖండేందు శకలంబులకు గగనగంగా ప్రవాహ డిండీరఖండంబులకు నుష్ణీష ఫణిఫణాఫలకంబులకుఁ జెలికారంబు సేయంజాలి పాంచజన్యసహోదరంబు లన దుగ్ధాంబురాశి హృదయంబు లనఁ జంద్రికాశరణంబు లన నంగజాట్టహాసంబు భేదంబు లన మెండుకొని యున్న పుండరీకంబుల పూజ గనుంగొని వెండియు. ౩౯

ఉ. చాయన భోగిరాట్కటకసన్నిధి దీపితదీపమాలికా
చ్ఛాయఁ బురఃప్రదేశమునఁ జాఁగిన నిర్జరవాహినీమహా
తోయముసావిచీరయొగఁ ద్రోచి చొరంగఁదలంచె నెంతలోఁ
తో యని కొంకి కొంకి పతితుం డతఁ డాసవపానవిక్రియన్.

గీ. పవనవశమునఁ గేతకీప్రసవధూళి
యంగమున హత్తియుండంగ నాతఁ డపుడు
విమలభస్మసముద్ధూళన మొనరించి
పాశుపతదీక్షఁ గైకొన్న భంగి నుండె. ౪౧

చ. కలఁగఁగఁ బాజె నాతని యఘంబులు పంచహృషీక
సంభవం, బులు బహుకాలసంకలితము ల్దవవహ్ని చిట
చ్చిటధ్వనిం, గలఁగఁగఁ బాఱు పక్షులప్రకారమునం
దొలుజాముపూజకై, బలుపటహమ్ము లమ్మనుచు భర్గుని
గేహమునందు మ్రోసినన్. ౪౨

వ. ఆశివరాత్రి పుణ్యకాలంబునఁ బురాణంబులు వినిపించు వారును నితిహాసంబులు చదువువారును బంచాక్షరీ పంచ బ్రహ్మాదిమంత్రంబులు జపించువారును నీలకంఠస్తోత్రంబులు పఠించువారును బ్రాణాయామంబు లనుసంధించువారును బ్రత్యాహారంబులు నడుపువారును బ్రదక్షిణంబులు సేయు వారును భసోద్ధూళనంబు లొనర్చువారును దురోదరం బుల వినోదించువారును నష్టావధానంబులఁ గ్రీడించువారును వీణ లాస్ఫాలించువారును గావ్యగోష్ఠి సలుపువారును బరి హాసం బాదరించువారును బిందుమతి యభ్యసించువారును బ్రహేళికలు భావించువారును నాడువారునుం బాడు వారును మేషకుక్కుటక కేటులావుక కపింజలయుద్ధంబులు వీక్షించువారును గుబ్జవామన కిరాతబర్బరజరఠమూకజన వికారంబు లవలోకించు వారునై జాగరంబులు సలుపుచు నుండిరి. సుకుమారుండును నొక్కించుక యున్నుం దేఁటికొని వారిం జూచుచుండె; నప్పుడు శివగంగానిర్ఝరజలతరంగ శీకరజాలజనితజడిమంబులు నంది రోమంథ ఫేనబిందువాహా లుం గుమారశిఖికలాప విధూననక్రియా లలితంబులుఁ బశు పతిజటాబద్ధవాసురకిపీత శేషంబులు హేరంబగండమండల నిష్యందమాన దానధారాకలుషగంధలహరీ పాణింధ మంబులు భృంగిరిటి నికుంభకుంభోదరప్రముఖనిఖిలగణపరిష దుద్ధూళితభసిత ధూళికావిసరంబులు మాతృకాశ్రవణావతం సకహ్లారకోరక ప్రేంఖోళన ప్రక్రియాసమభిహారాను మేయా

వతరణంబులు మహిసాక్షి గుగ్గులుధూపధూమకంబులు మాలూరకిసలయామోద మేదురంబులు నగు మహా దేవనిశామారుతంబు లతనిమీఁదఁ బొలుపారి పాతకంబులు దూలరాల్చె నట్టిసమయంబున. ౮౩

గీ. అర్ధరాత్రింబుదాఁక నయ్యధమవృత్తి
శివునిశావైభవంబు వీక్షించి చనియెఁ
దానకమునకు నది యాదిగా నతండు
విడిచెఁ దొల్లింటి నీచప్రవృత్తి బుద్ధి. ౮౪

వ. అంతఁ గొంతకాలంబునకు.

క. కుక్కలలో శబరులలోఁ
గక్కుర చిమ్మటలలోనఁ గారోకులలోఁ
బక్కణముగుడిసె నడుమను
గుక్కిపయిం జచ్చె నతఁడు ఘోరవ్యాధిన్. ౮౫

క. శ్రీనాగేశ్వరశంభు
స్థానంబున గిరిశురాత్రి జాగరములు ...
...నను గనుఁగొన్నట్టిక
తానను విగతాఘుఁడై యతఁడు మృతిఁ బొందెన్.

సీ. క్రిమి కంతకుహారమార్గమున కడ్డము దొట్టి
పెద్దయేనియు బాధ పెట్టకుండ
శ్లేష్మ ముద్రేకించి సెలవి రంధ్రమువాయు
మెఱసి నుచ్చిళ్లు గ్రమ్మింపకుండ

దృగ్గోళకంబులు దిరుగంగ దృష్టియు
నంధకారంబులో నణఁగకుండ
నెఱిదప్పి యుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసపవమాన
పరివాహగతు లోటువడక యుండఁ

బరమ యోగీశ్వరుఁడువోలె బ్రహ్మరంధ్ర
వీథిఁ బ్రాణంబు విడిచె నవ్విప్రకులుఁడు
పుణ్యశివరాత్రి నలవోకవోలెనైన
నురగధరుచెంత జాగరం బుండెఁగాన. ౪౮

వ. ఆకాలంబునఁ గాలకింకరులు మృత్యుదేవతాసహితులై ముసల ముద్గరతోమరాది ప్రహరణంబులతో... ... ... అతనిలింగశరీరంబు వరుణపాశంబుల బంధించికొని పోవఁ గణంగిన నవ్వేళ శివదూతలు శివాజ్ఞావశంబున శూలాంకుశ గదా భిండివాల పరిఘపరశ్వధ...............చ్చి దవ్వుల నాకాశమార్గజబున.

ఆ. ఓరి యమునిదూతలార యీబ్రాహ్మణుఁ
గరుణ మాలి యేల కట్టినారు
విడుఁడు శివునియాన మృడునాజ్ఞ దాఁటు మీ
రాజు.............గ్గరామడించి. ౫౦

మాలిని. విడుఁడు విడుఁడు వీనిన్ (విప్రునిన్) భాగ్యవంతున్
మృడుఁడు గరుణతోడ న్మిక్కిలిం గారవించెన్
జడుల కొరుల కేలా సంభవించున్ యథార్థం
బడర మఱిమ్ము........ప్పాలవంబుల్.

గీ. అన్నదాన తపస్స్నానృతాదులైన
పుణ్యకర్మం బొనర్చిన పురుషునందు
నెట్లు సంతోషమందు నర్ధేందుమౌళి
యట్టిసంతోష మితనియం దావహించె. ౫౨

వ. అనినయమకింకరులు శంకర కింకరుల కిట్లనిరి

సీ. ఏకార్యమునకయి యెచ్చోటి కరిగెద
రరుగుఁడు మీరు మహాత్ములార
యితనిక్లేశము చూచి యతికృపాపరతమై
పు......... రింపఁ బూనినారె
హరుకింకరుల మన్న నాశ్చర్య మయ్యెడు
సదసద్వివేకంబు చాలకునికి
భవభక్తులకు నడ్డపడుట ధర్మము మీకు
నేమేల పట్టుదు మీశుభక్తు

నితఁడు కలుద్రాగె బంకాడె నెఱచిఁ దినియె
నిలిచి మూత్రించెఁ జండాలలలనఁ గూడెఁ
గూఁతు రమియించెఁ దెరువాటుగొట్టెఁ బ్రజలఁ
జెంచురాజుల సేవించెఁ జెఱిచెఁ గులము. ౫౪

సీ. కేలుదో యెత్తి మ్రొక్కనె పాశుపతులకు
శరణార్థి సనియెనే జంగములకు
ఫాలభాగమునందు భస్మంబు పూసెనే
యఱుతఁ దాలిచెనె రుద్రాక్షపూస

శివమంత్ర ముచ్చరించెనె జిహ్వ నేత్రపొద్దు
నరిగెనె మెన్నఁడే నభవుగుడికిఁ
బఱియించెనే మహాప్రమథచ్చారిత్రింబు
తిరిగెనే మృడుపుణ్యతీర్థములకు

దానములు పెక్కుఁ జేసినదానఁ గాని
కాలగళుభక్తియావంతఁ గలిగెనేని
యడ్డపడ ధర్మమాఁగాక యనఘులార
యర్హమే యీదురాత్మున కడ్డపడఁగ. ౫౫

ఉ. ఎట్టుగ నేగుదెంచితిరి యిందుకళాధరభృత్యులార యా
చెట్ట దురాత్మునిన్ హరునిచెంతకు నం గొనిపోవువారలై
యెట్టొకొ శంకరుం డొకని నెవ్వనినేఁ గొనితేరఁ బంపినం,
బట్టఁగ వచ్చినారొ తడఁబాటున వీని మతిభ్రమంబునన్.

సీ. అనిహేతువులును దృష్టాంతంబులును జూపి
యమ.........యవనిసురుని
నూరకయుండె మృత్యువు నోర్గదల్పక
భవునిచే మును పడ్డపాటుఁ దలచి
వరుణపాశములచే వ్యథితచేతస్కుఁడై
సుకుమారుఁ డెంతేని స్రుక్కు చుండె
నెదురుచూడఁ దొణంగి రీశ...............
తారు పంచినవారు తడయుటయును

గాలయాపనమునకు నిగ్రహముఁ బూని
శంభుకింకరు లపు డవష్టంభ మెసఁగ
నొడుగఱచుచు నప్పు డేకాంతముండి
సమధికం బైనసాహసోత్సాహవృత్తి. ౫౭

ఉ. బిత్తఱ దండిమాట లిటు ప్రేలెద రే యమరాజుసేవకుల్
చిత్తజవైరియాజ్ఞ నొకచీఁకిఁ గైకొన రంచు నుద్ధతి
న్మిత్తిని వారినిం గదిసి నిర్భరభూరిభుజాబలంబునన్
మొత్తిరియుర్కి బాహువులు మోడిచిపట్టి వృషాంకకింకరుల్.

క. కడవసములఁ బ్రహరించిరి
యడిచిరి లాతముల మొత్తి రహీవలయములం
బిడికిళ్లను ఘట్టించిరి
తడఁబడ మృడుభటులు దండధరుకింకరులన్. ౫౯

వ. ఇట్లు మొత్తువడి యమకింకరులు శంకరకింకరులకుం బ్రతిఘటింపక సుకుమారుని బరివేష్టించి యమలోకంబున కభిముఖులై యతనింగొనిపోవం దొడంగి రప్పుడు రుద్రాక్షమాలికావక్షఃస్థలుండును జంద్రార్ధకృత శేఖరుండును భస్మోద్ధూళితలాలితలలితాంగుండును ద్రిలోచనుండును నతిప్రమాణకాయుండును నగు నీలలోహిత ప్రమథుండు కాలాంబుదధ్వానగంభీరం బైనకంఠస్వరంబున నిట్లనియె. ౬౦

సీ. పడసె నెవ్వనికృప బ్రహ్మబ్రహ్మత్వంబు
విష్ణుండు విష్ణుత్వవిభ్రమంబు
నీ రేడుజగములు నెవ్వనికుక్షిలో
నొక్కఁ డొక్కంటితో నొరయుచుండు

సంధ కేభజలంధరాదిదానవకోటిఁ
గ్రాఁగించె నెవ్వానికంటిమంట
యామ్నాయశాఖాసహస్రంబు లెవ్వని
నాసికారంధ్రనిశ్వాసధార
లమ్మహాదేవు లెంకల మైన మేము
భర్తయానతి నిర్వహింపంగఁ దలఁప
మమ్ముఁ జీరికిఁ గైకోక మదము పేర్మి
నెట్టుకొనిపోయెదరు మీ రిప్డు నెఱయఁగట్టి. ౬౧

ఉ. బుద్ధియ కల్గెనేని కొనిపోకుఁడు ధర్మము సూక్ష్మ మీయ
సంబద్ధము లైనన్యాయములఁ బంతము వచ్చునె మేము
డెంపు లై, యుద్ధము సేయఁజాలకయ యోహరిసాహరి
నెంతచెప్పిన, న్నిద్ధరణీతలామరుని నీరు చలంబున మీకుఁ
దక్కునే. ౬౨

గీ. ఎంత చెప్పిన విన రేమి యీకు మాకు
హరునియాజ్ఞయ బలవంతే మల్ప మెట్టు
చాక నోవ్వక మీరు మాకాఁకఁ జెడక
యిద్ధరామరు మా కిప్పు డిచ్చు టొప్పు. ౬౩

క. నావుడు యమునిదూతలు
భావభవారాతిప్రమథవర్గముతోడన్
సేవకధర్మము తగవును
లావును బంతంబు దృఢబలంబును మెఱయన్. ౬౪

వ. ఇట్లని పలికిరి. ౬౫

క. చత్తుము చెఱఁబడుదుము కడు
నొత్తుము మీచేత నెట్టుచేసె దగవు మముం
బుత్తెంచినపతిసన్నిధి
నుత్తర మెట్లిత్తు మాజ్ఞ యుపహతిఁబొందన్. ౬౬

సీ. చర్చించిచూడఁ డా చంద్రార్ధమౌళికి
యమరాజు నిజభృత్యుఁడో నో కాఁడో
యభవుఁ డిచ్చినయట్టి యధికార మౌఁగాదొ
యముఁడుకూర్చున్న ధర్మాసనంబు
త్రిపురాసురాంతకుదివ్యదేహము గాదొ
వేదస్మృతులు తత్త్వవిధిఁ దలంప
శిష్టరక్షయు దుష్టశిక్షయు శూలికి
... ... దొ యాత్మలోన

నవకరము లెన్ని యన్నియు నాచరించెఁ
బాపి యగుపీని నరకకూపమునఁ ద్రోచి
బాధపెట్టంగవలసినపట్టునందుఁ
బంతమే విడుఁ డంట యో ప్రమథులార. ౬౭

ఉ. చచ్చిన నేమి మూర్ఛ...... నేమి ప్రహారవేదనన్
నొచ్చిననేమి పండ్లుచెవినోరు కరాంగుళనేత్రగోళముల్
ముచ్చిన నేమి పట్టపతిమొక్కలిబంధనశాలలోనికి
న్వచ్చిన నేమి భృత్యునకు నచ్చినయేలికయాజ్ఞ పట్టునన్.

గీ. తగవు ధర్మంబుఁ పాడి పంతంబు దెలిసి
యనుపుఁ డీబ్రాహ్మణుని బాధ లనుభవింప
నొండె దురమున మమ్ము వహ్నిత్యువు జయించి
విప్రుఁ గొనిపొండు మాటలు వేయునేల. ౬౯

క. మీకును మీపతియానతి
మాకును మాభర్తయాజ్ఞ మన్నింపఁదగుఁ
వాకో వాక్యమ్ములు* వెడ
వాకాట్లం బల్బజంబు వలవదు సేయన్. ౭౦

క. అని యమునిభటులు పలికిన
విని శంకరభటులు తద్వివేకంబునకున్
మనమున సంతోషించియు
మనసిజహరుశాసనమును మన్నించుటకై. ౭౧

సీ. పోడికచ్ఛడములపైఁ బులితోలునునుసేలు
కటిభారమునఁ గాసెకట్టు గట్టి
యభినవం బైనరుద్రాక్షయొడ్డాణంబు
నాభిచక్రములోనుగా భరించి
ప్రిదిలి జాఱక యుండఁ బెనఁబాఁపప్రోఁగులు
శ్రవణభాగమునందు సంతరించి
యల్లిబిల్లిగ జటావల్లీమతల్లులు
గూర్చి పెంపొందఁ గీలొత్తుకొప్పు వెట్టి

* వాకొవవాక్యాముల, అని మూలము.

భసితధూళి శరీర మభ్యంగమార్చ
యుద్ధవిడిఁ బారిషద యోధు లొక్కఁడొకఁడ
యాయుధంబులు ధరియించి యట్టహాస
డమరుకధ్వానసింహనాదములతోడ. ౭౨

శా. ఆటోపారభటీసముద్భటతరాహంకారబాహాధను,
ర్జ్యాటంకారరవంబులంబుజభవాండాభ్యంతరంబున్ సమా
స్ఫోటింపంగ లలాటలోచనభుజిష్యు ల్దండభృద్భృత్యులన్
ధాటీసంభ్రమలీలఁ దాఁకిరి వడిన్ ధారాధరాధ్వంబునన్.

సీ. ద్రాఘిష్ఠకఠినదంష్ట్రాదండసంఘట్ట
కటుఘోరకిటకిటాత్కార మగుచుఁ
జటులఝంఝామరుజ్ఝంపాపరంపరా
సన్నిభఘ్రాణనిశ్వాస మగుచు
వికలతారకచక్రవిభ్రాన్తిభీషణ
స్ఫారచక్షుర్ద్వయీభయద మగుచు
నిటలవీథివిటంకనిర్భరభ్రూకుటీ
నటనక్రియాటోపపటుహ మగుచుఁ

గాలమృత్యువు శాణచక్రమునఁబట్టి
చికిలిచేసిన యడిదంబుఁ జేతఁ దాల్చి
జేగురించిన మొగముతోఁ జిత్తజారి
ప్రమథవర్గంబుఁదాఁకె నాగ్రహ మెలర్ప. ౭౪

వ. ...రవణితమరువురమరమనినదము రణించుచుఁ దచ్చటు
లర వామీర డంబర విష్కంభము కాష్ఠాకటాహముల
నుద్ఘాటింప దినకరకరచ్ఛాయాచ్ఛేదాధిగమమున ధగద్ధగి
తము లగునిస్త్రింశకుఠారాద్యాయుధ దీప్తులురణలక్ష్మి
నివాళింపంగ నప్పుడు విద్యాధర పన్నగ యక్షగరుడ
గంధర్వాదులు మది నాహ్లాదింపంగ సురముని కుంచె
యాడింపంగ నిలింపా ... పథంబున భవునిలెంకలు శమన
కింకరులును బాహావష్టంభవిజృంభణమప్రతిహతముగ నొం
డొరువులఁ దాఁకిన భండనంబు ఘోరం బయ్యెను.

క. శంకరభటులును సంతత
కింకరులు మిథఃప్రహారకీలాలసటా
పంకిలతను లయి కుసుమిత
కంకేళీతరులభంగిఁ గనుపట్టి రనిన్. ౨౧

వ. అప్పుడు కింకరులయం దొక్కరుండు యమునిసన్నిధికిం జని
యతని కిట్లనియె. ౨౨

సీ. దేవ దేవరయాజ్ఞ ధృతి నేము దలఁబూని
మృత్యుతోఁగూడి భూమిస్థలమునఁ
జని వణిక్పథ మనుఘనపట్టనమునకు
నసతిదూరమున శైలాంతరమున
నడవిలో నొకమృగవ్యాధపక్కణమునఁ
గుష్ఠామయంబునఁ గుతిలపడఁగఁ
జెడిపెకూఁతురు కాళ్లకడనుండి యేడ్వంగఁ
బంచత్వ మొందినపాపకర్ము

బ్రహ్మబంధుని సుకుమారుఁ బట్టి తేఁగ
సభవుదూతలు రానీక యాఁగినారు
మాకు వారికి దుర మయ్యె నాకసమున
నెఱుఁగఁజెప్పంగ వచ్చితి నిత్తెఱంగు. ౭౮

వ. అనిన విని కృతాంతుండు సమధికక్రోధావేశవివశస్వాంతుండై యులుంబరుం డను సేనాని రావించి యతనితో ని ట్లనియె. ౭౯

గీ. చను ములుంబర వృషభలాంఛనుని లెంక
లాఁగినారంట మనవాండ్ర నాకసమున
నొక్కపాపాత్ముఁ గొనిరాఁగ నుద్దవిడిని
నేఁగి యాజటాధారుల నెగిచి రమ్ము. ౮౦

క. గబ్బున నెదిరించిన నొక
దెబ్బగొనుచు......నెదురె త్రిజగముల నొరుల్
తబ్బిబ్బుగ జంగములకుఁ
బబ్బంబులు వెట్టు ముష్టిపరిఘుట్టనలన్. ౮౧

గీ. వ్యాఘ్ర లక్షోత్తరశతంబు వచ్చుఁగాక
తోడ నే తెంచుఁగాక మృత్యువులు నూఱు
పంపినారము మున్నాడి భటులఁగూర్చి
కాలమృత్యువు గెల్చు శంకరునిహితుల. ౮౨

వ. అని పల్కిన వల్లె యని యులుబరుండు వివిధవ్యాధి మృత్యుపరివృతుం డై కదలి యుద్ధవిడిఁ దూర్యంబులు మొరయఁ బ్రమథానీకంబుఁ దాకిఁ శస్త్రజాలంబు నిగిడ్చి పేర్చి

యార్చినం గోపించి పంచవదనుభటులు కుటిల భ్రూభంగ భీషణంబు లగు మొగంబులు జేవుఱింప నట్టహాసంబు చేసి యదల్చి డమరుడిండిమ ఠమఠమధ్వానంబుతోఁ గీనాశ కింకరుల ముసలభిండివాల తోమర మండలాగ్ర త్రిశూల పట్టిసంబులఁ బ్రహరించిన విచ్ఛిన్న బాహూరుచరణవక్షః ... లలాటకృకాటులై విచ్చియు నొచ్చియుఁ జచ్చియుఁ బెరలియుఁ బొరలియుఁ దొంగియుఁ డాఁగియుఁ గ్రుస్సియు డస్సియుఁ గందియుఁ గుందియు దారియు ... గ్రుమ్మియుఁ డగ్గియు నలసియు సొలసియు వికావికలై దిక్కుమొగం బులై యూరుసోరులై గుఱియై బందబందై భండనంబు విడిచి వలయు... బాఱి వెలవెలంబోయి కృతాంతునిసన్ని ధికిం బోయిరి. ఇట జటాధారులు సుకుమారుని బంధ నంబు లూడ్చియు నతని మున్నిడుకొని హరాన్నాళం పుంగరాచూరి చాయలం బంటించు మింటి తెరువునం జనిరి. అప్పు డాసుకుమారుండు పుణ్యశివరాత్రి వ్రతా లోకన ప్రభావంబువ. ౮3

తాళవృత్తము, (?) దాదవులం గాంచెం గైలాసము తెరు ణేందు(కళా)ధరుని నివాసము, దశహరిస్థానస్థపుటిత ధవ శచ్ఛాయాచ్ఛేదవిలాసము, ధ్రువమండల ... నంతాధిష్ఠాల శృంగశృంగాటకవిహార, ఖచరగరుడగంధర్వ ప్రమదాస్తోమ విహితలీలాపరిహాసము, నవలేపాటోపసముద్భటవిఘ్నాధిప దీర్ఘవిషాణప్రఘణవ్యాఘట్టనపారద ... మయప్రస్థతటధ్వని విసరము, నవిహితరూక్షామ్రుదానిగదవ్యాఖ్యాతాశోకలతా పల్లవ యాఘాతవ్యయవిజిత్వనీహారాద్రిసుతాచరణన్యాసము

సీ. కామధుగ్ధేనుసం ... ... తోట్లులుగాంచెఁ(?)
గాంచనసవరత్నకందరములు
కాంచెఁ గల్పకవాటికాసహస్రంబులు
సిద్ధరసాపగాశ్రేణిఁ గాంచె
బహుహిరణ్మయమహాప్రాకారములు గాంచె
నమరిన ...... ధములుగాంచెఁ
బ్రబలచింతామణిస్పర్శవేధులఁ గాంచె
నానావిమానరత్నములు గాంచె

హావభావవిలాసరేఖావిశేష
హరిమూర్తుల రుద్రకన్యకలఁ గాంచె
(మనసు త) నివోవ నర్ధేందుమౌళిఁ గాంచెఁ
గాంచె సుకుమారుఁ డంబికాకాంతు శివుని. ౧౫౭

వ. కాంచి దండప్రణామంబులు చేసి చేతులు మోడ్చి నమ
శ్శంకరాయ, శశాంకమూర్ధాలంకారాయ, త్రిభువన (?)
పురంధ్రీసీరంధ్ర_స్తనకుంభసము_త్తంభితకస్తూరి కాస్థాసక
ముద్రాద్రోహిబాహార్గళ_స్తంభాయ, జంభారి ప్రముఖనిఖిల
దేవతాకోటి హాటకకిరీటకోటీవిటంక సంవాసితమందార
మాలికా మరందబిందు నిష్యందధారాధౌత చరణారవిం
దాయ, జలంధరాసురకంధరా పీఠికావిఘట్టన క్రియాగరిష్ఠ
నిష్ఠురతా శశ్వద్విభంగఖట్వాంగపాణయే, పశ్యల్లలాటాయ,
మదనమదగదాగదంకారాయ, సంధ్యానటాయ, కరకలి
తడమరుతాంకారబృంహితబ్రహ్మాండమండలాయ,చండికాధిప
తయే, నిర_స్తసమస్తోపాధికాయ, సచ్చిదానంద స్వరూ

పాయ, స్వమహామహిమప్రతిష్ఠాయ, నిరుపాధికనిరవధిక నిర్నిరోధ నిరవగ్రహనిరభిసంధి నిర్భరకృపాసంపత్సం పూర్ణమేధసే, వృషాంకమాలికాభరణాయ, సముద్దండపుండరీక క్రవ్యాదకృత్తికంథాధురంధరస్కంధభాగాయ, భగవతే ధన్యోఽస్మి? కృతపుణ్యోఽస్మి! నమస్తే నమస్తే అని పలికి వెండియు. ౧౬

విషమవృత్తము.

(?) జయజయశంకరజయజయపురహర
జయజయ ...... గుణవరుణాలయ
జయజయతుహినధరాధరకన్యాసహచర
జయజయశాక్వరవరశుభకేతన
జయజయమందరకందరకంధర
సంక్షుభితమహాక్షీరోదన్వజ్జఠరక్రూరశజలన
గిరీశాన కల్మాషి శితికంధరా! ౧౭

వ. అని యనేకప్రకారంబులం బ్రస్తుతించిన సుకుమారుమీఁదఁ గరుణాకటాక్షవీక్షణంబు లొలయించుచు విరూపాక్షుం డతనికిఁ గ్రామగమనంబును హేమకింకిణీ మాలికాసనాథంబును రుద్రకన్యాసహస్ర సంకులంబును నగుదివ్యవిమానం బొసంగి ప్రమథత్వంబు కృపచేసెఁ; బుణ్యవంతుల భాగ్యంబునకుం గొలఁది గలదే? యింక నెయ్యది (వినవలతు) రనుగుం డని సూతుండు నైమిశారణ్యనివాసులగు మహామునులకు సవినయంబును సస్నేహంబును సగౌరవంబునుగా విన్నవించిన.

శివరాత్రిమాహాత్మ్యము

శౌనకమునులు సూత్యాహాసంభవుని సూతు
[illegible] బూజించి యధికతాత్పర్యగరిమ
[illegible] ప్రశ్నముఖులచే భంగపడుట చూచి
చిన్నవోయి యముం జేమిచేసెఁ బిదప. ౮౯

మ. కరుణాసాగర శైవశాస్త్రకలనాగాంభీర్యశౌర్యోన్నతా
తరుణీమన్మథ రాజపూజిత కళాధర్మక్రియాసంస్తుతా
వరనీతిప్రతిభావిశేషకలనా వాగీశసంకాశ శ్రీ
తరుణీనాథమనోజ్ఞరూపవిలసత్కావ్యార్థసంబోధనా.

క. ధర్మార్థాలయవరగుణ
నిర్మాణవిశేషవిభవ నిరుపమకార్యా
కర్మోత్కటబహుగుణవృత
నిర్మలసుజ్ఞానచతురనిశ్చలధైర్యా. ౯

మాలిని. శతధృతిధృతదీపా సారనిర్మాణరూపా
సతతసుఖవినోదా సామగానప్రమోదా
వితతకవివరేణ్యా వీరశైవాగ్రగణ్యా
యతులఫలవివేకా హర్షనైర్మల్యపాకా.

గద్యము. ఇది శ్రీమత్కమలనాభపౌత్ర మారయామాత్య
పుత్ర సకలవిద్యాసనాథ శ్రీనాథనామధేయప్రణీతం
బయిన శివరాత్రి మాహాత్మ్యంబునందుఁ
జతుర్థాశ్వాసము.

ఆంధ్రపత్రిచారిణీ ప్రింటింగు వర్క్సు, కాకినాడ.

ఈశాన సంహిత.

ఇది శివరాత్రిమాహాత్మ్యమునకు మూలము. ఇది మూఁడధ్యాయములు గలిగిన సంస్కృత గ్రంథము. శ్రీనాథ విరచితమైన శివరాత్రిమాహాత్మ్యములోని సుకుమారచరిత్ర మిందు విపులముగ వర్ణింపఁబడియున్నది. ఈ రెండుగ్రంథము లను బరిశీలించి శ్రీ కల్లి సాంబమూర్తిశాస్త్రిగారు దీనికి విపుల మయిన పీఠికను సంతరించియున్నారు. శివరాత్రిమాహాత్మ్య మును జదివి శ్రీనాథుని ప్రతిభావిశేషము నరయఁగోరెడి పాఠ కుల కీ గ్రంథ మెంతయుఁ దోడ్పడఁగలదు. శ్రీ॥ శ్రీ॥ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు మదరాసు ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగార ములో నుండిన యీ గ్రంథమును కాపీ వ్రాయించి పంపఁగా దీని నచ్చొత్తించితిమి. దీని వెల 0—8—0

ఆంధ్రప్రచారిణీ ప్రింటింగు వర్క్సు, కాకినాడ.